

Δεύτερο κεφάλαιο

Τὸ ὄν

[96] Ὅν¹ εἶναι ἓνα ὀρισμένο εἶναι· ὁ καθορισμός του εἶναι *ὑπάρχων* καθορισμός, *ποιότητα*. Διὰ τῆς ποιότητάς του ἓνα *κάτι* ὑπάρχει ἔναντι *κάτι ἄλλου*, ἐνὸς *έτερου*, *ἀλλάζει*, εἶναι *μεταβλητό*, καὶ *πεπερασμένο*, ὀρίζεται δίχως ἄλλο ἀρνητικά ὄχι μόνον ἔναντι ἄλλου, ἀλλὰ στὸν ἑαυτό του. Αὐτὴ ἢ ἀρνησί του, ἀρχικά ἀπέναντι στοῦ πεπερασμένου *κάτι*, εἶναι τὸ *ἄπειρο*· ἢ ἀφηρημένη ἀντίθεση, ὅπου ἐμφανίζονται οἱ προσδιορισμοὶ αὐτοῖ, διαλύεται στὴν χωρὶς ἀντίθεση ἀπειρία, στοῦ *καθ' αὐτό ὑπάρχον*.

Ἡ πραγματεύση τοῦ ὄντος ἔχει ἔτσι τρεῖς ὑποδιαίρεσεις:

A. τὸ ὄν ὡς *τέτοιο*,

B. *κάτι καὶ ἕτερο*, ἢ *περατότητα*,

Γ. ἢ *ποιοτικὴ ἀπειρία*.

A. ΟΝ ΩΣ ΤΕΤΟΙΟ

[116] Στὸ ὄν

α. ὡς *τέτοιο* πρέπει ἀρχικά νὰ διακριθεῖ ὁ καθορισμός του

β. ὡς *ποιότητα*. Αὐτὴ πρέπει δὲ νὰ ἐκληφθεῖ τόσο ὑπὸ τὸν ἓναν ὅσο καὶ ὑπὸ τὸν ἄλλο προσδιορισμὸ τοῦ ὄντος, ὡς *πραγματικότητα* καὶ ὡς *ἀρνησι*. Ὑπὸ τοὺς καθορισμοὺς αὐτούς, ὅμως, τὸ ὄν εἶναι ἐξ ἴσου ἀνακλασμένο στὸν ἑαυτό του· τεθειμένο ὡς *τέτοιο* εἶναι δὲ

γ. *κάτι*, *ὑπάρχον ὄν*.²

α. Ὅν ἐν γένει

[97] Ἀπὸ τὸ γίνεσθαι ἀπορρέει τὸ ὄν. Τὸ ὄν εἶναι τὸ ὅτι τὸ εἶναι καὶ τὸ μὴδὲν εἶναι ἀπλῶς ἓνα. Ἐνεκα τῆς ἀπλότητος αὐτῆς ἔχει τὴν μορφή τοῦ *ἄμεσου*. Ἡ μεσολάβησί του, τὸ γίνεσθαι, κείτεται πίσω του· αὐτὴ αὐτοαναιρέθηκε, ὅποτε τὸ ὄν ἐμφανίζεται ὡς ἓνα πρῶτο, ἀπὸ τὸ ὅποιο τάχα ξεκινᾶμε. Ὑπάρχει ἀρχικά ὑπὸ τὸν μονομερῆ προσδιορισμὸ τοῦ *εἶναι*, ὁ ἄλλος προσδιορισμὸς ποὺ περιέχει, τὸ *μὴδὲν*, θ' ἀναφανεῖ ὁμοίως ἐπάνω του ἀπέναντι στὸν πρῶτο.

Δὲν εἶναι ψιλὸ εἶναι ἀλλὰ *ὄν*, *Dasein*· ἐτυμολογικὰ ἰδωμένη, [ἢ λέξι] *Dasein* [σημαίνει] εἶναι σὲ *κάποιον τόπο*.³ ὅμως ἢ παράστασι τοῦ χώρου δὲν ἀνήκει ἐδῶ. Ὅν, βάσει τοῦ γίνεσθαί του, τοῦ πῶς προέκυψε [αὐτὴ ἢ ἔννοια], εἶναι γενικὰ *εἶναι* μὲ ἓνα *μὴ εἶναι*, ἔτσι ὥστε τὸ μὴ εἶναι ὑπάρχει ἐνταγμένο σὲ μιὰ ἀπλὴ ἐνότητα μὲ τὸ

1. Ὁ ὅρος *Dasein* σημαίνει *ὑπαρξι* μὲ τὴν εὐρύτατη σημασία τοῦ ὅρου, ἀλλὰ ὄχι ὡς ἔκφρασι μιᾶς οὐσίας. Δὲν ἀποδίδεται μόνον *ὑπαρξι* (σὲ μὴ λογικὴ συνάφεια, ἀποδίδεται ἔτσι, κι ἐδῶ ὅπου τὸ ἀναφέρω), ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ ὅρος θεωρεῖται ὅτι πρέπει νὰ διατηρηθεῖ, ἀκριβῶς, γιὰ τὴν *Existenz* ὡς σύστοιχο τῆς οὐσίας, *Wesen*. Δὲν ἀποδίδεται οὔτε μὲ κάποια σύνθετη ἔκφρασι (*ὅδε εἶναι*, *αὐτοῦ εἶναι*, *παρεῖναι*) γιὰ τὸ *sein*, εἶναι, κυρίως ὅταν ἔχει νόημα ὑπαρκτικοῦ καὶ ὄχι συνδετικοῦ. Τὸ *rHEMA existieren*, γιὰ νὰ διακριθεῖ ἀπὸ τὸ *sein*, ἀποδίδεται *εἶμαι ὑπαρκτός*.

2. Ἐτσι ἀποδίδω τὸ *Daseiendes*, τὴν οὐσιαστικοποιημένη μετοχὴ ἐνεστώτος τοῦ *dasein* ὡς *ρήματος*, ὅταν δὲν τὸ μεταφράζω ἀπλῶς *κάτι ποὺ ὑπάρχει*.

3. Ἡ ἀκριβὴς ἀπόδοσι εἶναι «αὐτοῦ εἶναι», ὅπως ἐπισημαίνει ὁ Δ. Κουτσογιαννόπουλος, ποὺ ὅμως ἀπορρίπτει αὐτὴ τὴν λύση ὡς *μαλλιαρὴ (Δοκίμια εἰς τὴν σύγχρονον φιλοσοφίαν, Ἀθῆναι 1960, σ. 55)*.

είναι. Τὸ *μὴ εἶναι* ἐνταγμένο στὸ εἶναι, ἔτσι ὥστε τὸ συγκεκριμένο σύνολο ὑπάρχει ὑπὸ τὴν μορφή τοῦ εἶναι, τῆς ἀμεσότητας, συνιστᾷ τὸν *καθορισμὸ* ὡς τέτοιο.

Τὸ *σύνολο*, ὑπὸ τὴν μορφή, τουτέστιν *καθορισμὸ*, τοῦ εἶναι –γιατί, στὸ γίνεσθαι, τὸ εἶναι φάνηκε ὁμοίως πὼς εἶναι μόνο μιὰ στιγμή– εἶναι ὁμοίως κάτι⁴ ἀνηρημένο, ἀρνητικὰ ὀριζόμενο· τὸ σύνολο⁵ εἶναι ὅμως ἔτσι *κατ' ἐμᾶς στὸν ἀναλογισμό μας*, δὲν ἔχει ἀκόμη *τεθεῖ* ἔτσι στὸν ἑαυτό του. Ὡς τέτοιος, ὁ καθορισμὸς τοῦ ὄντος εἶναι ὅμως αὐτὸς ποὺ ἔχει *τεθεῖ*, ὁ ὁποῖος ἀπαντᾷ καὶ στὴν ἔκφραση *Da* [117] *sein*, εἶναι *αὐτοῦ*. – Αὐτὰ τὰ δύο πρέπει πάντα νὰ διακρίνονται σαφέστατα τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο· μόνον ὅ,τι ἔχει *τεθεῖ* σὲ μιὰ ἔννοια ἀνήκει στὴν θεώρηση τοῦ πὼς αὐτὴ ἀναπτύσσεται, προσήκει στὸ περιεχόμενο τῆς ἔννοιας. Ὁ καθορισμὸς ποὺ δὲν ἔχει ἀκόμη *τεθεῖ* στὴν ἴδια τὴν ἔννοια ἀνήκει δὲ στὸν ἀναλογισμό μας, εἴτε πάλι ἀφορᾷ τὴν φύση τῆς ἴδιας, εἴτε εἶναι ἐξωτερικὴ σύγκριση· τὸ νὰ ἐπισημανθεῖ ἓνας καθορισμὸς τοῦ δευτέρου εἶδους μπορεῖ νὰ χρησιμεύσει μόνο στὸ ν' ἀποσαφηνισθεῖ ἢ νὰ ὑποδειχθεῖ ἀπὸ πρὶν ἢ πορεία ποὺ θὰ παρουσιασθεῖ στὴν ἴδια τὴν ἀνάπτυξη. Ὅτι τὸ σύνολο, ἡ ἐνότητα τοῦ εἶναι καὶ τοῦ μηδενός, ὑπάρχει ὑπὸ τὸν *μονομερῆ καθορισμὸ* τοῦ εἶναι, αὐτὸ ἀποτελεῖ ἐξωτερικὸ ἀναλογισμό· στὴν ἄρνηση, στὸ κάτι καὶ *ἔτερο*, κ.λπ., ὁ ἀναλογισμὸς θὰ φθάσει, ὅμως, νὰ ὑπάρξει ὡς *τεθειμένος* – Τὸ ζητούμενο ἦταν ἐδῶ νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴ στὴν ἀναφερόμενη διαφορά· τὸ νὰ δώσουμε ὅμως λόγο γιὰ ὅλα ὅσα ὁ ἀναλογισμὸς τυχὸν ἐπιτρέπει στὸν ἑαυτό του νὰ παρατηρήσει θὰ μᾶς ὀδηγοῦσε στὸν πλατειασμὸ τοῦ νὰ προτρέχουμε κάτι ποὺ προκύπτει ἀναγκαστικὰ ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦ ἴδιου. Παρόμοιοι ἀναλογισμοὶ μποροῦν μὲν νὰ φανοῦν χρήσιμοι γιὰ τὴν διευκόλυνση τῆς ἐπισκόπησης κι ἄρα τῆς κατανόησης, δὲν παύουν ὡστόσο νὰ ἔχουν τὸ συνακόλουθο μειονέκτημα, ὅτι ἔχουν τὴν ἐμφάνιση ἀδικαιολόγητων ἰσχυρισμῶν, λόγων καὶ θεμελίων γιὰ [98] τὰ περαιτέρω. Πρέπει κανεὶς λοιπὸν νὰ μὴν τοὺς ἀντιμετωπίζει ὡς κάτι παραπάνω ἀπ' ὅ,τι ὀφείλουν νὰ εἶναι, καὶ νὰ τοὺς διακρίνει ἀπ' ὅ,τι συνιστᾷ μιὰ στιγμή στὴν πρόοδο τοῦ ἴδιου τοῦ θέματος.

Τὸ ὄν ἀντιστοιχεῖ στὸ *εἶναι* τῆς προηγούμενης σφαίρας· τὸ εἶναι, ὡστόσο, εἶναι τὸ ἀόριστο, γι' αὐτὸ καὶ δὲν προκύπτουν προσδιορισμοὶ ἐπ' αὐτοῦ. Ἐνῶ τὸ ὄν εἶναι ἓνα ὀρισμένο εἶναι, ἓνα *συγκεκριμένο*· ἀναφαίνονται συνεπῶς ἐπ' αὐτοῦ ἀμέσως πολλοὶ προσδιορισμοί, διακριτὲς ἀναφορὲς τῶν στιγμῶν του.

β. Ποιότητα

Λόγω τῆς ἀμεσότητάς με τὴν ὁποία εἶναι καὶ μηδὲν εἶναι ἓνα στὸ ὄν, δὲν βγαίνουν τὸ ἓνα πέρα ἀπὸ τὸ ἄλλο· ὅσο τὸ ὄν μετέχει τοῦ εἶναι, τόσο εἶναι μὴ εἶναι, ὀρισμένο. [118] Τὸ εἶναι δὲν εἶναι τὸ *καθόλου*, ὁ καθορισμὸς δὲν εἶναι τὸ *ἐπιμέρους*. Ὁ καθορισμὸς δὲν ἔχει ἀκόμη ἀποσυνδεθεῖ ἀπὸ τὸ *εἶναι*· βέβαια οὔτε πρόκειται πιά νὰ ἀποσυνδεθεῖ, γιατί τὸ ἀληθὲς ποὺ ὑπόκειται στὸ ἐξῆς εἶναι ἡ ἐνότητα τοῦ μὴ εἶναι μετὰ τὸ εἶναι· ἐπάνω σὲ αὐτὴν ὡς τὴν βάση προκύπτουν ὅλοι οἱ περαιτέρω προσδιορισμοί. Ἀλλὰ ἡ σχέση ποὺ ἔχει ἐδῶ ὁ καθορισμὸς μετὰ τὸ εἶναι, εἶναι ἡ ἄμεση ἐνότητα τῶν δύο, ὁπότε δὲν τίθεται ἀκόμη καμμία διαφοροποίηση τῶν ἴδιων.

Ὁ καθορισμὸς ἔτσι ἀπομονωμένος, ὡς *ὑπάρχων* καθορισμὸς, εἶναι ἡ *ποιότητα* – κάτι ἐντελῶς ἀπλό, ἄμεσο. Ὁ *καθορισμὸς* ἐν γενεὶ εἶναι τὸ γενικότερο, ποὺ μπορεῖ ἐξ ἴσου νὰ εἶναι καὶ τὸ ποσοτικὸ, ὅσο καὶ τὸ περαιτέρω ὀριζόμενο. Λόγω τῆς ἀπλότητας αὐτῆς δὲν ὑπάρχει τίποτε περαιτέρω νὰ ποῦμε γιὰ τὴν ποιότητα.

Ἀλλὰ τὸ ὄν, ὅπου περιέχεται τὸ μηδὲν τόσο ὅσο καὶ τὸ εἶναι, τὸ ἴδιο εἶναι κριτήριο

4. Ἄλλη ἀνάγνωση: «Τὸ *σύνολο* ὑπάρχει ὁμοίως ὑπὸ τὴν μορφή τοῦ εἶναι, τουτέστιν ὑπὸ τὸν *καθορισμὸ* τοῦ εἶναι, γιατί, στὸ γίνεσθαι, τὸ εἶναι φάνηκε ὁμοίως πὼς εἶναι μόνο μιὰ στιγμή –κάτι»...

5. Ἄλλη ἀνάγνωση: «τὸ εἶναι».

τοῦ ὅτι ἡ ποιότητα ὡς μόνον *ἄμεσος* ἢ *ὑπάρχων* καθορισμὸς εἶναι μονομερής. Πρέπει ἢ ποιότητα⁶ νὰ τεθεῖ ἐξ ἴσου ὑπὸ τὸν προσδιορισμὸ τοῦ μηδενός, ὁπότε καὶ ὁ ἄμεσος ἢ *ὑπάρχων* καθορισμὸς θὰ τεθεῖ ὡς διακριτός, ἀνακλασμένος.⁷ τὸ μηδέν, ὄντας ἔτσι τὸ ὀρισμένο ἐνὸς καθορισμοῦ, εἶναι ἐξ ἴσου κάτι ἀνακλασμένο, ἓνα ὄχι. Ἡ ποιότητα, ἂν λογίζεται διακριτὰ ὡς *ὑπάρχουσα*, εἶναι ἡ *πραγματικότητα*: ἡ ἴδια μὲ τὴν ἀνάμιξη ἐνὸς ὄχι εἶναι *ἄρνηση* ἐν γένει, ὁμοίως μιὰ ποιότητα, ἀλλὰ μία ποὺ λογίζεται ὡς στέρηση,⁸ ποὺ ὀρίζεται περαιτέρω ὡς ὄριο, πέρας.

[99] Τὰ δύο εἶναι ἓνα ὄν· ἀλλὰ μέσα στὴν *πραγματικότητα*, ὡς ποιότητα μὲ ἔμφαση στὸ ὅτι εἶναι *ὑπάρχουσα*, ἀποκρύπτεται ὅτι ἡ ποιότητα⁹ περιέχει τὸν καθορισμὸ, ἄρα καὶ τὴν ἄρνηση· ἡ *πραγματικότητα* λογίζεται ἐπομένως μόνον ὡς κάτι τὸ θετικό, ἀπὸ τὸ ὅποιο εἶναι τάχα ἀποκλεισμένα τὸ ὄχι, ἡ ὑπαρξὴ πέρατος, ἢ στέρηση. Ἡ ἰδωμένη ὡς ψιλὴ στέρηση ἄρνηση θὰ ἦταν αὐτὸ ποὺ δὲν εἶναι τίποτα, ὅ,τι καὶ τὸ μηδέν· ἀλλὰ εἶναι ἓνα ὄν, μιὰ ποιότητα, μόνον ὀριζόμενη ἀπὸ ἓνα μὴ εἶναι, ἀπὸ μιὰ ἀνυπαρξία.

Παρατήρηση

[119] Ἡ *πραγματικότητα* ἴσως φαίνεται νὰ εἶναι πολύσημη λέξη, ἐπειδὴ χρησιμεύει σὲ διάφορους, καὶ δὴ ἀντίθετους, προσδιορισμούς. Ὑπὸ φιλοσοφικὸ νόημα, μιλοῦμε, λ.χ., γιὰ τὴν *μόνο καὶ μόνο ἐμπειρικὴ* *πραγματικότητα* ὡς γιὰ ἓνα ἀνάξιο λόγου ὄν. Ὅταν ὁμως λέμε γιὰ σκέψεις, ἔννοιες, θεωρίες ὅτι *δὲν ἔχουν πραγματικότητα*, αὐτὸ θὰ πεῖ ὅτι δὲν διαθέτουν *ἐνεργὸ* *πραγματικότητα*.¹⁰ π.χ., ἡ ἰδέα μιᾶς πλατωνικῆς πολιτείας μπορεῖ κάλλιστα ν' ἀληθεύει *αὐτὴ τούτη*, ἐν τῇ ἐννοίᾳ. Δὲν ἀμφισβητοῦμε ἐδῶ στὴν ἰδέα τὴν ἀξία της καὶ τὴν ἀφήνουμε κι αὐτὴ¹¹ νὰ ὑπάρχει *δίπλα* στὴν *πραγματικότητα*. Ἐναντι τῶν λεγόμενων *ψιλῶν* ἰδεῶν, *ψιλῶν* ἐννοιῶν, τὸ *πραγματικὸ* λογίζεται, ὁμως, ὡς τὸ μόνον ἀληθές. – Τὸ νόημα ὑπὸ τὸ ὅποιο, στὴν μία περίπτωση, ἀναθέτουμε στὸ ἐξωτερικὸ ὄν ν' ἀποφασίσει ἂν ἓνα περιεχόμενο ἀληθεύει, εἶναι τόσο μονομερές, ὅσο ὅταν φανταζόμαστε τὴν ἰδέα, τὴν οὐσία ἢ καὶ τὴν ἐσωτερικὴ αἴσθηση ὡς ἀδιάφορη ἔναντι τοῦ ἐξωτερικοῦ ὄντος, θεωρώντας τὴν μάλιστα τόσο πιὸ ἐξαιρετικὴ ὅσο πιὸ πολὺ ἀπέχει ἀπὸ τὴν *πραγματικότητα*.

Σχετικὰ μὲ τὴν ἔκφραση: *πραγματικότητα* πρέπει νὰ μνημονευθεῖ ἢ πάλαι ποτὲ μεταφυσικὴ *ἐννοία τοῦ Θεοῦ*, ποὺ θεωροῦνταν κυρίως ὅτι ὑπόκειται στὴν λεγόμενη ὄντολογικὴ ἀπόδειξη τῆς ὑπαρξὸς τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς ὀριζόταν ὡς ἡ *περιεκτικὴ ἐννοία ὅλων τῶν πραγματικοτήτων* καὶ λεγόταν γι' αὐτὴ τὴν *περιεκτικὴ ἐννοία*, πὼς δὲν ἔχει

6. Ἄλλη ἀνάγνωση: «ὁ καθορισμὸς».

7. Reflektierte. Ἄλλου ἀποδίδεται καὶ ὡς «ἀναλογισμένο». Δηλώνει τὸν σύνθετο προσδιορισμὸ ποὺ ἐκφράζει τὸ γεγονὸς ὅτι νοεῖται μόνον ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἄλλον, ἄρα ὀρίζεται βάσει μιᾶς ἀντίθεσης πρὸς τὸν ἄλλον αὐτὸν (ἀνακλᾶται στὸν ἑαυτὸ του μέσα στὸ ἄλλο του). Ἡ ταύτιση μὲ τὸ ἀναλογισμένο δὲν εἶναι τυχαία: Ὁ Ἔ. ἐκμεταλλεύεται τὸ γεγονὸς ὅτι στὴν γλώσσα του ὁ στοχασμὸς, ἢ δευτέρη σκέψη ἐκφράζεται ὡς «ἀνάκλαση», Reflexion, γιὰ νὰ ὑποδείξει ὅτι ἡ ἐξέταση κάθε προσδιορισμοῦ ἀνακαλύπτει ὅτι ἡ ταυτότητά του μὲ τὸν ἑαυτὸ του ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν διαφορὰ πρὸς ἄλλον, ἄρα τὴν σκέφτεται μὲ ὄρους «ἀνάκλασης» τοῦ ἐνὸς στὸν ἄλλο.

8. Mangel: ἐλάττωμα, ἔλλειψη.

9. Ἄλλη ἀνάγνωση: «ἡ *πραγματικότητα*».

10. Ἡ Wirklichkeit, «ἐνεργὸς *πραγματικότητα*», εἶναι ἡ ἐννοία *πραγματικότητας* ποὺ θὰ ὀρισθεῖ στὴν *θεωρία περὶ τῆς οὐσίας* σὲ σχέση μὲ τὴν δυνατότητα, τὸ ἀριστοτελικὸ *ἐνεργεῖα* ποὺ νοεῖται μόνον σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ *δυνάμει*. Ἡ Realität, «*πραγματικότητα*», εἶναι ἡ ἐννοία ποὺ ὀρίζεται ἐδῶ σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ἄρνηση: Λέει ὅτι *κάτι ὑπάρχει*, σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ἄρνηση, ποὺ λέει ὅτι *δὲν ὑπάρχει*. Στὰ γερμανικὰ wirklich εἶναι κάτι ποὺ δὲν εἶναι μόνον ὑπαρκτὸ ἀλλὰ καὶ γνήσιο. Ἄν δὲν ὑπῆρχαν ἄλλοι ὄροι νὰ ἀποδοθοῦν διαφορετικὰ ἀπὸ αὐτούς, τὸ wirkliches θὰ μπορούσε νὰ λέγεται «*πραγματικὸ*» καὶ τὸ reelles «*ὑπαρκτὸ*» (ἀλλὰ τότε θὰ συγχεόταν μὲ τὸν existierendes).

11. Ἄλλη ἀνάγνωση: «οὔτε τὴν ἀφήνουμε».

μέσα της αντίφαση, πώς καμμία από τις πραγματικότητες δεν αίρει την άλλη· γιατί μια πραγματικότητα πρέπει, υποτίθεται, να εκλαμβάνεται μόνον ως μια τελειότητα, ως κάτι *καταφατικό*, πού δεν περιέχει ἄρνηση. Ὄποτε, υποτίθεται, οἱ πραγματικότητες δεν εἶναι ἀντίθετες καὶ δεν ἀντιφάσκουν μεταξύ τους.

Αὐτὴ ἡ ἔννοια τῆς πραγματικότητας ἐνέχει τὴν παραδοχὴ, ὅτι ἡ πραγματικότητα συνεχίζει ἀκόμη νὰ ὑπάρχει, ὅταν ἀφαιρεθεῖ νοερῶς κάθε ἄρνηση· αὐτὸ ὅμως αἶρει κάθε καθορισμὸ τῆς. [100] Ἡ πραγματικότητα εἶναι ποιότητα, ὄν· ἄρα περιέχει τὴν στιγμή τοῦ ἀρνητικοῦ καὶ μονάχα μέσω αὐτοῦ εἶναι τὸ ὀρισμένο πού εἶναι. Ὑπὸ τὸ λεγόμενο *ἀνώτερο νόημα*¹² ἢ [120] ὡς *ἄπειρη* –μὲ τὴν συνήθη σημασία τῆς λέξης–,¹³ ὅπως υποτίθεται ὅτι πρέπει νὰ ἐκλαμβάνεται, ἡ πραγματικότητα διευρύνεται μέχρι τὸ ἀπροσδιόριστο¹⁴ καὶ χάνει τὴν σημασία τῆς. Ἡ καλοσύνη τοῦ Θεοῦ υποτίθεται ὅτι δεν εἶναι καλοσύνη μὲ τὸ σύνθητες νόημα ἀλλὰ μὲ τὸ ἀνώτερο, ὅτι δεν διαφέρει ἀπὸ τὴν δικαιοσύνη ἀλλὰ *μετριάζεται*¹⁵ ἀπ’ αὐτὴ (μὴ *λείβνιται*¹⁶ ἔκφραση μεσολάβησης), ὅπως ἀντίστροφα ἡ δικαιοσύνη ἀπὸ τὴν καλοσύνη· ἔτσι οὔτε ἡ καλοσύνη εἶναι πᾶ καλοσύνη, οὔτε ἡ δικαιοσύνη δικαιοσύνη. Ἡ δύναμη υποτίθεται ὅτι μετριάζεται ἀπὸ τὴν σοφία, ἀλλὰ ἔτσι δεν εἶναι δύναμη ὡς τέτοια, ἀφοῦ θεωρεῖται ὑποταγμένη στὴν σοφία – ἡ σοφία υποτίθεται ὅτι διευρύνεται ἕως τὴν δύναμη, ἀλλὰ ἔτσι ἐξαφανίζεται ὡς ὀρίζουσα τὸν σκοπὸ καὶ τὸ μέτρο σοφία. Ἡ ἀληθινὴ ἔννοια τοῦ ἀπειρου καὶ τῆς *ἀπόλυτης* ἐνότητάς του, πού θὰ προκύψει ἀργότερα, δεν πρέπει νὰ συλλαμβάνεται ὡς *μετριάσιμος*, *ἀλληλοπεριορισμός* ἢ *συγκερασμός*, κάτι πού εἶναι μιὰ ἐπιφανειακὴ σχέση διατηρούμενη σὲ νεφελώδη ἀοριστία, στὴν ὁποία μόνο μιὰ παράσταση ἄνευ ἐννοίας μπορεῖ νὰ ἀρκεσθεῖ. – Ἡ πραγματικότητα, καθὼς ἐκλαμβάνεται σ’ αὐτὸ τὸν ὀρισμὸ τοῦ Θεοῦ ὡς ὀρισμένη ποιότητα, ὅταν ὠθεῖται πέραν τοῦ καθορισμοῦ τῆς, παύει νὰ εἶναι πραγματικότητα· γίνεται τὸ ἀφηρημένο εἶναι· ὁ Θεὸς ὡς τὸ *καθαρὰ* πραγματικὸ σὲ κάθε τι τὸ πραγματικὸ, δηλαδή ὡς *περιεκτικὴ ἔννοια* ὅλων τῶν πραγματικοτήτων, εἶναι τὸ ἴδιο ἀπροσδιόριστο καὶ ἀσύστατο πού εἶναι τὸ κενὸ ἀπόλυτο, πού μέσα του τὰ πάντα εἶναι ἕνα.¹⁷

Ἄν, ἀντιθέτως, ἡ πραγματικότητα ἐκληφθεῖ ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸ τῆς, τότε, μιᾶς καὶ ἡ πραγματικότητα¹⁸ περιέχει κατ’ οὐσίαν τὴν στιγμή τοῦ ἀρνητικοῦ, ἡ περιεκτικὴ ἔννοια ὅλων τῶν πραγματικοτήτων γίνεται ἐξ ἴσου μιὰ περιεκτικὴ ἔννοια ὅλων τῶν ἀρνήσεων, ἡ περιεκτικὴ ἔννοια ὅλων τῶν ἀντιφάσεων, κατ’ ἀρχάς, λ.χ., ἡ ἀπόλυτη *δύναμη*, ὅπου ἀπορροφᾶται κάθε τι τὸ ὀρισμένο· ὅμως, μιᾶς καὶ ἡ πραγματικότητα¹⁹ ὑπάρχει ἢ ἴδια μόνον καθ’ ὅσον ἔχει ἀκόμη ἀπέναντί τῆς κάτι πού δεν ἔχει ἄρει, τότε, διευρυνόμενη νοερὰ σὲ ἐνεργοποιημένη δύναμη χωρὶς φραγμὸ, γίνεται τὸ ἀφηρημένο μηδέν. Ἐκεῖνο τὸ πραγματικὸ μέσα σὲ κάθε τι τὸ πραγματικὸ, τὸ *εἶναι* μέσα σὲ κάθε

12. Im [...] *eminenter Sinne*: Θεολογικὴ ἔκφραση πού διακρίνει τὸ νόημα πού ἔχουν οἱ ἴδιες ιδιότητες ὅταν ἀναφέρονται στὸν Θεὸ ἢ στὸν κόσμον τοῦτο (ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθὸς *ὑπὸ τὴν ἀνώτερη ἔννοια*). Βλ. *Ἐγκυκλοπαίδεια* § 36, προσθ., W 8, 104.

13. Θεολογία καὶ μεταφυσικὴ ἀποδίδουν στὸν Θεὸ τὴν «ἀπειρία» μὲ τὴν σημασία πού ἔχει ἡ λέξη ὅταν δεν ἔχει συγκροτηθεῖ θεωρητικά, ὅπως θὰ συμβεῖ παρακάτω.

14. *Ins Bestimmungslose*. Κατὰ τὴν ἀριστοτελικὴ λογικὴ, τὸ πλάτος καὶ τὸ βάθος τῶν ἐννοιῶν εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογα, ὅσο περισσότερα πράγματα ὑπάγονται σὲ μιὰ ἔννοια, τόσο πῶ ἀόριστη γίνεται. Τὸ διευρυμένο σὲ *ὅλα* «πραγματικὸ» παύει νὰ ἔχει *ὅποιονδήποτε* προσδιορισμὸ.

15. *Temperiert*: γίνεται σφῶρων, συνετὴ, δηλ. δεν φθάνει στὰ ἄκρα.

16. Κατὰ τοὺς ἐκδότες τοῦ *GW* 21, ὁ ὅρος *temperieren* δεν ἀπαντᾷ στὸν Λάιμπνιτς (Leibniz), μόνον στὸν λαϊμπνιτσιανὸ Βόλφ (Christianus Wolfius, *Theologia naturalis*, pars prior, § 1067, 1070). Ὅλο τὸ χωρίο ἀναφέρεται στὸν Λάιμπνιτς, πρβλ. *Monadologie*, § 41 (*Ἡ μοναδολογία*, μτφ. Στ. Λαζαρίδης, δίγλ. ἔκδ., Ὑπερίων, 1997, σ. 50/51), *Principes de la nature et de la grâce*, § 9 (*Principes de la nature et de la grâce, Monadologie et autres textes 1703-1713*, Flammarion, Παρίσι 1996, σ. 229).

17. Τυπικὴ ἀντισελλιγκιανὴ κριτικὴ.

18. Ἄλλη ἀνάγνωση: «ὁ καθορισμός».

19. Ἄλλη ἀνάγνωση: «ἡ δύναμη».

ὄν, πού δηθεν ἐκφράζει τὴν ἔννοια τοῦ Θεοῦ, δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ ἀφηρημένο εἶναι, τὸ ἴδιο μὲ ὅ,τι εἶναι τὸ μηδέν.

[101/121] Ὅτι ὁ καθορισμὸς εἶναι ἡ ἄρνηση πού τίθεται ὡς καταφατική²⁰ εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ Σπινόζα: *Omnis determinatio est negatio*,²¹ ἐτούτη ἡ ἀρχὴ εἶναι ἀπείρως σημαντική· ἄμορφη ἀφαίρεση εἶναι μόνον ἡ ἄρνηση ὡς τέτοια.²² δὲν πρέπει ὅμως νὰ προσάπτουμε στὴν θεωρητικὴ φιλοσοφία ὅτι γι' αὐτὴν ἡ ἄρνηση ἢ τὸ μηδέν εἶναι κάτι ἔσχατο· γι' αὐτὴν, ὅσο ἡ πραγματικότητα²³ δὲν εἶναι τὸ ἀληθές, τόσο τὸ μηδέν²⁴ δὲν εἶναι κάτι τὸ ἔσχατο.

Ἀναγκαία συνέπεια αὐτῆς τῆς ἀρχῆς, ὅτι ὁ καθορισμὸς εἶναι ἄρνηση, ἀποτελεῖ ἡ ἐνότητα τῆς σπινοζικῆς ὑφιστάμενης οὐσίας, ἥτοι τὸ ὅτι ὑπάρχει μόνον μία ὑφιστάμενη οὐσία. Τὸ νοεῖν καὶ τὸ εἶναι ἢ τὴν ἐκτατότητα, ἀκριβῶς τοὺς δύο προσδιορισμοὺς πού ὁ Σπινόζα ἔχει ἐνώπιόν του, ἔπρεπε νὰ τοὺς ἐνοποιήσει σ' αὐτὴ τὴν ἐνότητα, γιὰ αὐτοί, ὄντας ὀρισμένες πραγματικότητες, συνιστοῦν ἀρνήσεις, ἢ ἀπειρία τῶν ὁποίων εἶναι ἡ ἐνότητά τους· σύμφωνα μὲ τὸν ὀρισμὸ²⁵ τοῦ Σπινόζα, γιὰ τὸν ὁποῖο μιλοῦμε παρακάτω, ἡ ἀπειρία τινὸς²⁶ εἶναι ἡ κατάφασή του. Ὅποτε ἐννοοῦσε τὸ νοεῖν καὶ τὸ εἶναι ὡς κατηγορήματα, πάει νὰ πεῖ ὡς μὴ ἔχοντα ἰδιαίτερη ὑπόσταση, ἕνα αὐτὸ καθ' αὐτὸ εἶναι, ἀλλὰ μόνον ὡς ἡρμένα, ὡς στιγμές· ἢ μᾶλλον γι' αὐτὸν δὲν εἶναι κἂν στιγμές, γιὰ τὴν ὑφιστάμενη οὐσία εἶναι τὸ ἐντὸς ἑαυτοῦ ὅλως ἀπροσδιόριστο, τὰ δὲ κατηγορήματα, ὅπως καὶ οἱ τρόποι, εἶναι διακρίσεις πού γίνονται ἀπὸ μιὰ ἐξωτερικὴ διάνοια.²⁷ – Οὔτε ἡ οὐσιακότητα τῶν ἀτόμων μπορεῖ νὰ σταθεῖ ἐναντία σὲ τούτη τὴν ἀρχή. Τὸ ἄτομο εἶναι σχέση πρὸς ἑαυτόν γιὰ τὴν θέτει ὅρια σὲ ὅλα τὰ ἄλλα, σὲ κάθε τι ἕτερο· πλὴν τὰ ὅρια εἶναι ἔτσι καὶ ὅρια τοῦ ἑαυτοῦ του, σχέσεις πρὸς ἕτερον, δὲν ἔχει τὸ ὄν του μέσα στὸν ἑαυτό του. Τὸ ἄτομο εἶναι, βέβαια, κάτι ἐπιπλέον, ὄχι μόνον κάτι περιφρακτὸ ἀπὸ κάθε πλευρά, ἀλλὰ ἐτούτο τὸ ἐπιπλέον ἀνήκει σὲ ἄλλη σφαῖρα τῆς ἔννοιας.²⁸ στὴν μεταφυσικὴ τοῦ εἶναι, τὸ ἄτομο εἶναι κάτι δίχως ἄλλο ὀρισμένο· ὅσο δὲ γιὰ τὸ ἂν κάτι τέτοιο, γιὰ τὸ ἂν τὸ πεπερασμένο ὡς τέτοιο ὑπάρχει αὐτὸ καθ' αὐτό, σ' αὐτὸ ἐναντιώνεται ὁ καθορισμὸς κατ' οὐσίαν ἐν εἴδει ἄρνησης, καὶ παρασύρει τὸ πεπερασμένο στὴν ἴδια ἀρνητικὴ κίνηση τῆς διάνοιας, πού ἐξαφανίζει τὰ πάντα μέσα στὴν ἀφηρημένη ἐνότητα, τὴν ὑφιστάμενη οὐσία.

Ἡ ἄρνηση ἀντίκειται ἄμεσα στὴν πραγματικότητα· [122] παρακάτω, στὴν κυρίως σφαῖρα τῶν ἀνακλασμένων προσδιορισμῶν, ἡ ἄρνηση ἀντιπαράκειται στὸ θετικό,²⁹ [102] πού εἶναι ἡ ἀνακλασμένη ἐπὶ τῆς ἄρνησης πραγματικότητα – ἡ πραγματικότητα στὴν ὁποία ἐπιφαίνεται τὸ ἀρνητικό, τὸ ὁποῖο, μέσα στὴν πραγματικότητα ὡς τέτοια, εἶναι ἀκόμη κρυμμένο.

20. Τὸ γεγονός ὅτι τὸ χ δὲν εἶναι *a* εἶναι μιὰ ιδιότητά του. Αὐτὸ εἶναι ἡ «πατροκτονία» πού διέπραξε ὁ Πλάτων (Σωκράτης) ἐναντι τοῦ Παρμενίδη στὸν *Σοφιστή*: *τό τε μὴ ὄν ὡς ἔστι κατὰ τι*, «ὑπάρχει μὲ κάποιον τρόπο τὸ μὴ ὄν» (241 d 3-7· μτφ. Δ. Γληνός, Ζαχαρόπουλος, Ἀθήνα [1940], σ. 263). Δηλ. κάθε ιδιότητα εἶναι «ἄρνηση τεθειμένη ὡς καταφατική».

21. «Κάθε προσδιορισμὸς εἶναι ἄρνηση». Spinoza, Ἐπιστολὴ Ν': *determinatio negatio est*. «Ὁ Σπινόζα ἔχει τὴν μεγάλη ἀρχή: Κάθε προσδιορισμὸς εἶναι μιὰ ἄρνηση. Τὸ ὀρισμένο εἶναι τὸ πεπερασμένο· μπορεῖ δὲ νὰ δεიχθεῖ γιὰ τὰ πάντα [...] ὅτι εἶναι κάτι ὀρισμένο, ἄρα ὅτι περικλείει μέσα του ἄρνηση· τὸ οὐσιώδες του στηρίζεται στὴν ἄρνηση» (*Ἱστορία τῆς φιλοσοφίας*, W 20, 164).

22. Ἐνν. ὄχι «τεθειμένη ὡς καταφατική».

23. Δηλ. τὸ γεγονός ὅτι κάτι ὑπάρχει.

24. Δηλ. ἡ τεθειμένη ἀπουσία προσδιορισμοῦ, τὸ ὅτι δὲν ὑπάρχει προσδιορισμὸς στὸ καθαρὸ εἶναι.

25. Definition, «ὀρισμὸς» μὲ τὴν μαθηματικὴ καὶ λογικὴ ἔννοια, πού χρησιμοποιοῦ ὁ Σπινόζα.

26. Ἡ: «τοῦ κάτι» (von Etwas).

27. Βλ. *Ἱστορία τῆς φιλοσοφίας*, W 20, 179: «Τὰ κατηγορήματα δὲν ὑπάρχουν καθ' αὐτὰ ἀλλὰ εἶναι μόνον τὸ πῶς ἡ διάνοια συλλαμβάνει τὴν ὑφιστάμενη οὐσία ὡς πρὸς τὴν διαφορὴς τῆς».

28. Στὴν «Ἐννοια» θὰ διακρίνει τὸ «ἐπιμέρους», ὀρισμένο ἀπὸ κάθε ἄποψη, καὶ τὸ «καθέκαστον», πού ἀποτελεῖ αὐτοαναίρεση τοῦ ἐπιμέρους καὶ ἄρα περιέχει κάτι παραπάνω, τὴν σχέση πρὸς ἑαυτόν.

29. Στὴν *Θεωρία περὶ τῆς οὐσίας*.

Ἡ ποιότητα εἶναι προπάντων *ιδιότητα* μόνον ἀπὸ τὴν ἄποψη κατὰ τὴν ὁποία σὲ μιὰ *ἐξωτερικὴ σχέση* θ' ἀνακύψει ὡς *ἐγγενὴς προσδιορισμός*. Ὑπὸ τὸν ὄρο *ιδιότητες*, π.χ., τῶν βοτάνων, ἐννοοῦμε προσδιορισμοὺς ποὺ προσιδιάζουσι σὲ ἓνα κάτι τι ὄχι μόνον γενικὰ ἀλλὰ καθ' ὅσον διαμέσου τοὺς αὐτὸ *διατηρεῖται* μὲ ἰδιαίτερο τρόπο μέσα στὴν σχέση μὲ ἄλλα, δὲν ἀφήνει ἀνενόχλητες μέσα του ξένες ἐπιδράσεις ποὺ τίθενται ἐντὸς του, ἀλλὰ ἐπιβάλλει τοὺς δικούς του προσδιορισμοὺς ὡς *ἰσχύοντες* μέσα στὸ ἄλλο, μ' ὅλο ποὺ δὲν τὸ ἀπεμπολεῖ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του. Ἐνῶ τοὺς πιὸ ἀδρανεῖς καθορισμοὺς, π.χ. σχῆμα, φυσιολογία, δύσκολα τοὺς λέμε *ιδιότητες*, ἢ ἔστω *ποιότητες*, ἐφ' ὅσον παρασταίνονται ὡς μεταβλητοί, μὴ ταυτῶσιμοι μὲ τὸ *εἶναι*.

Ἡ *Qualierung* ἢ *Inqualierung*, ἢ *ποιώση*, ἔκφραση τῆς φιλοσοφίας τοῦ Γιάκομπ Μπαϊμε,³⁰ μιᾶς φιλοσοφίας τοῦ βάθους, ἀλλὰ τοῦ θολοῦ βάθους,³¹ δηλώνει τὴν κίνηση μιᾶς ποιότητας (τοῦ ὄξινου, στυφοῦ, πύρινου, κ.τ.λ.) ἐντὸς ἑαυτῆς,³² ἐν ὅσῳ, μὲ τὴν ἀρνητικὴ τῆς φύσης (τὸ *Qual*, τὸ *βάσανό* τῆς),³³ τίθεται καὶ παγιώνεται βάσει τοῦ ἐτέρου, εἶναι γενικὰ τὸ ἄστατο τοῦ ἑαυτοῦ τῆς στὸν ἑαυτὸ τῆς, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο μόνον μὲ τὸν ἀγῶνα παράγεται καὶ διατηρεῖται.

γ. Κάτι

Στὸ ὄν διακρίθηκε ὁ καθορισμὸς τοῦ ὡς ποιότητα· σ' αὐτὴν ὡς ὑπάρχον ὄν *ὑπάρχει* ἡ διαφορὰ –πραγματικότητας καὶ ἄρνησης. Ὅσο δὲ αὐτὲς οἱ διαφορὲς εἶναι παρούσες στὸ ὄν, τόσο εἶναι κιάλας μηδαμινὲς καὶ ἔχουν ἀρθεῖ. Ἡ πραγματικότητα περιέχει ἢ ἴδια τὴν ἄρνηση, εἶναι ὄν, ὄχι ἀόριστο, ἀφηρημένο εἶναι. Ἡ ἄρνηση εἶναι ἐξ ἴσου ὄν, ὄχι τὸ ἀφηρημένο δῆθεν ὑπάρχον μηδὲν, ἀλλὰ τεθειμένη ἐδῶ ὅπως εἶναι αὐτὴ τούτη, ὡς [123] ὑπάρχουσα, ἀνήκουσα στὸ ὄν. Ἔτσι ἢ [103] ποιότητα δὲν χωρίζεται διόλου ἀπὸ τὸ ὄν, τὸ ὁποῖο εἶναι μόνον ὀρισμένο, ποιοτικὸ εἶναι.

Αὐτὴ ἡ ἄρση τῆς διάκρισης δὲν εἶναι μόνον καὶ μόνον ἀνάκλησή τῆς, δὲν θεωρεῖται πάλι ἀμελητέα ἐκ τῶν ἔξω, οὔτε ἀποτελεῖ ἀπλή ἐπιστροφή στὴν ἀπλή ἀφετηρία, στὸ ὄν ὡς ὄν, [ἀλλὰ] εἶναι κάτι παραπάνω. Ἡ διαφορὰ δὲν εἶναι ἀμελητέα· διότι *ὑπάρχει*. Παρίστανται λοιπὸν ἐκ τῶν πραγμάτων τὸ ὄν ἐν γένει, μιὰ διαφορὰ ἐπ' αὐτοῦ, καὶ ἡ ἄρση αὐτῆς τῆς διαφορᾶς· τὸ ὄν ὄχι ὡς ἀδιαφοροποίητο, ὅπως στὴν ἀφετηρία, ἀλλ' ὡς πάλι ὁμοιο μὲ τὸν ἑαυτὸ του, *μέσω ἄρσης τῆς διαφορᾶς*, ἢ ἀπλότητα τοῦ ὄντος *μεσολαβημένη* ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἄρση. Τὸ ὅτι ἡ διαφορὰ ἔχει ἀρθεῖ εἶναι ὁ οἰκεῖος καθορισμὸς τοῦ ὄντος· ἔτσι τὸ ὄν εἶναι κάτι ποὺ ὑπάρχει *ἐν ἑαυτῷ*, *ἐντὸς ἑαυτοῦ εἶναι*· τὸ ὄν εἶναι *ὑπάρχον ὄν*, ἓνα *κάτι*.

30. Ὁ Μπαϊμε ἐκφράζει τὴν ποιότητα ὡς «ὀρμὴ ἐνὸς πράγματος», σχετίζοντας τὶς γερμανικὲς λέξεις *Qual*, *βάσανο*, καὶ *Quelle*, πηγὴ, μὲ τὴν λατινικὴ *qualitas* (*Ἱστορία τῆς φιλοσοφίας*, W 20, 103). Πέρα ἀπὸ τὸ «καλὸ λογοπαίγνιο» (*Qual*, *Quelle*) καὶ τὸν ἀντίστοιχο νεολογισμό (*Qualität*, «*Qualität*»), ὁ Ἔ. ἐντοπίζει ἐδῶ τὴν σκέψη ὅτι ἡ ποιότητα συγκροτεῖται ὡς ἐσωτερικὴ ἀντίθεση καὶ αὐτοσυντήρηση ἐναντι τῆς ἐξωτερικῆς ἀντίθεσης.

31. Ὁ Ἔ. ἐγγράφει τὴν νεώτερη φιλοσοφία μεταξὺ δύο «ἄκρων» ποὺ ἐνσαρκώνουν ὁ Βάκων (*Bacon*) καὶ ὁ Μπαϊμε· ὁ μὲν ἐκφράζει τὴν ἐμπειρικὴ συνιστώσα τῆς, ὁ δὲ τὴν θεωρητικὴ, ἀλλὰ μονομερῶς, πράγμα ποὺ ἐμφαίνεται στὸν δευτέρου ὡς μιὰ ἐποπτεία χωρὶς ἐννοια: «Μόνον στὴν ἐννοια, στὴν νόηση μπορεῖ ἡ φιλοσοφία νὰ ἔχει τὴν ἀλήθεια τῆς, τὸ ἀπόλυτο νὰ ἐκφρασθεῖ, μόνον ἐδῶ κιάλας *ὑπάρχει* τὸ ἀπόλυτο ὅπως εἶναι αὐτὸ τοῦτο. Ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἄποψη ὁ Μπαϊμε εἶναι τελείως βάρβαρος» (W 20, 92).

32. Ὁ Μπαϊμε παραγάγει τὶς ποιότητες τῶν πραγμάτων ἀπὸ τὸν Θεὸ ὡς «βάσανο» (W 20, 104).

33. «Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐννοιας εἶναι πέρα γιὰ πέρα ζωντανὴ στὸν Μπαϊμε, μόνον ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἐκφράσει μὲ τὴν μορφή τῆς σκέψης· τὴν ἐκφράζει ὡς *Qual*, *βάσανο*: «Ἡ *Qual* εἶναι *Quelle*, πηγὴ, *Qualität*, ποιότητα, μὲ τὴν *Qual* ἐκφράζεται ὅ,τι δηλώνει ἡ ἀπόλυτη ἀρνητικότητα, τὸ αὐτοσχετιζόμενο ἀρνητικὸ, συνελῶς ἡ ἀπόλυτη κατάφαση», εἶναι ἡ «ἐνότητα τοῦ ἀπόλυτου διαφοροτικοῦ» ἀλλὰ ὡς «αὐτοσυνειδητὴ, συναισθητὴ ἀρνητικότητα», τὸ ἀρνητικὸ βιωμένο ὡς «ἐσωτερικὸς σπαραγμὸς» ποὺ νοεῖται ὁμοῦς ὡς «ἀπλό» (σ. 100).

Τὸ κάτι εἶναι ἡ *πρώτη ἄρνηση ἀρνήσεως*, ὡς ἀπλή ὑπάρχουσα σχέση πρὸς ἑαυτόν. Ὀρίζοντας τὸ ὄν, τὴν ζωὴν, τὴν νόηση, κ.λπ., ὀρίζουμε κατ' οὐσίαν *κάτι πὸν* ὑπάρχει, ζεῖ, σκέφτεται³⁴ (ἐγώ), κ.λπ. Ὁ προσδιορισμὸς αὐτὸς εἶναι ὑψιστῆς σημασίας, γιὰ νὰ μὴ μένουμε στὸ ὄν, τὴν ζωὴν, τὴν νόηση, κ.λπ., ὅπως οὔτε καὶ στὴν *θεότητα* (ἀντὶ τοῦ Θεοῦ), ὡς καθολικότητες. Δικαίως θεωρεῖ ἡ παράσταση ἓνα *κάτι* ὡς *κάτι πραγματικό*. Ἐν τούτοις, τὸ *κάτι* εἶναι ἓνας ἀκόμη πολὺ ἐπιφανειακὸς προσδιορισμὸς· ὅπως [ἤδη] ἡ *πραγματικότητα* καὶ ἡ *ἄρνηση*, τὸ ὄν καὶ ὁ καθορισμὸς του, ναὶ μὲν δὲν εἶναι πιά τὰ κενά: εἶναι καὶ μηδέν, ἀλλὰ εἶναι ἐντελῶς ἀφηρημένοι προσδιορισμοί. Γι' αὐτὸ εἶναι καὶ οἱ πιὸ τρέχουσες ἐκφράσεις, καὶ ὁ φιλοσοφικὰ ἀπαίδευτος ἀναλογισμὸς αὐτὲς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χρησιμοποιοῦν, μέσα σ' αὐτὲς χύνει τὶς διακρίσεις του, νομίζοντας ὅτι διαθέτει ἐδῶ *κάτι* σαφὲς καὶ ἀκράδαντο.³⁵ – Τὸ ἀρνητικὸ τοῦ ἀρνητικοῦ ὡς ἓνα *κάτι* εἶναι μόνον ἡ ἀφετηρία τοῦ ὑποκειμένου –εἶναι τὸ ἐν ἑαυτῷ ἀρχικὰ μόνον ἐντελῶς ἀόριστα. Ὀρίζεται περαιτέρω πρῶτα ὡς καθ' αὐτὸ ὄν, καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς, ἕως ὅτου, στὴν ἔννοια μόνον, ἀποκτᾶ πιά τὴν συγκεκριμένη ἔνταση τοῦ ὑποκειμένου. Ὡς βάση ὅλων αὐτῶν τῶν προσδιορισμῶν ὑπόκειται ἡ ἀρνητικὴ [124] ἐνότητα πρὸς ἑαυτόν. Ἡ ἄρνηση ὡς *πρώτη*, ὡς ἄρνηση *ἐν γένει*, πρέπει ὁμως σαφῶς νὰ διακριθεῖ ὡς πρὸς αὐτὸ ἀπὸ τὴν δευτέρη, τὴν ἄρνηση τῆς ἄρνησης, πὸν εἶναι ἡ συγκεκριμένη ἀρνητικότητα, ἡ *ἀπόλυτη*, ὅπως ἀντιθέτως ἡ *πρώτη* εἶναι μόνον ἡ *ἀφηρημένη* ἀρνητικότητα.

Ἐνα *κάτι* εἶναι *ὑπάρχον* ὡς ἡ ἄρνηση τῆς ἄρνησης· διότι αὐτὴ εἶναι ἀποκατάσταση τῆς ἀπλῆς σχέσης πρὸς ἑαυτόν –ἔτσι ὁμως ἓνα *κάτι* εἶναι ἐξ ἴσου ἡ *μεσολάβησή του μετὸν ἑαυτοῦ*. Ἦδη στὸ ἀπλοῦν τοῦ *κάτι*, ἔπειτα πάλι, πιὸ συγκεκριμένα,³⁶ στὸ καθ' αὐτό, στὸ ὑποκείμενο, κ.λπ., εἶναι παρούσα ἡ μεσολάβηση κάτινος μετὸν ἑαυτοῦ, καὶ στὸ γίνεσθαι κιόλας εἶναι παρούσα, μόνον πὸν αὐτὴ εἶναι ἡ ἐντελῶς ἀφηρημένη μεσολάβηση· στὸ *κάτι*, ἡ μεσολάβηση [104] μετὸν *ἑαυτοῦ* του *τίθεται* ἐφ' ὅσον αὐτὸ ὀρίζεται ὡς ἀπλὸ *ταυτόν*. – Ἐναντία στὴν ἀρχὴ τῆς ψιλῆς ἀμεσότητας –ὅπως λένε κάποιοι–³⁷ τοῦ ἐπίσταμαι, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ὀφείλει ν' ἀποκλεισθεῖ ἡ μεσολάβηση, εἶναι θεμιτὸ νὰ ἐφιστοῦμε τὴν προσοχὴ στὴν παρουσία τῆς μεσολάβησης γενικά· ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀνάγκη παρακάτω νὰ ἐφιστοῦμε τὴν προσοχὴ στὴν στιγμὴ τῆς μεσολάβησης εἰδικά· γιὰ αὐτὴ βρίσκεται πανταχοῦ καὶ ἐκασταχοῦ, σὲ κάθε ἔννοια.

Αὐτὴ ἡ μεσολάβηση κάτινος μετὸν ἑαυτοῦ πὸν εἶναι ἓνα *κάτι στὸν ἑαυτοῦ* του, ἰδωμένη μόνον ὡς ἄρνηση ἀρνήσεως, δὲν ἔχει συγκεκριμένους προσδιορισμοὺς γιὰ πλευρὲς τῆς· καταρρέει λοιπὸν στὴν ἀπλή ἐνότητα, πὸν εἶναι *εἶναι*. Ἐνα *κάτι εἶναι*, ὁπότε *εἶναι* ἐπίσης ὄν· *αὐτὸ τοῦτο* εἶναι ἔπειτα καὶ *γίνεσθαι*, τὸ ὁποῖο δὲν ἔχει ὁμως πιά τὸ εἶναι καὶ τὸ μηδέν γιὰ στιγμὲς του. Τὸ ἓνα τους, τὸ εἶναι, εἶναι τώρα ὄν καὶ περαιτέρω *κάτι πὸν* ὑπάρχει.³⁸ Τὸ δεῦτερο εἶναι ἐξ ἴσου *κάτι πὸν* ὑπάρχει,³⁹ ἀλλὰ πὸν ὀρίζεται ὡς ἀρνητικὸ τοῦ *κάτι* –*κάτι ἄλλο*, ἓνα *ἕτερο*. Τὸ *κάτι* ὡς γίνεσθαι εἶναι μιὰ μετάβαση, πὸν οἱ στιγμὲς τῆς εἶναι οἱ ἴδιες ἓνα *κάτι*, καὶ ἡ ἴδια συνεπῶς *μεταβολὴ σὲ ἄλλο, ἀλλαγὴ* –ἓνα γίνεσθαι πὸν ἔγινε ἤδη *συγκεκριμένο*. – Τὸ *κάτι* ἀλλάζει ὁμως κατ' ἀρχὰς μόνον ἐν τῇ ἐννοίᾳ του· δὲν εἶναι *τεθειμένο* ἀκόμη ἔτσι ὡς *κάτι πὸν* μεσολαβεῖ καὶ μεσολαβεῖται· [ἀλλ'] ἀρχικὰ μόνον ὡς ἀπλῶς διατηρούμενο στὴν αὐτοσχεσία του, τὸ δὲ ἀρνητικὸ αὐτοῦ ὡς *κάτι* ἐξ ἴσου ποιοτικὸ, μόνον *ἕτερο* ἐν γένει.

34. Ἐναλλακτικὴ ἀπόδοση: «Ὅταν τὸ *πάρχειν*, ζῆν, νοεῖν, κ.λπ., [...] σὲ *ὑπάρχον*, ζῶν, νοοῦν» (Dasein, Leben, Denken [...] *Daseienden*, Lebendigen, Denkenden).

35. Recht gut und fest bestimmtes· κυριολεκτικά: «πολὺ καλὰ καὶ σταθερὰ προσδιορισμένο».

36. Ἄλλη ἀνάγνωση: «ἔπειτα, πιὸ συγκεκριμένα ἀκόμη».

37. Ἡ πάγια κριτικὴ στὸν Γιακόμπι.

38. Daseiendes (ἀλλοῦ: ὑπάρχον ὄν).

39. Daseiendes.

Β. Η ΠΕΡΑΤΟΤΗΤΑ

[125] α. Ένα κάτι και κάτι άλλο· αδιαφοροῦν ἀρχικὰ τὸ ἓνα γιὰ τὸ ἄλλο· κάτι ἄλλο, ἓνα ἕτερο, εἶναι κι αὐτὸ ἓνα ἄμεσα ὑπάρχον ὄν, ἓνα κάτι· ἄρα ἡ ἄρνηση δὲν ἐμπίπτει σὲ κανένα ἀπὸ τὰ δύο. Ένα κάτι ὑπάρχει *αὐτὸ τοῦτο* σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ πῶς *ὑπάρχει πρὸς ἕτερο*. Ὁ καθορισμὸς ἀνήκει ὁμῶς καὶ στὸ τί εἶναι τὸ κάτι *αὐτὸ τοῦτο*, καὶ εἶναι β. ὁ προσδιορισμὸς τοῦ τί εἶναι τὸ κάτι *αὐτὸ τοῦτο*, ὁ ὁποῖος μεταβαίνει ἐξ ἴσου στὸ πῶς ἔχει, τὸ ὁποῖο *οὕτως ἔχειν*, ὄντας ταυτόσημο μὲ τὸν προσδιορισμὸ, συγκροτεῖ τὸ ἐμμενὲς πρὸς ἕτερον πὸν συνάμα ὑπάγεται σὲ ἄρνηση, τὸ ὄριο τοῦ κάτι, τὸ ὁποῖο γ. εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἐμμενὲς προσδιορισμὸς⁴⁰ τοῦ κάτι, αὐτὸ ὄντας ἔτσι τὸ *πεπερασμένο*.

Στὸ πρῶτο τμήμα, ὅπου θεωρήσαμε τὸ ὄν ἐν γένει, αὐτὸ εἶχε, ὅπως τὸ προσλάβουμε ἀρχικὰ, τὸν προσδιορισμὸ ὅτι *ὑπάρχει*. Οἱ στιγμὲς τῆς ἀνάπτυξής του, ἡ ποιότητα καὶ τὸ κάτι, εἶναι ἄρα ἐξ ἴσου καταφατικὸ προσδιορισμοῦ. Στὸ παρὸν τμήμα, ἀντίθετα, ἀναπτύσσεται ὁ ἀρνητικὸς προσδιορισμὸς πὸν [105] ὑπάρχει στὸ ὄν, ὁ ὁποῖος ἐκεῖ ἦταν πρῶτα μόνον ἄρνηση ἐν γένει, *πρώτη* ἄρνηση, τώρα ὁμῶς προσδιορίσθηκε μέχρι τοῦ σημείου ἓνα κάτι *να ὑπάρχει ἐντὸς ἑαυτοῦ*, μέχρι τὴν ἄρνηση τῆς ἄρνησης.

α. Κάτι καὶ ἕτερο

1. Ένα κάτι καὶ κάτι ἄλλο εἶναι καὶ τὰ δύο, *πρῶτον*, ὑπάρχοντα ὄντα, δηλαδὴ *κάτι*.

Δεύτερον, καθένα εἶναι ἐξ ἴσου κάτι ἄλλο. Εἶναι ἀδιάφορο ποιό ἀναφέρεται πρῶτο καὶ ὀνομάζεται *κάτι* μόνον καὶ μόνον γι' αὐτὸ τὸν λόγο (στὰ λατινικά, ὅταν ἀπαντοῦν σὲ μιὰ πρόταση, κάτι καὶ κάτι ἄλλο λέγονται καὶ τὰ δύο *aliud*, ἄλλο, ἤτοι ὁ ἓνας τὸν ἄλλο λέγεται *alius alium*, ἄλλος ἄλλον· ὅταν ὑπάρχει ἀμοιβαιότητα, ἀνάλογη εἶναι ἡ ἔκφραση: *alter alterum*, ἕτερος ἕτερον).⁴¹ Ὅταν ὀνομάζουμε ἓνα ὄν *A*, τὸ δὲ ἄλλο *B*, τὸ *B* ὀρίζεται ἀρχικὰ ὡς τὸ ἄλλο. Τὸ *A* εἶναι ὁμῶς ἐξ ἴσου τὸ ἄλλο τοῦ *B*. Ἀμφότερα εἶναι μὲ τὸν ἴδιον τρόπο *ἄλλα, ἕτερα*. Τὸ *τοῦτο*⁴² χρησιμεύει στὸ νὰ σταθεροποιούμε τὴν διαφορὰ καὶ νὰ ξεκαθαρίζουμε ποιό κάτι πρόκειται νὰ ἐκληφθεῖ ὡς καταφατικὸ. [126] Πλὴν τὸ *τοῦτο* μαρτυρεῖ ἴσα ἴσα ὅτι αὐτὴ ἡ διάκριση κι ἀνάδειξη τοῦ ἐνὸς κάτι εἶναι ἓνας ὑποκειμενικὸς χαρακτηρισμὸς πὸν ἀνήκει ἐκτὸς τοῦ ἴδιου τοῦ κάτι. Ὁ ὅλος καθορισμὸς ἐμπίπτει στὴν ἐξωτερικὴ αὐτὴ δεῖξη· ὡς κι ἡ ἔκφραση: *τοῦτο* δὲν περιέχει διαφορὰ· ὅλα καὶ κάθε κάτι εἶναι ἀκριβῶς ἐξ ἴσου *καλὰ τοῦτα* ὅπως ἐπίσης *ἄλλα*. *Νομίζει* κανεὶς ὅτι μὲ τό: *τοῦτο* ἐκφράζει κάτι ἐντελῶς ὀρισμένο· παραβλέπεται ὅτι ἡ γλώσσα, ὡς ἔργον τῆς διάνοιας, ἐκφέρει μόνον τὰ καθόλου, ἐξὸν στὸ ὄνομα ἐνὸς καθεκάστου ἀντικειμένου· ὁμῶς τὸ ἀτομικὸ ὄνομα εἶναι ἄνευ νοήματος μὲ τὴν ἔννοια ὅτι δὲν ἐκφράζει κάτι καθολικὸ, ἐμφανίζεται δὲ ὡς ψιλὸ θέσει, ὡς κάτι μόνον καὶ μόνον τεθειμένο, ἀυθαίρετο, γιὰ τὸν ἴδιο λόγο πὸν τὰ ὀνόματα καθεκάστων ἀτόμων μποροῦν κίολας⁴³ ἀυθαίρετα νὰ παίρνονται, νὰ δίνονται ἢ ἐξ ἴσου νὰ ἀλλάζονται.

Ἐμφανίζεται λοιπὸν ἡ ἑτερότητα ὡς ξένος στὸ ἔτσι ὀριζόμενον ὄν προσδιορισμὸς, ἤτοι τὸ ἄλλο ἐμφανίζεται *ἔξω* ἀπὸ τὸ ἓνα ὄν· ὥστε ἓνα ὄν νὰ ὀρίζεται ὡς ἄλλο, ἀφ' ἐνός, μόνον *συγκρινόμενο* ἀπὸ ἓναν τρίτο, ἀφ' ἑτέρου, μόνον λόγῳ τοῦ ὑπάρχοντος

40. Ἄλλη ἀνάγνωση: «ὁ ἐμμενὲς προσδιορισμὸς τοῦ ἴδιου».

41. Ἐνῶ τὰ γερμανικά, γιὰ νὰ διακρίνουν κάτι ἀπὸ κάτι ἄλλο, τοποθετοῦνται ἀναγκαστικὰ ἀπὸ μιὰ πλευρὰ καὶ λένε «τὸ ἓνα / τὸ ἄλλο», τὰ λατινικά μποροῦν νὰ ἀλλάζουν πλευρὰ στὴν μέση τῆς φράσης, χαρακτηρίζοντας τὸ *A* «ἄλλο» ἀπὸ τὴν σκοπιὰ τοῦ *B* καὶ τὸ *B* πάλι «ἄλλο», ἀπὸ τὴν σκοπιὰ, τώρα, τοῦ *A*. Τὸ ἴδιο ἰσχύει στὰ ἑλληνικά («ἕτερον ἐκάτερον», «ἄλλ' ἀντ' ἄλλων», «ἄλλα τὰ μάτια τοῦ λαγοῦ κι ἄλλα τῆς κουκουβάγιας», μιὰ ἔκφραση συνδυάζει τὶς *δύο* δομές: «ἄλλο τὸ ἓνα, ἄλλο τὸ ἄλλο»).

42. *Das Diese*. Δὲς σχετικὰ καὶ γιὰ τὴν παρακάτω συζήτηση τὸ κεφ. «Ἡ κατ' αἴσθησιν βεβαιότητα» τῆς *Φαινομενολογίας τοῦ νοῦ*.

43. Ἄλλη ἀνάγνωση: «γιὰ τὸν ἴδιο λόγο, καθὼς μάλιστα τὰ ὀνόματα καθεκάστων ἀτόμων μποροῦν».

ἔξω του ἄλλου, ἀλλὰ καθ' αὐτὸ νὰ μὴν εἶναι ἕτερο. Συνάμα, ὅπως παρατηρήσαμε, κάθε ὄν ὀρίζεται, καὶ κατὰ τὴν παράσταση, ἐξ ἴσου ὡς ἓνα ἄλλο ὄν, ἔτσι ὥστε δὲν μένει κάποιο ὄν πού νὰ ὀρίζεται μόνον ὡς ὄν, νὰ μὴν εἶναι ἔξω ἀπὸ ἓνα ὄν, ἄρα νὰ μὴν εἶναι κι αὐτὸ ἄλλο.

[106] Καὶ τὰ δύο ὀρίζονται τόσο ὡς ἓνα *κάτι* ὅσο καὶ ὡς *ἄλλο*, ἄρα εἶναι τὸ *ἴδιο* καὶ δὲν παρίσταται καμμία διαφορὰ τους ἀκόμα. Τὸ ὅτι οἱ προσδιορισμοὶ εἶναι ἔτσι τὸ ἴδιο ἐμπίπτει ὅμως κι αὐτὸ μόνον στὸν ἐξωτερικὸ ἀναλογισμό, στὴν *σύγκριση* τῶν δύο· ὅμως, ἔτσι ὅπως ἔχει τεθεῖ τὸ *ἄλλο* ἐξ ἀρχῆς, σχετίζεται μὲν καθ' αὐτὸ μὲ τὸ *κάτι*, ἀλλὰ *ὑπάρχει* καὶ *καθ' αὐτὸ ἔξω ἀπὸ τὸ *κάτι**.

Τρίτον, τὸ *ἄλλο* πρέπει λοιπὸν νὰ ἰδωθεῖ ὡς μεμονωμένο, σὲ σχέση μὲ τὸν ἑαυτὸ του· *ἀφηρημένα* ὡς τὸ ἄλλο, [εἶναι] *τὸ ἕτερον*⁴⁴ τοῦ Πλάτωνα, πού τὸ ἀντιπαράθετει, ὡς μία ἀπὸ τις στιγμὲς τῆς ὀλότητος, *στὸ ἓνα*, ἀποδίδοντας μ' αὐτὸ τὸν τρόπο *στὸ ἄλλο* μιὰ [127] οἰκεία φύση.⁴⁵ Ἔτσι τὸ *ἄλλο* πού συλλαμβάνεται μονάχα ὡς τέτοιο δὲν εἶναι⁴⁶ τὸ ἄλλο ἀπὸ ἓνα *κάτι*, εἶναι τὸ ἄλλο στὸν ἑαυτὸ του, τουτέστιν τὸ ἄλλο τοῦ ἑαυτοῦ του. – Ἐνα τέτοιο ἕτερο ἐξ ὀρισμοῦ, σύμφωνα μὲ τὸν προσδιορισμὸ του, εἶναι ἡ *σωματικὴ φύση*· αὐτὴ εἶναι τὸ *ἕτερον τοῦ νοῦ*· ὁ προσδιορισμὸς τῆς αὐτὸς εἶναι ἔτσι ἀρχικὰ μιὰ ψιλὴ σχετικότητα, διὰ τῆς ὁποίας ἐκφράζεται ὄχι μιὰ ποιότητα τῆς ἴδιας τῆς φύσης, ἀλλὰ μόνον μιὰ σχέση πού τῆς εἶναι ἐξωτερικὴ. Πλὴν ἐφ' ὅσον ὁ νοῦς εἶναι τὸ ἀληθινὸ *κάτι* καὶ ἡ φύση συνεπῶς στὸν ἑαυτὸ της μόνον ὅ,τι εἶναι σὲ ἀντιδιαστολὴ μὲ τὸν νοῦ, ἡ ποιότητά της, ἐφ' ὅσον ἰδωθεῖ ἡ φύση καθ' αὐτὴ, εἶναι ἀκριβῶς τὸ ὅτι εἶναι τὸ ἄλλο στὸν ἑαυτὸ της, αὐτὸ πού *ὑπάρχει ἐκτὸς ἑαυτοῦ* (ὑπάρχει στοὺς προσδιορισμοὺς τοῦ χώρου, τοῦ χρόνου, τῆς ὕλης).

Τὸ ἄλλο καθ' αὐτὸ εἶναι τὸ ἄλλο στὸν ἑαυτὸ του, συνεπῶς τὸ ἄλλο τοῦ ἑαυτοῦ του, ἔτσι τὸ ἄλλο τοῦ ἄλλου – ἄρα εἶναι αὐτὸ πού εἶναι μέσα του δίχως ἄλλο ἀνόμοιο, πού ἀρνεῖται τὸν ἑαυτὸ του, πού *μεταβάλλεται σὲ ἄλλο, ἀλλάζει*. Ἀλλὰ παραμένει ἐξ ἴσου ταυτόσημο μὲ τὸν ἑαυτὸ του, γιατί, ἀλλάζοντας, ἐκεῖνο στὸ ὁποῖο μεταβάλλεται εἶναι τὸ *ἄλλο* δίχως περαιτέρω προσδιορισμὸ πέραν αὐτοῦ· ὅ,τι ἀλλάζει δὲν ὀρίζεται ὅμως μὲ διαφορετικὸ τρόπο, ἀλλὰ μὲ τὸν ἴδιο, ὅτι εἶναι ἄλλο, ὁπότε, μέσα στὸ ἄλλο, *συμβαδίζει μόνον μὲ τὸν ἑαυτὸ του*. Ἔτσι ἔχει τεθεῖ ὡς ἀνακλασμένο στὸν ἑαυτὸ του μὲ ἄρση τῆς ἑτερότητας· εἶναι ἓνα *κάτι*⁴⁷ *ταυτόσημο* μὲ τὸν ἑαυτὸ του, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἡ ἑτερότητα, πού εἶναι συνάμα στιγμὴ του, εἶναι συνεπῶς *κάτι* διαφορετικὸ, μὴ ἀνήκον τὸ ἴδιο σὲ αὐτὸ ὡς ἓνα *κάτι*.

2. Ἐνα *κάτι διατηρεῖται* ἐντὸς τοῦ μὴ ὄντος του· εἶναι οὐσιαστικὰ ἓνα μὲ τὸ μὴ ὄν του, κι οὐσιαστικὰ ὄχι ἓνα μὲ αὐτό. Βρίσκεται λοιπὸν σὲ *σχέση* μὲ τὴν ἑτερότητά του· δὲν εἶναι καθαρὰ ἡ ἑτερότητά του. Ἡ ἑτερότητα συνάμα περιέχεται μέσα του καὶ συνάμα τοῦ εἶναι καὶ *χωριστὴ*· ἓνα *κάτι ὑπάρχει ὡς πρὸς *κάτι* ἄλλο*, εἶναι *πρὸς ἕτερον*.

Τὸ ὄν ὡς τέτοιο εἶναι *κάτι ἄμεσο, ἄσχετο*· δηλαδὴ μετέχει τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ *εἶναι*. Ἀλλὰ ὡς περικλεῖον τὸ μὴ εἶναι τὸ ὄν εἶναι ἓνα εἶναι πού *ὀρίζεται*, μέσα του εἶναι ὄχι εἶναι, ὁπότε εἶναι *κατ' ἀρχὰς ἄλλο* – ὅμως ἀφοῦ συνάμα, ἐντὸς τοῦ ὄχι εἶναι, τὸ εἶναι διατηρεῖται ἐπίσης, *ὑπάρχει μόνον κατ' ἄλλο, πρὸς ἕτερον*.

[107/128] Διατηρεῖται ἐντὸς τοῦ μὴ ὄντος του, κι ἀποτελεῖ εἶναι· ὄχι εἶναι ἐν γένει, ἀλλὰ εἶναι ὡς σχέση μὲ τὸν ἑαυτὸ του *ἐνάντια* στὴν σχέση μὲ ἄλλο, ὡς ὁμοιότητα μὲ τὸν ἑαυτὸ του ἐνάντια στὴν ἀνομοιότητά του. Ἐνα τέτοιο εἶναι *ὑπάρχει αὐτὸ τοῦτο*.

Τὸ ὅτι ὑπάρχει πρὸς ἕτερον καὶ ὑπάρχει αὐτὸ τοῦτο εἶναι οἱ *δύο στιγμὲς* τοῦ *κάτι*. Ὑπάρχουν *δύο ζεύγη* προσδιορισμῶν πού ἀνακύπτουν ἐδῶ: 1. *Κάτι* καὶ *ἕτερο*. 2. *Πρὸς*

44. Ἑλληνικὰ στὸ πρωτότυπο.

45. Βλ. *Παρμενίδης*, 143 c 2: *τὸ ἐν καὶ τὸ ἕτερον*. Οἰκεία φύση τοῦ ἑτέρου: *Παρμενίδης*, 143 b 6 καὶ κυρίως *Σοφιστής*, 254 b 8-259 d 7.

46. Ἄλλη ἀνάγνωση: «Μονάχα ἔτσι συλλαμβάνεται τὸ *ἄλλο* ὡς τέτοιο, ὄχι».

47. Ἄλλη ἀνάγνωση: «ὡς ἓνα *κάτι* ἀνακλασμένο στὸν ἑαυτὸ του μὲ ἄρση τῆς ἑτερότητας.»

ἕτερον καὶ αὐτὸ τοῦτο. Οἱ πρῶτοι περιέχουν τὴν ἀσχεσία τοῦ καθορισμοῦ τους· κάτι καὶ ἕτερο ἀλληλεκπίπτουν. Ὅμως ἀλήθεια τους εἶναι ὅτι σχετίζονται· τὸ πρὸς ἕτερον καὶ τὸ αὐτὸ τοῦτο εἶναι λοιπὸν οἱ προηγούμενοι προσδιορισμοὶ τεθειμένοι ὡς *στιγμὲς* ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ, ὡς προσδιορισμοὶ ποὺ εἶναι σχέσεις καὶ παραμένουν μέσα στὴν ἐνότητά τους, τὴν ἐνότητα τοῦ ὄντος. Καθένα περιέχει ἔτσι τὸ ἴδιο στὸν ἑαυτό του συνάμα τὴν διαφορετικὴ ἀπὸ αὐτὸ στιγμή.

Εἶναι καὶ μηδὲν στὴν ἐνότητά τους, ἢ ὁποῖα εἶναι ὄν, δὲν ὑπάρχουν πλέον ὡς εἶναι καὶ μηδὲν –εἶναι καὶ μηδὲν εἶναι μόνον ἔξω ἀπὸ τὴν ἐνότητά τους· ἔτσι στὴν ἄστατη ἐνότητά τους, τὸ γίνεσθαι, εἶναι γένεση καὶ φθορά. – Τὸ εἶναι μὲς στὸ κάτι εἶναι τὸ αὐτὸ τοῦτο. Τώρα πιά τὸ εἶναι, τὸ ὅτι σχετίζεται κάτι μὲ τὸν ἑαυτό του, ὅτι εἶναι ὁμοιο μὲ τὸν ἑαυτό του, δὲν εἶναι ἄμεσο, κάτι σχετίζεται μὲ τὸν ἑαυτό του μόνον ἐφ’ ὅσον ἢ ἑτερότητα δὲν ὑπάρχει (ἐφ’ ὅσον εἶναι ἀνακλασμένο στὸν ἑαυτό του⁴⁸ ὄν). – Ἔτσι καὶ τὸ μὴ εἶναι ὡς στιγμή τοῦ κάτι, μέσα σ’ αὐτὴ τὴν ἐνότητα τοῦ εἶναι καὶ τοῦ μὴ εἶναι,⁴⁹ εἶναι, ὄχι μὴ ὄν ἐν γένει, ἀλλὰ ἕτερον,⁵⁰ καὶ ἀκριβέστερα, καθὼς τὸ εἶναι συνάμα *διακρίνεται* ἀπὸ τὸ ἕτερο, *σχέση*⁵¹ μὲ τὸ μὴ ὄν του, κατ’ ἄλλο ἢ πρὸς ἕτερον.

Ἔτσι τὸ αὐτὸ τοῦτο εἶναι, πρῶτον, ἀρνητικὴ σχέση μὲ τὸ μὴ ὄν, ἔχει τὴν ἑτερότητα ἔξω του καὶ τῆς εἶναι ἐναντίο· ἓνα κάτι, καθ’ ὅσον ὑπάρχει αὐτὸ τοῦτο, ἐξαιρεῖται τοῦ νὰ εἶναι ἄλλο καὶ νὰ ὑπάρχει ὡς πρὸς κάτι ἄλλο. Ἀλλά, δεύτερον, ἔχει καὶ τὸ ἴδιο τὸ μὴ εἶναι στὸν ἑαυτό του· γιατί κάτι ὑπάρχει αὐτὸ τοῦτο καθ’ ὅσον *δὲν ὑπάρχει* κατ’ ἄλλο, τὸ αὐτὸ τοῦτο *εἶναι τὸ μὴ εἶναι* τοῦ πρὸς ἕτερον.

[108] Ὅμως τὸ ὅτι *ὑπάρχει* κάτι κατ’ ἄλλο, πρὸς ἕτερον, εἶναι, πρῶτον, ἀρνησι τῆς ἀπλῆς σχέσης τοῦ εἶναι μὲ τὸν ἑαυτό του, ἢ ὁποῖα ἀρχικὰ θεωρεῖται ὄν καὶ ἓνα κάτι. [129] καθ’ ὅσον ἓνα κάτι ὑπάρχει μέσα σὲ κάτι ἄλλο ἢ κατ’ ἄλλο, στερεῖται δικοῦ του εἶναι. Ἀλλά δὲν εἶναι, δεύτερον, τὸ μὴ ὄν ὡς καθαρὸ μηδέν· τὸ πρὸς ἕτερον εἶναι μὴ ὄν ποὺ παραπέμπει στὸ αὐτὸ τοῦτο ὡς τὸ εἶναι του ἀνακλασμένο στὸν ἑαυτό του,⁵² ὅπως ἀντιστρόφως τὸ αὐτὸ τοῦτο παραπέμπει στὸ πρὸς ἕτερον.

3. Οἱ δύο στιγμὲς εἶναι προσδιορισμοὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ, ἐννοεῖται τοῦ κάτι. Ἔνα κάτι ὑπάρχει *an sich*, αὐτὸ τοῦτο, καθ’ ὅσον ἔχει ἐπιστρέψει μέσα του ἐκτὸς τοῦ πρὸς ἕτερον. Ἔνα κάτι ἔχει ὅμως καὶ ἓναν προσδιορισμὸ ἢ περίσταση *an sich* (μὲ ἔμφαση ἐδῶ στὸ *an*), *στὸν ἑαυτό του*, ἢ *an ihm*, ἐπ’ αὐτοῦ, ἐπάνω του, ἐφ’ ὅσον ἢ περίσταση ὑπάρχει ἐξωτερικὰ *an ihm*, ἐπάνω του, [δηλαδὴ] εἶναι ἓνα πρὸς ἕτερον.

Αὐτὸ ὀδηγεῖ σὲ ἓναν περαιτέρω προσδιορισμὸ. *Αὐτὸ τοῦτο* καὶ πρὸς ἕτερον κατ’ ἀρχὰς διαφέρουν· ἀλλὰ [ἔτσι] ὥστε ὅ,τι τὸ κάτι εἶναι *στὸν ἑαυτό του*,⁵³ τὸ ἴδιο νὰ τὸ ἔχει κι ἐπάνω του, καὶ ἀντιστρόφως, ὅ,τι εἶναι ὡς πρὸς ἕτερον, αὐτὸ νᾶναι⁵⁴ καὶ στὸν ἑαυτό του –τοῦτο εἶναι ἢ ταυτότητα τοῦ τί εἶναι κάτι αὐτὸ τοῦτο καὶ τί πρὸς ἕτερον, βάσει τοῦ προσδιορισμοῦ ὅτι τὸ ἴδιο τὸ κάτι εἶναι ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ γιὰ τὶς δύο στιγμὲς, ὁπότε οἱ δύο ὑπάρχουν μὴ χωριστὲς μέσα του. – Προκύπτει τυπικὰ αὐτὴ ἢ ταυτότητα ἤδη στὴν σφαῖρα τοῦ ὄντος, ἀλλὰ πιὸ ρητὰ στὴν θεώρησι τῆς οὐσίας καὶ ἔπειτα τῆς ἀναφορᾶς τῆς *ἐσωτερικότητας* καὶ τῆς *ἐξωτερικότητας*, καὶ σαφέστατα στὴν θεώρησι τῆς ιδέας ὡς τῆς ἐνότητος τῆς ἐννοίας καὶ τῆς ἐνεργοῦ πραγματικότητος.⁵⁵ – Νομίζει

48. Ἐνν. διὰ τοῦ ἄλλου, τοῦ ἑτέρου, καὶ –ἐν προκειμένῳ–, τῆς ἀρνήσεως αὐτοῦ τοῦ ἄλλου.

49. Ποὺ συνιστᾶ τὸ κάτι.

50. Βλ. Πλάτωνος *Σοφιστής*, 255 e 7 κ.έ.

51. Ἄλλη ἀνάγνωσις: «τὸ πῶς *διακρίνεται* τὸ εἶναι ἀπὸ αὐτό, εἶναι συνάμα *σχέση*».

52. Ἐνν. μέσῳ τοῦ ἄλλου.

53. *An sich*: ἄρα «μὲ ἔμφασι στὸ *an*», ἄρα «στὸν ἑαυτό του»

54. Ἄλλη ἀνάγνωσις: «ἀλλὰ ὅτι ὅ,τι [...] τὸ ἴδιο τὸ ἔχει [...] αὐτὸ εἶναι».

55. Βλ. *GW* 11, 261, 364 κ.έ· *W* 6, 40, 179· *GW* 12, 174 κ.έ· *W* 6, 462 κ.έ.

κανείς ότι λέγοντας *σὸν ἑαυτό του* λέει κάτι ανώτερο,⁵⁶ ὅπως λέγοντας *ἑσωτερικό· ἄλλ' ὅ,τι ἓνα κάτι εἶναι μόνο σὸν ἑαυτό του*, αὐτὸ ὑπάρχει καὶ μόνον ἐπ' αὐτοῦ.⁵⁷ τὸ σὸν ἑαυτό του εἶναι ἓνας προσδιορισμὸς ἀφηρημένος μόνο, ἄρα ἐξωτερικὸς ὁ ἴδιος. Στὶς ἐκφράσεις *es ist nichts an ihm* ἢ *es ist etwas daran*, [κυριολεκτικὰ] «δὲν ὑπάρχει τίποτα ἐπ' αὐτοῦ» καὶ «κάτι ὑπάρχει ἐδῶ πάνω», [ποῦ σημαίνουν] «αὐτὸ δὲν μετέχει τῆς ἀλήθειας» καὶ «μετέχει τῆς ἀλήθειας», ἐνέχεται, κάπως σκοτεινὰ ἔστω, πῶς τὸ τί ὑπάρχει ἐπὶ τίνος ἀνήκει καὶ στὸ τί εἶναι σὸν ἑαυτό του, στὴν ἐσωτερικὴ ἀληθινὴ ἀξία του.

Μπορεῖ νὰ παρατηρηθεῖ ὅτι ἐδῶ προκύπτει τὸ νόημα τοῦ *πράγματος αὐτοῦ τούτου*, ποῦ εἶναι μιὰ πολὺ ἀπλὴ ἀφαίρεση ἀλλὰ γιὰ ἓνα διάστημα ὑπῆρξε πολὺ σημαντικὸς προσδιορισμὸς, οἷονεὶ κάτι τὸ ἐξαίρετο, ὅπως ὑπῆρξε πολὺτιμη σοφία ἢ ἀρχὴ ὅτι δὲν ξέρουμε τί εἶναι τὰ πράγματα αὐτὰ [109] τοῦτα.⁵⁸ – Τὰ [130] πράγματα λέγονται αὐτὰ τοῦτα ἐφ' ὅσον κάμνουμε ἀφαίρεση ἀπὸ κάθε πρὸς ἕτερον, πάει νὰ πεῖ, ἐν γένει ἐφ' ὅσον νοοῦνται ἄνευ παντὸς προσδιορισμοῦ, ὡς ἰσάριθμα μηδέν. Ὑπὸ τὸ νόημα αὐτό, δὲν μπορεῖ βέβαια κανείς νὰ ξέρει τί εἶναι τὸ πρᾶγμα αὐτὸ τοῦτο, σὸν ἑαυτό του. Γιατί ἡ ἐρώτηση: *τί· ἀπαιτεῖ νὰ δοθοῦν προσδιορισμοί·* ἀφοῦ δὲ τὰ πράγματα, γιὰ τὰ ὁποῖα ἀπαιτεῖται νὰ δοθοῦν, θεωροῦνται συνάμα *πράγματα αὐτὰ τοῦτα*, ποῦ θὰ πεῖ ἀκριβῶς χωρὶς προσδιορισμὸ, ἔχει τοποθετηθεῖ ἀπερίσκεπτα μέσα στὴν ἐρώτηση ἢ ἀδυναμία ἀπάντησης, ἢ δίνει κανείς μόνο μιὰν ἄτοπη ἀπάντηση, χωρὶς νόημα. – Τὸ πρᾶγμα αὐτὸ τοῦτο εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ ἀπόλυτο ἐκεῖνο, γιὰ τὸ ὁποῖο δὲν ξέρει κανείς τίποτα πέραν τοῦ ὅτι τὰ πάντα εἶναι μέσα του ἓνα.⁵⁹ Ξέρει κανείς λοιπὸν πολὺ καλὰ κατὰ πόσον τὰ ἐν λόγῳ πράγματα αὐτὰ τοῦτα μετέχουν τῆς ἀλήθειας (*was an diesen Dingen-an-sich ist*): ὡς τέτοια δὲν εἶναι παρὰ ἀφαιρέσεις ἄνευ ἀληθείας, κενές. Τὸ τί εἶναι στ' ἀλήθεια τὸ πρᾶγμα αὐτὸ τοῦτο, τί ὑπάρχει ἀληθινὰ αὐτὸ τοῦτο, τὸ ἐκθέτει δὲ ἡ λογικὴ, ὅπου ὅμως ὡς *αὐτὸ τοῦτο* ἐννοεῖται κάτι καλύτερο ἀπὸ τὴν ἀφαίρεση, ἀκριβῶς τὸ τί εἶναι κάτι στὴν ἐννοιά του· ὅμως αὐτὴ εἶναι συγκεκριμένη μέσα της, καθὸ ἐννοία εἶναι ἐν γένει ἐννοήσιμη, ὄντας δὲ ὀρισμένη καὶ ὄντας ἢ συνάρτηση τῶν προσδιορισμῶν της εἶναι μέσα της γνώσιμη.

Τὸ αὐτὸ τοῦτο ἔχει ἀρχικὰ τὸ πρὸς ἕτερον γιὰ ἀντιπαρατιθέμενὴ του στιγμὴ· ὅμως τοῦ ἀντιπαραθέτουμε καὶ τὸ *θέσει*, τὸ *τεθειμένο*· αὐτὴ ἢ ἐκφραση ἐνέχει βέβαια καὶ τὸ πρὸς ἕτερον, ἀλλὰ περιέχει ἐπακριβῶς τὴν ἤδη συντελεσμένη ἐπανάκαμψη αὐτοῦ ποῦ δὲν ὑπάρχει αὐτὸ τοῦτο σὲ ὅ,τι εἶναι τὸ αὐτὸ τοῦτο του, ὅπου ὑπάρχει *θετικά*.⁶⁰ Τὸ *αὐτὸ τοῦτο* πρέπει συνήθως νὰ ἐκλαμβάνεται ὡς ἀφηρημένος τρόπος νὰ ἐκφράζουμε τὴν ἐννοία· τὸ *θέτω* ἐμπίπτει κυριολεκτικὰ πρῶτα μόνο στὴν σφαῖρα τῆς οὐσίας, τοῦ ἀντικειμενικοῦ ἀναλογισμοῦ ἢ ἀνάκλασης.⁶¹ τὸ αἴτιο *θέτει* ὅ,τι αἰτιολογεῖται βάσει αὐτοῦ· ἀκόμη περισσότερο ἢ αἰτία *παράγει* (*bringt hervor*) ἓνα αἰτιατό, ἓνα ὄν ποῦ ἢ αὐτοτέλειά του ὑπάγεται *ἄμεσα* σὲ ἄρνηση καὶ ἔχει σὸν ἑαυτό του τὸ νόημα ὅτι τὸ *θέμα* του, τὸ εἶναι του, τὸ ἔχει μέσα σὲ κάτι ἄλλο. Στὴν σφαῖρα τοῦ εἶναι τὸ ὄν μόνον

56. Πρβλ. Ἀριστοτέλους *Μετὰ τὰ φυσικά*, Z, 1040 b 30, 1-5: *αἴτιον δ' ὅτι οὐκ ἔχουσιν ἀποδοῦναι τίνες αἰ τοιαῦται οὐσίαι αἱ ἄφθαρτοι παρὰ τὰς καθ' ἕκαστα καὶ αἰσθητάς· ποιοῦσι οὖν τὰς αὐτὰς τῷ εἶδει τοῖς φθαρτοῖς [...] αὐτοάνθρωπον καὶ αὐτόϊππον, προστιθέντες τοῖς αἰσθητοῖς τὸ ρῆμα «τὸ αὐτό».*

57. Αὐτὸ ποῦ διακρίνεται μόνον ἀπὸ τρίτον εἶναι μιὰ ἀφηρημένη ἢ ἔστω λανθάνουσα οὐσία ποῦ δὲν ἐμφαίνεται στὶς ιδιότητες τοῦ πράγματος. Ἡ συστοιχία μέσα-ἔξω διαφυλάσσεται οὕτως ἢ ἄλλως, εἴτε τὸ δευτέρο ἔχει σχέση ἐκφρασης μὲ τὸ πρῶτο εἴτε εἶναι ἀσύνδετα, ἀφοῦ τότε πάλι ἐκφράζει τὸ ἓνα τὸ ἄλλο, ἀλλὰ τὸ ἄλλο ὡς ὄντοποιημένη στιγμὴ, μὲ ψευδῆ τρόπο.

58. Αναφορὰ σὸν Κάντ. Τὸ *Ding an sich* ἀποδίδεται συνήθως «πρᾶγμα καθ' αὐτὸ» κι ὄχι «αὐτὸ τοῦτο ἢ σὸν ἑαυτό του».

59. Πιθνὴ ἀναφορὰ σὸν Σέλλινγκ.

60. Ἄλλη ἀνάγνωση: «ὅπου εἶναι *θετικό*».

61. *Der objektiven Reflexion*: ὁ ἀναλογισμὸς μὲ ἀντικειμενικὴ σημασία εἶναι αὐτὸ ποῦ ἀποδίδουμε «ἀνάκλαση», λέξη ποῦ ἀποδίδει ἐπίσης τὴν *Reflexion*, ἀκριβῶς ὅταν δὲν ἔχει ὑποκειμενικὴ σημασία.

ἀπορρέει (*geht hervor*) ἀπὸ τὸ γίγνεσθαι, δηλαδή μαζί με τὸ κάτι τίθεται ἓνα ἕτερον, μαζί με τὸ πεπερασμένο τίθεται τὸ ἄπειρο, ἀλλὰ τὸ πεπερασμένο [131] δὲν παράγει τὸ ἄπειρο, δὲν τὸ θέτει. Στὴν σφαίρα τοῦ εἶναι τὸ *ὀρίζεσθαι* τῆς ἔννοιας ὑπάρχει καὶ αὐτὸ μόνον ἀρχικὰ *αὐτὸ τοῦτο*, ἔτσι ἀποκαλεῖται *μετάβαση*· ὡς καὶ οἱ ἀνακλαστικοὶ προσδιορισμοὶ τοῦ εἶναι,⁶² ὅπως κάτι καὶ ἕτερον, ἢ τὸ πεπερασμένο καὶ τὸ ἄπειρο, μ' ὅλο πὸν παραπέμπουν οὐσιαστικὰ ὁ ἓνας στὸν ἄλλον, ἢτοι ὑπάρχουν πρὸς ἑτέρους, λογίζονται ὡς *ποιοτικοὶ* προσδιορισμοὶ ὑφιστάμενοι καθ' αὐτοί· τὸ *ἕτερον ὑπάρχει*, τὸ πεπερασμένο λογίζεται τόσο ὡς *ἄμεσα ὑπάρχον* καὶ καθ' αὐτὸ πάγιο ὅσο ἀκριβῶς καὶ τὸ ἄπειρο· τὸ νόημά τους ἐμφανίζεται πλήρες [110] καὶ χωρὶς τὸ ἄλλο τους. Ἀντίθετα τὸ θετικὸ καὶ τὸ ἀρνητικὸ, ἢ αἰτία καὶ τὸ αἰτιατό, ὅσο κι ἂν ἐκλαμβάνονται καὶ ὡς μεμονωμένα, συνάμα δὲν ἔχουν κανένα νόημα τὸ ἓνα χωρὶς τὸ ἄλλο· τὸ πῶς τὸ ἓνα ἐμφαίνεται⁶³ στὸ ἄλλο, πῶς στὸ καθένα ἐμφαίνεται τὸ ἄλλο του, εἶναι παρὸν *σὲ αὐτὰ τὰ ἴδια*.⁶⁴ – Στὸς διάφορους κύκλους τοῦ προσδιορισμοῦ κι ἰδίως στὴν πρόοδο τῆς ἐκθεσης (Exposition), ἢ ἀκριβέστερα στὴν πρόοδο τῆς ἔννοιας στὴν ἐκθεσὴ τῆς, ἓνα μεῖζον θέμα εἶναι νὰ διακρίνουμε πάντα καλὰ τί εἶναι *αὐτὸ τοῦτο* ὑπάρχον καὶ τί ἔχει *τεθεῖ*, πῶς οἱ προσδιορισμοὶ ὑπάρχουν ὡς ἐν τῇ ἐννοίᾳ καὶ πῶς ὡς τεθειμένοι, δηλαδή ὡς ὑπάρχοντες πρὸς ἕτερον ἢ κατ' ἄλλο. Αὐτὴ εἶναι μιὰ διαφορὰ πὸν ἀνήκει μόνον στὴν διαλεκτικὴ ἀνάπτυξη, τὴν ὁποία δὲν γνωρίζει τὸ μεταφυσικὸ φιλοσοφεῖν, ὅπου ἀνήκει καὶ τὸ κριτικὸ.⁶⁵ οἱ ὀρισμοὶ τῆς μεταφυσικῆς, ὅπως ἐπίσης οἱ προϋποθέσεις, διακρίσεις καὶ συνεπαγωγές τῆς, θέλουν νὰ ἰσχυρίζονται καὶ νὰ παράγουν μόνον *ὄν* (*Seiendes*) καὶ μάλιστα *ὄν* πὸν ὑπάρχει *αὐτὸ τοῦτο* (*Ansichseiendes*).⁶⁶

Τὸ τί εἶναι κάτι *πρὸς ἕτερον* εἶναι, μέσα στὴν ἐνότητα τοῦ κάτι με τὸν ἑαυτό του, ταυτόσημο με τὸ τί εἶναι τὸ κάτι *στὸν ἑαυτό του*· τὸ πρὸς ἕτερον ὑπάρχει λοιπὸν *στὸ* κάτι. Ὁ ἔτσι ἀνακλασμένος στὸν ἑαυτό του καθορισμὸς εἶναι ἄρα πάλι *ἀπλὸς ὑπάρχον* καθορισμὸς, συνεπῶς πάλι μιὰ ποιότητα –ὁ *προσδιορισμὸς*.

β. Προσδιορισμὸς,⁶⁷ οὕτως ἔχειν⁶⁸ καὶ ὄριο

Τὸ *αὐτὸ τοῦτο*, ὅπου τὸ κάτι ἀνακλᾶται μέσα του ξεκινώντας ἀπὸ τὸ πῶς ὑπάρχει κατ' ἄλλο, δὲν εἶναι πιά ἀφηρημένο αὐτὸ τοῦτο [132] ἀλλά, ὡς ἀρνηση τοῦ πῶς ὑπάρχει τὸ κάτι κατ' ἄλλο, μεσολαβεῖται ἀπὸ τὸ πρὸς ἕτερον τοῦ κάτι,⁶⁹ τὸ ὁποῖο εἶναι ἔτσι στιγμὴ του. Τὸ ἐν λόγῳ αὐτὸ τοῦτο δὲν εἶναι μόνον ἢ ἄμεση ταυτότητα τοῦ κάτι με τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ ἢ ταυτότητα διὰ τῆς ὁποίας ὅ,τι τὸ κάτι εἶναι *αὐτὸ τοῦτο* ὑπάρχει

62. Reflektierende: ἀνακλῶνται ὁ ἓνας στὸν ἄλλον, ἓ ἓνας στὸν ἑαυτό του διὰ τοῦ ἄλλου.

63. Μὲ τὴν ἔννοια τοῦ «ἀντανακλᾶται», «καθρεφτίζεται» (scheinen in).

64. Ἐδῶ συνοψίζεται ὁ νοηματικὸς ἔλεγχος καὶ ἀντίστοιχη ὀρθὴ ἢ ἀνακατασκευὴ τοῦ νοήματος, πὸν χαρακτηρίζει τὴν κατὰ Ἐ. λογικὴ.

65. Ἐνν. ἢ καντιανὴ φιλοσοφία.

66. Σημαντικὴ θέση: Τὸ τί ὑπάρχει σὲ μιὰ ἔννοια διαφέρει ἀπὸ τὸ τί ἔχει τεθεῖ, δηλ. συγκροτηθεῖ ἀπὸ αὐτήν. Ἡ διαλεκτικὴ ἀντιπαρατίθεται στὴν μεταφυσικὴ, αὐτοὶ εἶναι οἱ δύο μόνον δυνατοὶ τρόποι σκέψης ὅσον ἀφορᾷ τὴν θεματοποίησιν ἐννοιῶν.

67. Ἡ Bestimmung, πέρα ἀπὸ βασικὴ ἔννοια τοῦ ἐγγελιανοῦ λόγου καὶ ἀντικείμενο εἰδικὰ τῆς λογικῆς (ὡς Denkbestimmung, νοητὸς προσδιορισμὸς), ἀντιστοιχεῖ στὸν ὀρισμὸ, προῖον τοῦ ὀρίζω, bestimmen. Ὅθεν ἢ χρῆσις τοῦ seiner Bestimmung nach, πὸν ἀντιστοιχεῖ στὸ per definitionem ἢ ἐξ ὀρισμοῦ.

68. Ἡ Beschaffenheit, τὸ πῶς ἔχει (κυριολ. πῶς εἶναι πλασμένο) κάτι, ἀντιστοιχεῖ στὴν ἀρχαία ἔξιν: Εἶναι ἓνα χαρακτηριστικὸ πὸν ἀποκτᾷ ἀπὸ κάτι ἕτερο ἐμοῦ, κι ὁμως εἶναι δική μου. Ἡ ἀμφισημία τοῦ ἔχω (πὸν δηλώνει καὶ αὐτὸ πὸν προστίθεται σὲ κάτι ἀπ' ἔξω ἀλλὰ καὶ τὸ τί εἶναι) ἐκφράζεται στὴν ἔξιν πὸν προέρχεται ἀπὸ τὸ ἔχειν. Ὅμως ὁ Ἐ. ἔχει ἴσως κατὰ νοῦ τὸ ἀριστοτελικὸ συμβεβηκὸς, πὸν, ὅπως ἔδειξε –κατὰ τὴν γνώμη μου– στὸ κεφ. γιὰ τὴν *Ἀντίληψη* τῆς *Φαινομενολογίας*, ἀντιφάσκει ἐφ' ὅσον εἶναι κάτι τυχαῖο πὸν εἶναι ἀναγκαῖο νὰ ὑπάρχει γιὰ νὰ ὑπάρχει τὸ πράγμα πὸν τὸ ἔχει.

69. Ἄλλη ἀνάγνωσις: «τοῦ αὐτοῦ τούτου».

καὶ ἐπάνω του· τὸ πρὸς ἕτερον ὑπάρχει ἐπ' αὐτοῦ, ἐπειδὴ τὸ αὐτὸ τοῦτο εἶναι ἢ ἄρση τοῦ πρὸς ἕτερον, μέσα του ἐξάγεται ἀπὸ τὸ πρὸς ἕτερον· ἀλλ' ἤδη ἐξ ἴσου κι ἐπειδὴ τὸ αὐτὸ τοῦτο εἶναι ἀφηρημένο, ἄρα δὲν εἶναι οὐσιαστικὰ ἀμιγῆς ἀπὸ ἄρνηση, ἀπὸ πρὸς ἕτερον. Ἐδῶ δὲν ἀπαντοῦν μόνο ποιότητα καὶ πραγματικότητα, ἕνας καθορισμὸς πού ὑπάρχει, ἀλλὰ ἕνας καθορισμὸς πού ὑπάρχει αὐτὸς τοῦτος, καὶ ἡ ἀνάπτυξη συνίσταται στὸ νὰ τεθεῖ ὁ καθορισμὸς ὡς αὐτὸς ὁ ἀνακλασμένος στὸν ἑαυτό του.

1. Ἡ ποιότητα, πού εἶναι τὸ αὐτὸ τοῦτο στὸ ἀπλὸ κάτι οὐσιαστικὰ σὲ ἐνότητα μὲ τὶς ἄλλες του στιγμές, μὲ ὅ,τι ὑπάρχει ἐπ' αὐτοῦ, μπορεῖ νὰ ὀνομασθεῖ *Bestimmung*, *προσδιορισμὸς*, *ὄρισμὸς* ἢ *προορισμὸς* του, ἐφ' ὅσον αὐτὴ ἢ λέξη διακρίνεται ὡς πρὸς τὴν ἀκριβέστερή της σημασία ἀπὸ τὴν *Bestimmtheit*, τὸν καθορισμὸ ἐν γένει. Ὁ προσδιορισμὸς εἶναι ὁ καταφατικὸς καθορισμὸς, ἐννοούμενος ὡς τὸ αὐτὸ τοῦτο μὲ τὸ ὁποῖο δὲν παύει νὰ εἶναι σύμφωνο τὸ κάτι στὸ πῶς ὑπάρχει ὡς ὄν (*Dasein*), ἐνάντια στὴν ἐμπλοκὴ του μὲ ἕνα ἄλλο ἀπ' τὸ ὁποῖο θὰ ὀριζόταν, διατηρώντας τὸν ἑαυτό του στὴν ὁμοιότητά του μὲ τὸν ἑαυτό του, [111] ἐπιβάλλοντάς τιν στὸ πῶς ὑπάρχει αὐτὸς πρὸς ἕτερον. Τὸ κάτι ἐκπληρώνει τὸν προσδιορισμὸ ἢ προορισμὸ του, καθ' ὅσον πλήρωσή του, σύμφωνα μὲ τὸ τί εἶναι τὸ ἴδιο στὸν ἑαυτό του, γίνεται ὁ περαιτέρω καθορισμὸς, ὁ ὁποῖος, κατ' ἀρχὰς λόγῳ τῆς ἀναφορᾶς τοῦ κάτι σὲ ἄλλο, αὐξάνεται πολλαπλῶς. Ὁ προσδιορισμὸς περιέχει τὸ ὅτι αὐτὸ πού κάτι εἶναι αὐτὸ τοῦτο ὑπάρχει καὶ ἐπ' αὐτοῦ.

Προσδιορισμὸς, *ὄρισμὸς* καὶ *προορισμὸς* τοῦ ἀνθρώπου⁷⁰ εἶναι ὁ νοῶν λόγος: Τὸ ὅτι σκέφτεται γενικὰ εἶναι ὁ ἀπλὸς καθορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου, αὐτὸ τὸν διακρίνει ἀπὸ τὸ ζῶο· εἶναι νοεῖν αὐτὸς τοῦτος, ἐφ' ὅσον τὸ νοεῖν διακρίνεται κι ἀπὸ τὸ πῶς ὑπάρχει ὁ ἴδιος πρὸς ἕτερον, ἀπὸ τὴν δική του φυσικότητα καὶ αἰσθητότητα, διὰ τῆς ὁποίας συναρτᾶται ἄμεσα μὲ κάτι ἄλλο. Ἀλλὰ τὸ νοεῖν ὑπάρχει καὶ ἐπ' αὐτοῦ· ὁ ἄνθρωπος ὁ ἴδιος εἶναι νοεῖν, ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὄν (*ist da*) ὡς νοήμων, τὸ νοεῖν εἶναι ἢ ὑπαρξὴ καὶ ἢ ἐνεργὸς πραγματικότητά του· καὶ ἐπιπλέον, ἐφ' ὅσον τὸ νοεῖν ὑπάρχει στὸ ὄν του (*Dasein*) καὶ τὸ ὄν του στὸ νοεῖν, τὸ νοεῖν εἶναι *συγκεκριμένο*, πρέπει νὰ τὸ ἀντιλαμβανόμαστε μὲ περιεχόμενο καὶ πλήρωση, εἶναι νοῶν λόγος, καὶ ἔτσι τὸ ὅτι σκέφτεται εἶναι [133] *προσδιορισμὸς*, *ὄρισμὸς* καὶ *προορισμὸς* τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ προορισμὸς ὑπάρχει ὅμως ὁ ἴδιος πάλι μόνο στὸν ἑαυτό του, ὡς δέον, τουτέστιν ὁ προορισμὸς μὲ τὴν πλήρωση, πού εἶναι ἐνσωματωμένη στὸ αὐτὸ τοῦτο τοῦ προορισμοῦ, ὑπάρχει ὑπὸ τὴν μορφή τοῦ αὐτοῦ τούτου ἐν γένει, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ὄν πού δὲν τοῦ ἔχει ἐνσωματωθεῖ, πού ὑπάρχει συνάμα ἀκόμη ὡς ἐξωτερικὰ ἀντιπαρατιθέμενη, ἄμεση αἰσθητότητα καὶ φύση.

2. Ἡ πλήρωση τοῦ τί εἶναι κάτι στὸν ἑαυτό του μὲ καθορισμὸ διαφέρει ἐπίσης ἀπὸ τὸν καθορισμὸ πού ὑπάρχει μόνο πρὸς ἕτερον καὶ παραμένει ἐκτὸς προσδιορισμοῦ. Γιατὶ στὸ πεδίο τοῦ ποιοτικοῦ, οἱ διαφορῆς, ἐνῶ ἔχουν ἀρθεῖ, συνεχίζουν νὰ ἔχουν καὶ ἄμεσο εἶναι, ποιοτικό, ἢ μία ἐναντι τῆς ἄλλης. Ὅ,τι τὸ κάτι ἔχει ἐπάνω του ἐπιμερίζεται ἔτσι καὶ εἶναι ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη ἐξωτερικὸ ὄν τοῦ κάτι, πού κι αὐτὸ δικό του ὄν εἶναι, ἀλλὰ δὲν ἀνήκει στὸ τί εἶναι τὸ κάτι αὐτὸ τοῦτο στὸν ἑαυτό του. – Ὁ καθορισμὸς εἶναι ἔτσι οὕτως ἔχειν.

Τὸ κάτι ἔχει ἔτσι ἢ ἀλλιῶς καθ' ὅτι ὑπάγεται σὲ ἐξωτερικὴ ἐπιρροὴ καὶ συνάφειες. Αὐτὴ ἢ ἐξωτερικὴ σχέση, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐξαρτᾶται τὸ πῶς ἔχει κάτι, καὶ πῶς ὀρίζεται ἀπὸ κάτι ἄλλο, ἐμφανίζεται ὡς κάτι τὸ τυχαῖο. Ποιότητα τοῦ κάτι ἀποτελεῖ, ὅμως, ὅτι εἶναι παραδομένο σ' αὐτὴ τὴν ἐξωτερικότητα καὶ διαθέτει ἕνα οὕτως ἔχειν.

Ἐφ' ὅσον ἕνα κάτι ἀλλάζει, ἢ ἀλλαγὴ ἐμπίπτει στὸ οὕτως ἔχειν· ἀλλαγὴ εἶναι

70. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν (προσδι)ορισμὸ ἢ *Bestimmung* δηλώνει τὸν προορισμὸ, εἰδικὰ στὴν συγκεκριμένη ἔκφραση πού ὁ Φίχτε δανεῖζεται ἀπὸ ἠθοπλαστικὰ συγγράμματα: J.G. Fichte, *Die Bestimmung des Menschen*, 1800· Ὁ προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου, μτφ. Στ. Γερογιωργάκης, Παπαζήσης, Ἀθήνα 2000· πρβλ., π.χ., Ἀρχιμ. Εὐσ. Ματθοπούλου, Ὁ προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου, 1913, Ἡ ζωὴ, Ἀθήνα¹³ 1971.

[112] ὅ,τι, ἐπὶ τοῦ κάτι, γίνεται ἄλλο. Τὸ ἴδιο τὸ κάτι διατηρεῖται στὴν ἀλλαγὴ, ποὺ θίγει μόνο τὴν ἄστατη αὐτὴ ἐπιφάνεια τῆς ἑτερότητάς του, ὄχι τὸν προσδιορισμὸ του.

Ὁ προσδιορισμὸς καὶ τὸ οὕτως ἔχειν διακρίνονται ἔτσι μεταξύ τους· ἓνα κάτι εἶναι ἐξ ὀρισμοῦ, [δηλαδή] λόγῳ προσδιορισμοῦ, ἀδιάφορο γιὰ τὸ οὕτως ἔχειν του. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ ἓνα κάτι ἔχει ἐπ’ αὐτοῦ εἶναι ὁ μέσος τοῦ συλλογισμοῦ ποὺ συνδέει αὐτὰ τὰ δύο.⁷¹ Τὸ τί ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ κάτι φάνηκε ὅμως μᾶλλον ν’ ἀποσυντίθεται σ’ αὐτὰ τὰ δύο ἄκρα. Ὁ ἀπλὸς μέσος εἶναι ὁ καθορισμὸς ὡς τέτοιος· στὴν ταυτότητα του⁷² ἀνήκει τόσο ὁ προσδιορισμὸς ὅσο καὶ τὸ οὕτως ἔχειν. Ὁ προσδιορισμὸς μεταβαίνει καθαυτὸς δὲ στὸ [134] οὕτως ἔχειν καὶ τὸ οὕτως ἔχειν στὸν προσδιορισμὸ. Αὐτὸ ἐνέχεται στὰ προηγούμενα· ἡ συνάφεια εἶναι ἀκριβέστερα ἢ ἐξῆς: Ἐφ’ ὅσον ὅ,τι ἓνα κάτι εἶναι αὐτὸ τοῦτο ὑπάρχει καὶ ἐπὶ τοῦ κάτι, δὲν εἶναι ἀμιγῆς ἀπὸ τὸ πρὸς ἕτερον· ὁ προσδιορισμὸς εἶναι ἄρα ὡς τέτοιος ἀνοιχτὸς στὴν ἀναφορὰ σὲ ἄλλο. Ὁ καθορισμὸς εἶναι συνάμα στιγμῆ, συνάμα ὅμως περιέχει τὴν ποιοτικὴ διαφορὰ ὅτι διακρίνεται ἀπ’ τὸ αὐτὸ τοῦτο, ὅτι εἶναι τὸ ἀρνητικὸ τοῦ κάτι, εἶναι ἓνα ἄλλο ὄν. Ὁ καθορισμὸς, ποὺ περιλαμβάνει ἔτσι τὸ ἕτερο, ἐνωμένο με τὸ αὐτὸ τοῦτο, εἰσάγει τὴν ἑτερότητα στὸ αὐτὸ τοῦτο, δηλαδή στὸν προσδιορισμὸ, ποῦ, ὡς ἐκ τούτου, ὑποβιβάζεται σὲ οὕτως ἔχειν. – Ἀντιστρόφως τὸ πρὸς ἕτερον, ἀπομονωμένο ὡς οὕτως ἔχειν καὶ τιθέμενο καθ’ αὐτό, εἶναι στὸν ἑαυτὸ του ὅ,τι καὶ τὸ ἕτερο ὡς τέτοιο, εἶναι τὸ ἕτερο στὸν ἑαυτὸ του, τουτέστιν ἕτερο τοῦ ἑαυτοῦ του· ἔτσι ὅμως τὸ πρὸς ἕτερον εἶναι *αὐτοσχετιζόμενο* ὄν, ὅποτε ἀποτελεῖ ἓνα αὐτὸ τοῦτο με καθορισμὸ, ἄρα εἶναι *προσδιορισμὸς*. – Ἄρα, ἐφ’ ὅσον συνάμα πρέπει τὰ δύο νὰ ξεχωρίζονται τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, τὸ οὕτως ἔχειν, ποὺ ἐμφανίζεται νὰ ἔχει τὸ αἰτίο του σὲ κάτι ἐξωτερικὸ, σὲ κάτι ἄλλο ἐν γένει, *ἐξαρτᾶται* κιόλας ἀπὸ τὸν προσδιορισμὸ, ὅποτε τὸ ξένο ὀρίζει ὀρίζεται συνάμα ἀπὸ τὸν οἰκεῖο, ἐμμενῆ στὸ κάτι προσδιορισμὸ. Ἀλλὰ τὸ οὕτως ἔχειν ἀνήκει ἐπιπλέον στὸ τί εἶναι τὸ κάτι αὐτὸ τοῦτο· με τὸ οὕτως ἔχειν τοῦ ἀλλοιώνεται τὸ κάτι.

Αὐτὴ ἢ ἀλλοίωση τοῦ κάτι δὲν εἶναι πιά ἢ πρώτη ἀλλαγὴ τοῦ κάτι μόνο καὶ μόνο στὸ πῶς ὑπάρχει πρὸς ἕτερον.⁷³ ἐκείνη ἢ πρώτη ἦταν μόνον ἢ ἀλλαγὴ αὐτὴ τούτη, ἢ ἀνήκουσα στὴν ἐσωτερικὴ ἔννοια ἀλλαγῆ· ἢ ἀλλαγὴ εἶναι στὸ ἐξῆς καὶ ἢ τεθειμένη στὸ κάτι. – Τὸ κάτι εἶναι τὸ ἴδιο περαιτέρω προσδιορισμένο, καὶ ἢ ἄρνηση ἔχει τεθεῖ ὡς ἐμμενῆς σὲ αὐτό, ὡς ἢ ἀνάπτυξη τοῦ τί εἶναι τὸ κάτι μέσα του.

[113] Κατ’ ἀρχὰς ἢ μετάβαση τοῦ προσδιορισμοῦ καὶ τοῦ οὕτως ἔχειν τὸ ἓνα στὸ ἄλλο εἶναι ἄρση τῆς διαφορᾶς τους, συνεπῶς ἔχει γενικὰ τεθεῖ τὸ ὄν ἢ ἓνα κάτι· ἐφ’ ὅσον δὲ αὐτὸ εἶναι ἀποτέλεσμα ἐκείνης τῆς διαφορᾶς ποὺ περιλαμβάνει ἐξ ἴσου μέσα τῆς τὴν ποιοτικὴ ἑτερότητα, εἶναι δύο κάτι, ὄχι ὅμως μόνον ἄλλα τὸ ἓνα ἔναντι τοῦ ἄλλου γενικά, ὅποτε ἢ ἄρνηση αὐτὴ θὰ ἦταν ἀκόμη [135] ἀφηρημένη καὶ θὰ ἐνέπιπτε στὴν σύγκριση, ἀντιθέτως ἢ ἄρνηση εἶναι στὸ ἐξῆς *ἐμμενῆς* στὰ κάτι. Τὰ κάτι εἶναι, καθὸ *ὑπάρχοντα ὄντα*, ἀδιάφορα τὸ ἓνα ἀπέναντι στὸ ἄλλο, ἢ *κατάφασή* τους αὐτὴ δὲν εἶναι ὅμως πιά ἄμεση, τὸ καθένα σχετίζεται με τὸν ἑαυτὸ του *με τὴν μεσολάβηση* τῆς ἄρσης τῆς ἑτερότητας, ἢ ὅποια, μέσα στὸν προσδιορισμὸ, ἀνακλᾶται στὸ τί εἶναι αὐτὸ τοῦτο.⁷⁴

Ἐνα κάτι ἀναφέρεται ἔτσι ἀφ’ ἑαυτοῦ στὸ ἕτερο, γιὰ τὸ ὅτι ὑπάρχει ἄλλο ἔχει

71. Ὁ προσδιορισμὸς ἢ ὀρισμὸς εἶναι τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ κάτι ἢ τινός, τὸ οὕτως ἔχειν ἢ ἢ ἐξῆς εἶναι τὸ ἐξωτερικὸ τοῦ κάτι ἢ τινός, τὸ τί ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ κάτι ἢ ἐπὶ τινός εἶναι ὁ ἐνδιάμεσος ὄρος· ἂν αὐτοὶ οἱ δύο εἶναι τὰ ἄκρα ἐνὸς συλλογισμοῦ (τὸ ὑποκείμενο καὶ τὸ κατηγορούμενο τοῦ συμπεράσματος), τότε ὁ ἐνδιάμεσος ὄρος εἶναι ὁ μέσος (ὄρος) τοῦ συλλογισμοῦ αὐτοῦ, δηλ. τὸ αἰτίο τῆς ἀπόδοσης τοῦ ἐνὸς στὸ ἄλλο (τοῦ κατηγορουμένου στὸ ὑποκείμενο), ἄρα ἐδῶ ὁ λόγος γιὰ τὸν ὅποιο τὸ οὕτως ἔχειν ἀνήκει κι αὐτὸ στὸν προσδιορισμὸ τοῦ κάτι.

72. Τοῦ μέσου ἢ τοῦ καθορισμοῦ.

73. Ἄλλη ἀνάγνωση: «πρὸς τὸ νὰ ὑπάρχει κατ’ ἄλλο».

74. In der Bestimmung in das Ansichsein reflektiert ist. Ἡ ἑτερότητα ἐπιστρέφει στὸ αὐτὸ τοῦτο μέσῳ τοῦ προσδιορισμοῦ, δηλ. χάρις στὸν προσδιορισμὸ ἢ ἑτερότητα παύει νὰ ἐμφανίζεται ὡς ἄσχετη.

τεθεῖ μέσα του ὡς οικεία στιγμή του· στοῦ τί εἶναι κάτι μέσα του περιλαμβάνεται ἡ ἄρνηση, με τῆς ὁποίας γενικά τὴν μεσολάβηση τὸ κάτι ἔχει τώρα τὸ καταφατικὸ ὄν του. Ἀλλὰ τὸ ἕτερο εἶναι καὶ ποιοτικὰ διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ κάτι, ὁπότε τίθεται ἔξω ἀπ' τὸ κάτι. Ἡ ἄρνηση τοῦ ἄλλου του εἶναι μόνον ἡ ποιότητα τοῦ κάτι, γιατί ὡς αὐτὴ ἡ ἄρση τοῦ ἄλλου του εἶναι τὸ κάτι ἓνα κάτι. Ἔτσι πρωτοεμφανίζεται κυριολεκτικὰ τὸ ἴδιο τὸ ἕτερο ἀπέναντι σὲ ἓνα ὄν· ἀπέναντι στο πρῶτο κάτι, τὸ ἕτερο ὑπάρχει μόνον ἐξωτερικά, ἢ πάλι, ἐφ' ὅσον αὐτὰ στὴν πραγματικότητα εἶναι ὡς ὅσοιδήποτε, τουτέστιν ἐκ τῆς ἐννοίας τους, συναρτημένα, συνάρτησή τους εἶναι ὅτι τὸ ὄν ἔχει μεταβεῖ στὴν ἑτερότητα, τὸ κάτι ἔχει μεταβεῖ στοῦ ἕτερου, ὅτι τόσο τὸ κάτι ὅσο καὶ τὸ ἄλλο εἶναι κάτι ἄλλο, τόσο τὸ κάτι ὅσο καὶ τὸ ἕτερο μετέχουν τοῦ ἐτέρου. Μάλιστα, καθ' ὅσον τὸ νὰ ὑπάρχει κάτι ἐντὸς ἑαυτοῦ εἶναι νὰ μὴν ὑπάρχει ἡ ἑτερότητα πού περιέχεται μέσα του ἀλλὰ συνάμα διακρίνεται ὡς ὑπάρχουσα, τὸ ἴδιο τὸ κάτι εἶναι ἡ ἄρνηση, ἢ παύση κάτι ἄλλου ἐπ' αὐτοῦ· τίθεται ὡς ἀναφερόμενο ἀρνητικὰ στοῦ ἄλλο καὶ διατηρούμενο ἔτσι τὸ ἴδιο –τὸ ἕτερο τοῦτο, τὸ ὅτι τὸ κάτι ὑπάρχει ἐντὸς ἑαυτοῦ ὡς ἄρνηση τῆς ἄρνησης, εἶναι τὸ τί εἶναι τὸ κάτι αὐτὸ τοῦτο, καὶ συνάμα αὐτὴ ἡ ἄρση ὑπάρχει ὡς ἀπλή ἄρνηση ἐπάνω στοῦ κάτι, ἀκριβῶς ὡς ἄρνησή του τοῦ ἄλλου κάτι πού εἶναι ἐξωτερικὸ στοῦ ἴδιο. Ὑπάρχει ἓνας καθορισμὸς τους, ὁ ὁποῖος, ὅσο εἶναι ταυτόσημος, ὡς ἄρνηση τῆς ἄρνησης, με τὸ τί εἶναι τὸ κάτι μέσα του, τόσο ἐπίσης, ἀφοῦ αὐτὲς οἱ ἀρνήσεις ὑπάρχουν ἢ μία ἀπέναντι στὴν ἄλλη ὡς ἄλλα κάτι, συνδέει συλλογιστικὰ αὐτὰ τὰ κάτι βάσει τῶν ἰδίων, καὶ ἐξ ἴσου, καθὼς τὸ καθένα ἀρνεῖται τὸ ἕτερο, τὰ ἀποκόπτει τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο –τὸ ὄριο.

3. Τὸ ὅτι ὑπάρχει πρὸς ἕτερον εἶναι μιὰ ἀόριστη, καταφατικὴ κοινότητα τοῦ κάτι μετὰ τὸ ἄλλο του· στοῦ ὄριο ἀναδεικνύεται [136] τὸ μὴ πρὸς ἕτερον, ἢ ποιοτικὴ ἄρνηση τοῦ ἄλλου, τὸ ὁποῖο ἀπεμπολεῖται ἔτσι ἀπὸ τὸ ἀνακλασμένο στὸν ἑαυτό του κάτι. Πρέπει νὰ δοῦμε τὴν ἀνάπτυξη (Entwicklung) αὐτῆς τῆς ἐννοίας, ἢ ὁποία ἐμφανίζεται ὁμως μᾶλλον ὡς περιπλοκὴ (Verwicklung) καὶ ἀντίφαση. Ἡ ἀντίφαση εἶναι ἀμέσως παρούσα στοῦ ὅτι τὸ ὄριο, ὡς ἄρνηση τοῦ κάτι ἀνακλασμένη στὸν ἑαυτό της, περιέχει ἰδεατὰ μέσα του τίς στιγμὲς τοῦ κάτι καὶ τοῦ ἐτέρου, καὶ αὐτὲς, ὡς διακριτὲς στιγμὲς, τίθενται στὴν σφαῖρα τοῦ ὄντος συνάμα ὡς πραγματικά, ποιοτικὰ διακριτές.

a.⁷⁵ Ἐνα κάτι εἶναι λοιπὸν ἄμεσο αὐτοσχετιζόμενο ὄν καὶ ἔχει ἓνα ὄριο [114] κατ' ἀρχὰς ὡς ὄριο ἔναντι ἄλλου· ὄριο εἶναι τὸ μὴ εἶναι τοῦ ἐτέρου, ὄχι τοῦ ἴδιου τοῦ κάτι· στοῦ ὄριο, τὸ κάτι ὀριοθετεῖ τὸ ἄλλο του. – Ὅμως τὸ ἄλλο εἶναι κι αὐτὸ ἓνα κάτι ἐν γένει· ἄρα τὸ ὄριο πού ἔχει τὸ κάτι ἔναντι τοῦ ἄλλου συνιστᾷ καὶ ὄριο τοῦ ἄλλου ὡς ἐνὸς κάτι, ὄριο διὰ τοῦ ὁποίου ἀπεμπολεῖ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του τὸ πρῶτο κάτι ὡς ἄλλο ἀπὸ αὐτό, δηλαδὴ εἶναι ἓνα μὴ εἶναι τοῦ πρώτου κάτι· ἔτσι τὸ ὄριο δὲν εἶναι μόνον μὴ εἶναι τοῦ ἐτέρου, ἀλλὰ τοῦ ἐνὸς ὅπως καὶ τοῦ ἄλλου κάτι, ἄρα τοῦ κάτι ἐν γένει.

Ἀλλὰ τὸ ὄριο εἶναι οὐσιαστικὰ ἐπίσης τὸ μὴ εἶναι τοῦ ἄλλου, ἔτσι τὸ κάτι ὑπάρχει συνάμα διὰ τοῦ ὀρίου του. Ἐνα κάτι, ἅπαξ καὶ ὀριοθετεῖ, ὑποβιβάζεται βέβαια στοῦ νὰ ὀριοθετεῖται τὸ ἴδιο· ἀλλὰ τὸ ὄριό του, ὄντας τὸ ὅτι, ἐπὶ τοῦ κάτι, τὸ ἕτερο παύει νὰ ὑπάρχει, τὸ ἴδιο εἶναι συνάμα μόνον τὸ ὅτι τὸ κάτι ὑπάρχει· τὸ κάτι εἶναι ὅ,τι εἶναι διὰ τοῦ ὀρίου, ἐντὸς τοῦ ὀρίου ἔχει τὴν ποιότητά του. – Αὐτὴ ἡ ἀναφορὰ εἶναι ἡ ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση τοῦ ὅτι τὸ μὲν ὄριο εἶναι ἀπλή ἄρνηση, ἢτοι ἡ πρώτη ἄρνηση, τὸ δὲ ἕτερο εἶναι συνάμα ἢ ἄρνηση τῆς ἄρνησης, τὸ ὅτι τὸ κάτι ὑπάρχει μέσα στὸν ἑαυτό του, τὸ ἐντὸς ἑαυτοῦ του.

Ἐνα κάτι, ὡς ἄμεσον ὄν, συνίσταται λοιπὸν στοῦ ὄριο ἔναντι ἐνὸς ἄλλου κάτι, πλὴν ἔχει τὸ ὄριο ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ εἶναι ἓνα κάτι μετὰ τὴν μεσολάβηση τοῦ ὀρίου, τὸ ὁποῖο εἶναι ἐξ ἴσου τὸ μὴ εἶναι του. Τὸ ὄριο εἶναι ἢ μεσολάβηση διὰ τῆς ὁποίας κάτι

75. Ὁ Ἔ. χρησιμοποιεῖ πρῶτα τὴν λατινικὴ ἀλφάβητο γιὰ ὑποδιαρέσεις τοῦ κειμένου καὶ ὕστερα τὴν ἑλληνικὴ, γιὰ ὑποδιαρέσεις αὐτῶν τῶν ὑποδιαρέσεων. Ἐδῶ ἀντιστρέφεται αὐτὴ ἡ προτεραιότητα.

καὶ κάτι ἄλλο, τὸ κάτι καὶ τὸ ἕτερον, *τόσο ὑπάρχουν ὅσο καὶ δὲν ὑπάρχουν*.

[137] b. Ἐφ' ὅσον τώρα τὸ κάτι *ὑπάρχει* καὶ *δὲν ὑπάρχει* μέσα στὸ ὄριό του, καὶ οἱ στιγμὲς αὐτὲς συνιστοῦν μιὰν ἄμεση, ποιοτικὴ διαφορὰ, τὸ μὴ ὄν τοῦ κάτι καὶ τὸ ὄν του ἀλληλεκπίπτουν. Ἔνα κάτι ἔχει τὸ ὄν του *ἐκτός* τοῦ ὀρίου του (ἢ *ἐντός*, ὅπως τὸ φαντάζεται ἐπίσης κανεῖς)· τὸ ἄλλο, ἐπειδὴ εἶναι ἓνα κάτι, εἶναι κι αὐτὸ ἐξ ἴσου ἐκτός ὀρίου. Τὸ ὄριο εἶναι ὁ *μέσος μεταξὺ* τῶν δύο, ὅπου παύουν νὰ ὑπάρχουν. Ἔχουν τὸ ὄν *ἐπέκεινα* τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου καὶ⁷⁶ *τοῦ ὀρίου τους*· τὸ ὄριο, ὡς τὸ μὴ εἶναι τοῦ καθενός, εἶναι τὸ ἕτερο καὶ τῶν δύο.

– Σύμφωνα με τὴν ἐν λόγω διαφορετικότητα τοῦ κάτι ἀπὸ τὸ ὄριό του, ἡ *γραμμὴ* ἐμφανίζεται ὡς γραμμὴ μόνον ἐκτός τοῦ ὀρίου της, τοῦ σημείου· τὸ *ἐπίπεδο* ὡς ἐπίπεδο ἐκτός τῆς γραμμῆς· τὸ *στερεὸ* ὡς στερεὸ μόνον ἐκτός τοῦ ἐπιπέδου πὸ τὸ ὀριοθετεῖ. – ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἄποψη ἐμπίπτει ἀρχικὰ τὸ ὄριο στὴν παράσταση –στὸ πῶς ὑπάρχει ἢ ἔννοια ἐκτός τοῦ ἑαυτοῦ της–, ὅπως πρὸ πάντων ἐκλαμβάνεται αὐτὸ καὶ στὰ χωρικὰ ἀντικείμενα.

c. Πέραν αὐτοῦ ὅμως, τὸ κάτι, ὅπως ὑπάρχει ἐκτός τοῦ ὀρίου, εἶναι τὸ μὴ ὀριοθετημένο κάτι, εἶναι μόνο τὸ ἐν γένει ὄν. Ὅποτε δὲν εἶναι διακριτὸ ἀπὸ τὸ ἄλλο του· εἶναι μόνο [115] ὄν, ἄρα ἔχει τὸν ἴδιο προσδιορισμὸ με τὸ ἄλλο του, καθένα εἶναι μόνο ἓνα κάτι ἐν γένει ἢ καθένα εἶναι ἕτερον· τὰ δύο εἶναι ἄρα τὸ *ἴδιο*. Ἀλλὰ αὐτὸ τὸ ἀρχικὰ ἄμεσο ὄν τους ἔχει τώρα τεθεῖ με τὸν καθορισμὸ ὡς ὄριο, ὅπου τὰ δύο εἶναι ὅ,τι εἶναι, διακριτὰ τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο. Τὸ ὄριο εἶναι ὅμως ἐξ ἴσου ἢ *κοινὴ* διακριτότητά τους, ἢ ἐνότητα καὶ διακριτότητα τῶν ἴδιων, ὅπως τὸ ὄν. Αὐτὴ ἢ διττὴ ταυτότητα τῶν δύο, τὸ ὄν καὶ τὸ ὄριο, περιέχει τὸ ὅτι τὸ κάτι ἔχει τὸ ὄν του μόνο στὸ ὄριο κι ὅτι, καθὼς τὸ ὄριο καὶ τὸ ἄμεσο ὄν εἶναι τὰ δύο συνάμα τὸ ἀρνητικὸ τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου, τὸ κάτι, πὸ ὑπάρχει μόνο μέσα στὸ ὄριό του, ἄλλο τόσο χωρίζεται ἀπὸ τὸν ἑαυτό του καὶ παραπέμπει πέραν τοῦ ἑαυτοῦ του στὸ μὴ εἶναι του [138] καὶ τὸ ἐκφέρει ὡς τὸ εἶναι του, κι ἔτσι μεταβαίνει σ' αὐτό.⁷⁷

Γιὰ νὰ ἐφαρμόσουμε αὐτὸ στὸ προηγούμενο παράδειγμα, ὁ ἓνας προσδιορισμὸς εἶναι ὅτι ἓνα κάτι εἶναι ὅ,τι εἶναι μόνο μέσα στὸ ὄριό του – ἔτσι λοιπὸν τὸ *σημεῖο* δὲν εἶναι ὄριο τῆς *γραμμῆς* μόνον ἔτσι ὥστε παύει μόνο νὰ ὑπάρχει σὲ αὐτὸ καὶ ὑπάρχει ὡς ὄν ἐκτός του – ἢ *γραμμὴ* δὲν εἶναι ὄριο τοῦ *ἐπιπέδου* μόνον ἔτσι ὥστε αὐτὸ παύει μόνο νὰ ὑπάρχει στὴν γραμμὴ, οὔτε τὸ *ἐπίπεδο* ὄριο τοῦ *στερεοῦ* μόνον ἔτσι. Ἀλλὰ στὸ σημεῖο *ἀρχίζει* ἐπίσης νὰ *ὑπάρχει* ἢ γραμμὴ· τὸ σημεῖο εἶναι ἢ ἀπόλυτη ἀφετηρία της, ἐνῶ, ἐφ' ὅσον ἢ γραμμὴ παρασταίνεται ὡς ἀπεριόριστη ὡς πρὸς τὰ δύο ἄκρα της, δηλαδή, ὅπως ἐκφράζεται αὐτό, ὡς ἐκτεινόμενη στὸ ἄπειρο, τὸ σημεῖο ἀποτελεῖ τὸ *στοιχεῖο* της, ὅπως ἢ γραμμὴ ἀποτελεῖ τὸ *στοιχεῖο* τοῦ ἐπιπέδου, τὸ ἐπίπεδο ἀποτελεῖ τὸ *στοιχεῖο* τοῦ στερεοῦ. Αὐτὰ τὰ ὄρια εἶναι ἢ *ἀρχὴ* αὐτοῦ πὸ ὀριοθετοῦν· ὅπως τὸ ἓνα, π.χ. ὡς ἓνα ἑκατοστό, εἶναι ὄριο ἄλλὰ καὶ *στοιχεῖο* τοῦ συνολικοῦ ἑκατό.

Ὁ ἄλλος προσδιορισμὸς εἶναι ὅτι τὸ κάτι μέσα στὸ ὄριό του, ὅπου εἶναι ἐμμενές, εἶναι ἄστατο, γιατί εἶναι ἢ *ἀντίφαση* πὸ τὸ ἀποπέμπει πέρα ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. Ἔτσι τὸ σημεῖο εἶναι ἢ διαλεκτικὴ τοῦ ἑαυτοῦ του, τοῦ ὅτι γίνεται γραμμὴ, ἢ γραμμὴ εἶναι ἢ διαλεκτικὴ τοῦ ὅτι γίνεται ἐπίπεδο, τὸ ἐπίπεδο εἶναι ἢ διαλεκτικὴ τοῦ ὅτι γίνεται ὁ συνολικὸς χῶρος. Σύμφωνα με ἓναν δεῦτερο ὀρισμὸ πὸ δίδεται γιὰ τὴν γραμμὴ, τὸ ἐπίπεδο καὶ τὸν συνολικὸ χῶρο, ἢ γραμμὴ γεννιέται ἀπὸ τὴν *κίνηση* τοῦ σημείου, τὸ ἐπίπεδο ἀπὸ τὴν *κίνηση* τῆς γραμμῆς, κ.ο.κ. Ἡ δὲ *κίνηση* τοῦ σημείου, τῆς γραμμῆς, κ.ο.κ., θεωρεῖται κάτι τυχαῖο ἢ πὸ μόνον παρασταίνεται ἔτσι. Ἐν τούτοις, αὐτὸ στὴν κυριολεξία ἀνακαλεῖται ἄπαξ καὶ οἱ προσδιορισμοί, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὑποτίθεται ὅτι γεννιοῦνται ἢ γραμμὴ, κ.λπ., θεωροῦνται *στοιχεῖα* καὶ *ἀρχές* τους, καὶ αὐτὰ δὲν εἶναι

76. Τὸ «καὶ» προστίθεται βάσει τῆς α' ἐκδ. (1812), GW 11, 68.

77. Ἡ ἀλλαγὴ παραγράφου ἀποτελεῖ παρέμβαση τοῦ μεταφραστῆ.

παρὰ συνάμα τὰ ὄριά τους· αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ θεώρηση τῆς γένεσης ὡς κάτι τυχαίου ἢ πού μόνο παρασταίνεται ἔτσι. Ὅτι τὸ σημεῖο, ἡ γραμμὴ, τὸ ἐπίπεδο, καθ' αὐτά, ἀντιφάσκοντας μὲ τὸν ἑαυτό τους, εἶναι ἀφετηρίες, πού ἀπωθοῦνται οἱ ἴδιες ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους, καὶ ἔτσι τὸ σημεῖο μεταβαίνει στὴν γραμμὴ ἀφ' ἑαυτοῦ, διὰ τῆς ἐννοίας του, *κινεῖται στὸν ἑαυτό του* καὶ [116] προκαλεῖ τὴν γένεση τῆς γραμμῆς, κ.ο.κ. –αὐτὰ τὰ ἔχει μέσα της ἡ ἐννοια τοῦ ἐμμενοῦς στὸ κάτι ὀρίου. Ἡ ἴδια ἡ ἐφαρμογὴ ἀνήκει ὡστόσο στὴν ἐξέταση τοῦ χώρου· γιὰ [139] νὰ τὴν ὑπαινωθοῦμε ἐδῶ, ἄς ποῦμε ὅτι τὸ σημεῖο εἶναι τὸ ἐντελῶς ἀφηρημένο ὄριο, ἀλλὰ *μέσα σ' ἓνα ὄν*· τοῦτο ἐκλαμβάνεται μὲ ἀκόμη τελείως ἀπροσδιόριστο τρόπο, πρόκειται γιὰ τὸν λεγόμενο ἀπόλυτο *χῶρο*, πού σημαίνει ἀφηρημένος, ἡ συνεχῆς ἀπλῶς ἀλληλοεξωτερικότητα. Γιὰ νᾶναι τὸ ὄριο ὄχι ἀφηρημένη ἄρνηση ἀλλὰ *μέσα στὸ τάδε ὄν*, *χωρικὸς* καθορισμός, τὸ σημεῖο εἶναι *χωρικὰ ἢ ἀντίφαση*⁷⁸ τῆς ἀφηρημένης ἄρνησης καὶ τῆς συνέχειας, κι ἄρα συνίσταται στὸ νὰ μεταβαίνει καὶ νὰ ἔχει μεταβεῖ στὴν γραμμὴ, κ.ο.κ., καθὼς δὲν *εἶναι δεδομένο* τότε κανένα σημεῖο, οὔτε καὶ γραμμὴ κι ἐπίπεδο.

Ἐνα κάτι μὲ τὸ ἐμμενὲς ὄριό του τεθειμένο ὡς ἡ ἀντίφαση μὲ τὸν ἑαυτό του, ἀπὸ τὴν ὁποία παραπέμπεται καὶ ὠθεῖται πέραν τοῦ ἑαυτοῦ του, εἶναι τὸ *πεπερασμένο ἢ περατό*.

γ. Ἡ περατότητα

Τὸ ὄν εἶναι ὀρισμένο· ἓνα κάτι ἔχει μιὰ ποιότητα, καὶ μέσα της εἶναι ὄχι μόνο ὀρισμένο, ἀλλὰ ὀριοθετημένο· ποιότητά του εἶναι τὸ ὄριό του, μὲ τὴν ἀνάμιξη τοῦ ὁποίου παραμένει ἀρχικὰ καταφατικό, στάσιμο ὄν. Αὐτὴ δὲ ἡ ἄρνηση ἀνεπτυγμένη, ἔτσι πού ἡ ἀντίθεση τοῦ ὄντος τοῦ κάτι καὶ τῆς ἄρνησης, ὡς ἐμμενοῦς στὸ κάτι ὀρίου, νᾶναι ἡ ἴδια ὅ,τι εἶναι τὸ κάτι μέσα του, καὶ συνεπῶς τὸ κάτι νὰ εἶναι μόνο γίγνεσθαι στὸν ἑαυτό του, ἀποτελεῖ τὴν περατότητα τοῦ κάτι.

Ὅταν λέμε γιὰ τὰ πράγματα ὅτι *εἶναι πεπερασμένα*, ἐννοοῦμε μ' αὐτὸ ὄχι ὅτι ἔχουν μόνον ἓναν καθορισμό, ὄχι τὴν ποιότητα μόνον ὡς πραγματικότητα καὶ προσδιορισμὸ αὐτὸ τοῦτο, ὄχι ὅτι εἶναι μόνο καὶ μόνο ὀριοθετημένα, ἔχοντας ἔτσι ἀκόμη ὄν ἐκτὸς τοῦ ὀρίου τους – ἀλλὰ ὅτι πολλῶ μᾶλλον τὸ μὴ εἶναι συνιστᾶ τὴν φύση, τὸ εἶναι τους. Τὰ πεπερασμένα πράγματα *ὑπάρχουν*, ἀλλ' ἡ αὐτοσχεσία τους συνίσταται στὸ ὅτι αὐτοσχετίζονται ὡς *ἀρνητικά*, ὅτι, ἐν ὄσῳ ἀκριβῶς σχετίζονται μὲ τὸν ἑαυτό τους, ἀποπέμπονται πέραν τοῦ ἑαυτοῦ τους, πέραν τοῦ εἶναι τους. *ὑπάρχουν*, *εἶναι*, ἀλλὰ ἡ ἀλήθεια τοῦ εἶναι αὐτοῦ εἶναι τὸ *τέλος* τους.⁷⁹ Τὸ πεπερασμένο δὲν ἀλλάζει μόνο, ὅπως ἓνα κάτι ἐν γένει, ἀλλὰ *παρέρχεται*, καὶ δὲν εἶναι μόνο καὶ μόνο δυνατὸ [140] νὰ παρέλθει, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ ὑπάρξει χωρὶς νὰ παρέλθει. Ἀλλὰ τὸ εἶναι τῶν περατῶν πραγμάτων ὡς τέτοιο συνίσταται στὸ νὰ ἔχουν τὸ σπέρμα τῆς φθορᾶς ὡς τὸ ἐν ἑαυτῶ εἶναι τους· ἡ ὥρα τῆς γέννησής τους εἶναι ἡ ὥρα τοῦ θανάτου τους.

α. Ἡ ἀμεσότητα τῆς περατότητας

[117] Ἡ σκέψη τῆς περατότητας τῶν πραγμάτων συνεπιφέρει αὐτὴ τὴν θλίψη, γιὰ τὴν περατότητα εἶναι τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς ἐξωθημένης στὰ ἄκρα ποιοτικῆς ἄρνησης, γιὰ τὴν μέσα στὴν ἀπλότητα ἐνδὸς τέτοιου προσδιορισμοῦ δὲν ἀφήνεται πιά στὰ πράγματα ἓνα καταφατικό εἶναι *διακριτὸ* ἀπὸ τὸν προορισμὸ τους νὰ χαθοῦν. Ἡ περατότητα, λόγῳ

78. Ἄλλη ἀνάγνωση: «εἶναι χωρικό, ἢ ἀντίφαση».

79. «Πεπερασμένο» λέγεται γερμανιστὶ endlich, ἀπὸ τὸ Ende, «τέλος», καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ «πέρας», ὅπως στὰ ἐλληνικά. Ὡς «πέρας» ἀποδίδω τὸ Schranke, τὸ ὄριο μὲ τὴν ἐννοια τοῦ «φραγμοῦ».

τῆς ποιοτικῆς αὐτῆς ἀπλότητος τῆς ἄρνησης, ἡ ὁποία ἔχει ἐπανέλθει στὴν ἀφηρημένη ἀντίθεση τοῦ μηδενὸς καὶ τῆς φθορᾶς μὲ τὸ εἶναι, εἶναι ἡ πιὸ ἀκαμπτη κατηγορία τῆς διάνοιας· ἡ ἄρνηση γενικά, τὸ οὕτως ἔχειν, τὸ ὄριο εἶναι συμβατὰ μὲ τὸ ἄλλο τους, τὸ ὄν· ἀκόμη, τὸ ἀφηρημένο μηδὲν ἐγκαταλείπεται καθ' αὐτὸ ὡς ἀφαίρεση· ἀλλὰ ἡ περατότητα εἶναι ἡ ἄρνηση *παγιαωμένη* ὡς *αὐτὴ τούτη*, καὶ ἄρα ἡ ἀντίθεσή της πρὸς τὸ καταφατικό της εἶναι ἀγεφύρωτη. Τὸ πεπερασμένο μπορεῖ ἔτσι μὲν νὰ ρευστοποιηθεῖ, συνίσταται τὸ ἴδιο στὸ νὰ ἔχει γιὰ προορισμὸ τὸ τέλος του, ἀλλὰ τὸ τέλος του μόνο – συνίσταται μᾶλλον στὸ νὰ μὴν εἶναι ἐπιδεκτικό καταφατικῆς προσέγγισής του μὲ τὸ καταφατικό του, μὲ τὸ ἄπειρο, σύνδεσός του μὲ αὐτό· ἄρα ἔχει τεθεῖ ἀχώριστα ἀπὸ τὸ μηδὲν του, καὶ κάθε συμφιλίωση μὲ τὸ ἄλλο του, τὸ καταφατικό, ἔχει ὡς ἐκ τούτου διαρραγεῖ. Ὁ προορισμὸς τῶν πεπερασμένων πραγμάτων δὲν εἶναι ἄλλος πέρα ἀπὸ τὸ τέλος τους. Ἡ διάνοια ἐμμένει σ' αὐτὴ τὴν θλίψη τῆς περατότητας καθιστώντας τὸ μὴ εἶναι προορισμὸ τῶν πραγμάτων, συνάμα [δὲ] *ἄφθαρτο* καὶ *ἀπόλυτο*. Ἡ φθαρτότητα τῶν πραγμάτων μόνο μέσα στὸ ἄλλο της,⁸⁰ τὸ καταφατικό, θὰ μπορούσε νὰ ὑποστεῖ φθορά, νὰ παρέλθει· τότε θὰ ἀποχωριζόταν ἡ περατότητά τους ἀπ' αὐτὰ· ὅμως, ἡ περατότητα εἶναι ἡ ἀμετάβλητη ποιότητά τους, δὲν ἀλλάζει, τουτέστιν δὲν μεταβαίνει στὸ ἄλλο της,⁸¹ τουτέστιν στὸ καταφατικό της,⁸² *ὁπότε εἶναι αἰώνια*.

Αὐτὴ εἶναι πολὺ σπουδαία παρατήρηση· ἀλλὰ ὅτι τὸ πεπερασμένο εἶναι ἀπόλυτο, μιὰ τέτοια σκοπιὰ [141] ὁποιαδήποτε φιλοσοφία ἢ ἔποψη ἢ ἡ διάνοια δὲν πρόκειται βέβαια νὰ τὴν χρεωθεῖ πρόθυμα· τὸ ἐνάντιο εἶναι μᾶλλον ρητὰ παρὸν στὴν κατάφαση τοῦ πεπερασμένου· πεπερασμένο εἶναι κάτι πού ἔχει πέρασ, φθαρτό· τὸ πεπερασμένο εἶναι *μόνο* τὸ πεπερασμένο, ὄχι τὸ ἄφθαρτο· αὐτὸ ἔγκειται ἄμεσα στὸν προσδιορισμὸ του καὶ στὸ πῶς λέγεται. Ἐξαρτᾶται ὅμως ἀπὸ τὸ ἂν στὴν ἔποψη ἐμμένουμε *στὸ εἶναι τῆς περατότητας*, [ὁπότε] ἡ φθαρτότητα συνεχίζει νὰ ὑφίσταται, ἢ ἂν ἡ φθαρτότητα καὶ ἡ φθορὰ *ὑφίστανται φθορὰ, παρέρχονται*. Ἀλλὰ ὅτι δὲν συμβαίνει τὸ τελευταῖο εἶναι γεγονός ἀκριβῶς σ' ἐκείνη τὴν ἔποψη τοῦ πεπερασμένου πού καθιστᾶ τὴν φθορὰ τὸ ἔσχατο τοῦ πεπερασμένου. Πρόκειται γιὰ τὸν ρητὸ ἰσχυρισμὸ ὅτι τὸ πεπερασμένο δὲν εἶναι συμβατὸ οὔτε μπορεῖ νὰ γίνῃ ἓνα μὲ τὸ ἄπειρο, ὅτι τὸ πεπερασμένο εἶναι δίχως ἄλλο ἀντίθετο μὲ τὸ ἄπειρο. Στὸ ἄπειρο ἀποδίδεται εἶναι, ἀπόλυτο εἶναι· παραμένει ἔτσι καθηλωμένο ἀπέναντί του τὸ πεπερασμένο ὡς τὸ ἀρνητικό του· τὸ πεπερασμένο, μὴ δυνάμενο νὰ γίνῃ ἓνα μὲ τὸ ἄπειρο, παραμένει ἀπόλυτο ἀπὸ τὴν δική [118] του πλευρά· κατάφαση θὰ δεχόταν ἀπὸ τὸ καταφατικό, ἀπὸ τὸ ἄπειρο, καὶ θὰ παρερχόταν ἔτσι· ἀλλὰ μιὰ ἔνωσή του μὲ τὸ ἄπειρο εἶναι ὅ,τι δηλώνεται ὡς τὸ ἀδύνατο. Ὁφείλει νὰ μὴν ἐμμένει ἀπέναντι στὸ ἄπειρο, ἀλλὰ νὰ παρέρχεται; Τότε, ὅπως προείπαμε, ἡ φθορὰ του εἶναι ἴσα ἴσα τὸ ἔσχατο, αὐτὴ κι ὄχι τὸ καταφατικό, πού θάταν μόνο φθορὰ τῆς φθορᾶς. Ὁφείλει δὲ τὸ πεπερασμένο νὰ μὴν παρέρχεται μέσα στὸ καταφατικό, ἀλλὰ τὸ τέλος του νὰ συλλαμβάνεται ὡς τὸ μηδέν; Τότε θᾶμασταν ξανὰ σ' ἐκεῖνο τὸ πρῶτο ἀφηρημένο μηδέν, πού τὸ ἴδιο ἔχει παρέλθει πρὸ πολλοῦ.

Ὡστόσο μὲ αὐτὸ τὸ μηδέν, πού ὑποτίθεται ὅτι εἶναι *μόνο* μηδέν ἐνῶ συνάμα τοῦ παραχωρεῖται μιὰ ὑπαρξη στὴν νόηση, τὴν φαντασία ἢ τὴν ὁμιλία, ἀνακύπτει ἡ ἴδια ἀντίφαση πού μόλις ἀναφέραμε μὲ τὸ πεπερασμένο, μόνο πού ἐκεῖ ἀνακύπτει μόνο, ἐνῶ στὴν περατότητα *ὑπάρχει ρητὰ*. Ἐκεῖ ἐμφανίζεται ὡς ὑποκειμενική, ἐδῶ *ὑπάρχει ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι τὸ πεπερασμένο ὑφίσταται στὸ διηνεκὲς ἀπέναντι στὸ ἄπειρο*, ὅτι τὸ αὐτὸ τοῦτο μηδαμινὸ *ὑπάρχει*, κι *ὑπάρχει ὡς αὐτὸ τοῦτο μηδαμινό*. Αὐτὸ [142] πρέπει ν' ἀναχθεῖ στὴν συνείδηση· καὶ ἡ ἀνάπτυξη τοῦ πεπερασμένου δείχνει ὅτι τὸ περατό, ὡς αὐτὴ ἡ ἀντίφαση ἐντὸς ἑαυτοῦ, καταρρεῖ στὴν συνείδηση, ἐνῶ πράγματι ἐπιλύει τὴν ἀντίφαση ὄχι μὲ τὸ νὰ εἶναι μόνο φθαρτὸ καὶ νὰ παρέρχεται, ἀλλὰ ἔτσι ὥστε ἡ

80. Ἄλλη ἀνάγνωση: «τους».

81. Ἄλλη ἀνάγνωση: «τους».

82. Ἄλλη ἀνάγνωση: «τους».

φθορά, τὸ μηδέν, νὰ μὴν εἶναι τὸ ἔσχατο, ἀλλὰ νὰ παρέρχεται.

b. Τὸ πέρασ καὶ τὸ δέον

Αὐτὴ ἡ ἀντίφαση εἶναι μὲν ἀφηρημένα ἄμεσα παρούσα στὸ ὅτι τὸ *κάτι* εἶναι περατὸ ἢ ὅτι τὸ πεπερασμένο *ὑπάρχει*. Ὅμως *κάτι* ἢ τὸ εἶναι δὲν εἶναι πιά τεθειμένο ἀφηρημένα ἀλλ' ἀνακλασμένο στὸν ἑαυτό του κι ἀνεπτυγμένο ὡς *κάτι* πὺ ὑπάρχει ἐντὸς ἑαυτοῦ, τὸ ὁποῖο ἔχει ἐπάνω του ἕναν προσδιορισμὸ καὶ ἕνα οὕτως ἔχειν, καί, ἀκριβέστερα ἀκόμη, ἔτσι ὥστε ἔχει ἐπάνω του ἕνα ὄριο τὸ ὁποῖο, ὄντας ὅ,τι εἶναι ἐμμενές στὸ *κάτι* καὶ συγκροτητικὸ τῆς ποιότητος τοῦ *τί* εἶναι τὸ *κάτι* μέσα του, εἶναι ἢ περατότητα. Πρέπει νὰ δοῦμε ποιᾶς λογῆς στιγμὲς περιέχονται σ' αὐτὴ τὴν ἔννοια τοῦ περατοῦ.

Ὁ προσδιορισμὸς καὶ τὸ οὕτως ἔχειν προέκυψαν ὡς *πλευρὲς* κατὰ τὸν ἐξωτερικὸ ἀναλογισμὸ.⁸³ ὁ προσδιορισμὸς περιεῖχε ὅμως ἤδη τὴν ἑτερότητα ὡς ἀνήκουσα στὸ *αὐτὸ τοῦτο* τοῦ *κάτι*· ἡ ἐξωτερικότητα τῆς ἑτερότητας, ἀπ' τὴν μιὰ πλευρά, εἶναι μέσα στὴν οἰκεία ἐσωτερικότητα τοῦ *κάτι*, ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὄντας ἐξωτερικότητα, παραμένει διακριτὴ ἀπὸ τὴν ἐσωτερικότητα, εἶναι ἀκόμα ἐξωτερικότητα ὡς τέτοια, ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ *κάτι*. Καθὼς ἡ ἑτερότητα ὀρίζεται ὅμως περαιτέρω ὡς *ὄριο*, [119] ὡς ἄρνηση τῆς ἄρνησης ἢ ἴδια, ἡ ἐμμενής στὸ *κάτι* ἑτερότητα εἶναι λοιπὸν τεθειμένη ὡς ἡ σχέση τῶν δύο πλευρῶν, κι ἡ ἐνότητα τοῦ *κάτι* μὲ τὸν ἑαυτό του, στὸ ὁποῖο *κάτι* ἀνήκουν τόσο ὁ προσδιορισμὸς ὅσο καὶ τὸ οὕτως ἔχειν, εἶναι ἡ σχέση πὺ στρέφεται ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του,⁸⁴ ἡ σχέση τοῦ ὑπάρχοντος αὐτοῦ τούτου προσδιορισμοῦ τοῦ *κάτι* μὲ τὸ ἐμμενές ὄριό του, ἢ ὁποῖα ἀρνεῖται ὅτι τὸ ὄριο εἶναι μέσα στὸ *κάτι*. Τὸ ἐντὸς ἑαυτοῦ, ταυτόσημο μὲ τὸν ἑαυτό του, σχετίζεται λοιπὸν μὲ τὸν ἑαυτό του ὡς τὸ ἴδιο του τὸ μὴ εἶναι, ἀλλὰ ὡς ἄρνηση τῆς ἄρνησης, ὡς ἀρνούμενο τὸ μὴ εἶναι, πὺ συνάμα διατηρεῖ ἕνα ὄν μέσα του, γιὰτὶ εἶναι ἡ ποιότητα τοῦ ἐντὸς ἑαυτοῦ εἶναι. Τὸ προσίδιο ὄριο τοῦ *κάτι*, τεθειμένο ἔτσι ἀπὸ τὸ *κάτι* ὡς ἕνα ἀρνητικὸ, πὺ εἶναι συνάμα οὐσιῶδες, [143] δὲν εἶναι μόνον ὄριο ὡς τέτοιο, ἀλλὰ *πέρας*. Ἀλλὰ τὸ *πέρας* δὲν εἶναι μονάχα *κάτι* πὺ τίθεται ὡς ὑπαγόμενο σὲ ἄρνηση· ἡ ἄρνηση εἶναι δίκοπη, μιᾶς καὶ αὐτὸ πὺ θέτει ὡς ὑπαγόμενο σὲ ἄρνηση εἶναι τὸ *ὄριο*· ὄντως, τὸ ὄριο εἶναι γενικὰ τὸ κοινὸ τοῦ *κάτι* καὶ τοῦ ἑτέρου, ἀποτελεῖ καὶ καθορισμὸ τοῦ *τί* εἶναι ὁ προσδιορισμὸς ὡς τέτοιος *αὐτὸς τοῦτος*. Τὸ ἐν λόγῳ αὐτὸ τοῦτο, ὡς ἡ ἀρνητικὴ σχέση μὲ τὸ διακριτὸ καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιο ὄριό του, μὲ τὸν ἑαυτό του ὡς *πέρας*, εἶναι συνεπῶς *δέον*, *ὀφείλει νὰ ὑπάρχει*.

Προκειμένου τὸ ὄριο, πὺ ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ *κάτι* γενικὰ, νᾶναι *πέρας*, φραγμὸς, τὸ *κάτι* πρέπει συνάμα μέσα στὸν ἑαυτό του νὰ τὸ *ὑπερβαίνει*, νὰ σχετίζεται τὸ ἴδιο στὸν ἑαυτό του μὲ *αὐτὸ ὡς μὲ ἕνα μὴ ὄν*. Τὸ ὄν τοῦ *κάτι* κεῖται ἡσυχᾶ ἀδιάφορο, ὡσὰν *δίπλα* στὸ ὄριό του. Ἐνα *κάτι* ὑπερβαίνει ὅμως τὸ ὄριό του μόνον ἐν ὄσῳ συνίσταται στὸ νὰ ἔχει ἀρθεῖ αὐτό, ἐν ὄσῳ εἶναι τὸ ἀρνητικὸ πρὸς τὸ ὄριο αὐτὸ τοῦτο. Καὶ ἀφοῦ τὸ ὄριο ὑπάρχει ὡς *πέρας* μέσα στὸν ἴδιο τὸν *προσδιορισμὸ*, τὸ *κάτι* ὑπερβαίνει ἔτσι τὸν ἑαυτό του.

Τὸ δέον περιέχει λοιπὸν διπλὸ προσδιορισμὸ, *τὴν μιὰ* περιέχει τὸν προσδιορισμὸ ὡς προσδιορισμὸ πὺ ὑπάρχει αὐτὸς τοῦτος σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ἄρνηση, τὴν *ἄλλη* δὲ τὸν ἴδιο ὡς ἕνα μὴ εἶναι, τὸ ὁποῖο ὡς *πέρας* εἶναι μὲν διακριτὸ ἀπὸ τὸν προσδιορισμὸ, ἀλλὰ συνάμα τὸ ἴδιο εἶναι ἕνας ὑπάρχων αὐτὸς τοῦτος προσδιορισμὸς.

Τὸ πεπερασμένο ἔχει ἔτσι ὀρισθεῖ ὡς ἡ σχέση τοῦ προσδιορισμοῦ του μὲ τὸ ὄριό

83. Ὅπως παρατηροῦν οἱ ἐπιμελητὲς τοῦ *GW* 21, αὐτὴ ἡ ἀναφορὰ παραπέμπει στὴν *α'* ἐκδ. (1812), ὅπου, μέσα ἀπὸ μιὰ ἀρκετὰ διαφορετικὴ πορεία σκέψης, ὁ "Ε. εἶχε πει, μιλώντας γιὰ τὸν «Καθορισμὸ», ὅτι ἡ «διαφορὰ» τοῦ *κάτι* ἀπὸ τὸν καθορισμὸ του, ὅταν λέμε «ἕνα *κάτι* ἔχει ἕναν καθορισμὸ», «ἀνήκει στὸν ἐξωτερικὸ ἀναλογισμὸ» (*GW* 11, 69-70), διότι τὸ *κάτι* εἶναι ὁ καθορισμὸς του.

84. Ἄλλη ἀνάγνωση: «της».

του· ὁ πρῶτος σ' αὐτὴ τὴν σχέσηη εἶναι *δέον*, τὸ δεύτερο *πέρας*. Ἀμφότερα εἶναι ἔτσι στιγμῆς τοῦ πεπερασμένου, ἄρα πεπερασμένα τὰ ἴδια, τόσο τὸ δέον, ὅσο καὶ τὸ πέρας. Ἀλλὰ μόνο τὸ πέρας *τίθεται* ὡς τὸ πεπερασμένο· τὸ δέον εἶναι περιορισμένο μόνο στὸν ἑαυτό του, ἄρα κατ' ἐμᾶς. Τὸ δέον, ἐπειδὴ σχετίζεται μὲ τὸ ὄριο πού τοῦ εἶναι ἤδη ἐμμενές, [120] ἔχει πέρας, ἀλλ' αὐτὸς ὁ περιορισμὸς του κρύβεται μέσα στὸ αὐτὸ τοῦτο, γιατί βάσει τοῦ πῶς *ὑπάρχει*, τουτέστιν τοῦ ὅτι καθορίζεται σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ πέρας, τὸ δέον τίθεται ὡς τὸ αὐτὸ τοῦτο.

Τὸ *ὑπάρχον* κατὰ τὸ δέον, αὐτὸ πού ὀφείλει νὰ *ὑπάρχει*, *ὑπάρχει* καὶ συνάμα *δὲν ὑπάρχει*. Ἄν *ὑπῆρχε*, δὲν θὰ *ὀφείλε* μόνο καὶ μόνο νὰ *ὑπάρχει*. Ἄρα τὸ δέον ἔχει κατ' οὐσίαν ἓνα πέρας. Τὸ πέρας αὐτὸ δὲν εἶναι κάτι ξένο· αὐτὸ πού [144] ὀφείλει *μόνο* νὰ *ὑπάρχει* εἶναι ὁ *προορισμὸς*, *μόνο* δέον εἶναι ὁ *προσδιορισμὸς*, πού εἶναι τεθειμένος τώρα ὅπως ὄντως εἶναι, δηλαδή συνάμα μόνον ἓνας καθορισμὸς.

Τὸ τί εἶναι τὸ κάτι αὐτὸ τοῦτο ὑπὸ τὸν προσδιορισμὸ του ὑποβιβάζεται λοιπὸν σὲ ἓνα *δέον*, ἐκ τοῦ ὅτι τὸ ἴδιο, πού ἀποτελεῖ τὸ τί εἶναι τὸ κάτι αὐτὸ τοῦτο, *ὑπάρχει* ὡς *μὴ εἶναι* ἀπὸ μία καὶ τὴν αὐτὴ ἄποψη· καὶ μάλιστα ἔτσι ὥστε στὸ ἐντὸς ἑαυτοῦ, στὴν ἄρνηση τῆς ἄρνησης, ἐκεῖνο τὸ αὐτὸ τοῦτο, ὡς ἡ μία ἄρνηση (αὐτὴ πού ἀρνεῖται),⁸⁵ εἶναι μιὰ ἐνότητα μὲ τὴν ἄλλη, πού *ὑπάρχει* συνάμα ὡς ποιοτικὰ ἄλλο, ὄντως ὄριο,⁸⁶ καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ σχετικὴ ἐνότητα *ὑπάρχει* ὡς *σχέση* μὲ τὸ ὄριο.⁸⁷ Τὸ πέρας τοῦ περατοῦ δὲν εἶναι κάτι ἐξωτερικό, ὁ οἰκεῖος προσδιορισμὸς τοῦ πεπερασμένου εἶναι καὶ πέρας του· καὶ τὸ πέρας εἶναι τόσο ὁ ἑαυτὸς του ὅσο καὶ δέον· τὸ πέρας εἶναι τὸ κοινὸ τῶν δύο ἢ μᾶλλον αὐτὸ μέσα στὸ ὁποῖο ἀμφότερα εἶναι ταυτόσημα.

Ἀλλὰ ὡς δέον τὸ περατὸ *ὑπερβαίνει* τώρα κιάλας τὸ πέρας του· ὁ ἴδιος καθορισμὸς πού ἀποτελεῖ ἄρνηση τοῦ πεπερασμένου ἔχει ἐπίσης ἀρθεῖ, κι ἔτσι εἶναι ὅ,τι εἶναι τὸ πεπερασμένο αὐτὸ τοῦτο· τὸ ὄριό του ἐπίσης δὲν εἶναι ὄριό του.

Ἄρα, ὡς *δέον*, κάτι *ὑπέρκειται* τοῦ *περατός* του, ἐνῶ ἀντίστροφα μόνον ὡς *δέον* ἔχει τὸ *πέρας* του. Τὰ δύο εἶναι ἀχώριστα. Ἐνα κάτι ἔχει πέρας ἐφ' ὅσον ἔχει στὸν προσδιορισμὸ του τὴν ἄρνηση, καὶ ὁ προσδιορισμὸς εἶναι ἐπίσης τὸ ὅτι τὸ πέρας ἔχει ἀρθεῖ.

Παρατήρηση

Τὸ δέον ἔχει παίξει πρόσφατα μεγάλο ρόλο στὴν φιλοσοφία, πρὸ παντὸς σὲ σχέσηη μὲ τὴν ἠθικότητα, καί, μεταφυσικὰ ἐν γένει, ἐπίσης ὡς ἡ ἔσχατη καὶ ἀπόλυτη ἔννοια τῆς ταυτότητας τοῦ αὐτοῦ τούτου, δηλαδή τῆς σχέσης *πρὸς ἑαυτόν*, καὶ *τοῦ καθορισμοῦ*, δηλαδή τοῦ ὀρίου.

[121] *Δὲν ὑπάρχει δὲν μπορῶ, ὑπάρχει μόνο δὲν θέλω*⁸⁸ —αὐτὴ ἡ ἔκφραση, πού θὰ ἤθελε νὰ λέει πολλά, ἐνέχεται στὴν ἔννοια τοῦ δέοντος. Γιατὶ τὸ δέον εἶναι τὸ νὰ εἶναι κάτι ὑπεράνω τοῦ περατος· μέσα του τὸ ὄριο ἔχει ἀρθεῖ, ὁπότε, ὅπως εἶναι αὐτὸ τοῦτο, τὸ δέον εἶναι ταυτόσημη σχέσηη πρὸς ἑαυτόν, ἄρα εἶναι ἡ ἀφαίρεση *δύναμαι*. — Ἀλλ' εἶναι ἐξ ἴσου ὀρθό, ἀντίστροφα, ὅτι: *Ἐπειδὴ ἀκριβῶς* [145] *ὑπάρχει μόνο δὲν*

85. Τὸ ἐντὸς ἑαυτοῦ εἶναι ἐνότητα τοῦ αὐτοῦ τούτου (προσδιορισμὸς, δέον) καὶ τοῦ πρὸς ἕτερον (ὄριο, πέρας), πού τὸ ἓνα ἀρνεῖται τὸ ἄλλο (τὸ αὐτὸ τοῦτο εἶναι τὸ μὴ πρὸς ἕτερον, ὁ προσδιορισμὸς εἶναι τὸ μὴ ὄριο, τὸ δέον εἶναι τὸ μὴ πέρας, ὅπως τὸ πρὸς ἕτερον εἶναι τὸ μὴ αὐτὸ τοῦτο, τὸ ὄριο εἶναι ὁ μὴ προσδιορισμὸς, τὸ πέρας εἶναι τὸ μὴ δέον), καὶ συνιστᾷ ἔτσι ἄρνηση τῆς ἄρνησης, γιατί τὸ αὐτὸ τοῦτο (ἄρνηση πού ἀρνεῖται) ἀρνεῖται τὸ πρὸς ἕτερον (ἄρνηση πού ὑπάγεται σὲ ἄρνηση).

86. Ἄλλη ἀνάγνωση: «ὡς ποιοτικὰ ἄλλο ὄριο».

87. Ἄλλη ἀνάγνωση: «μὲ τὴν τελευταία» (τὴν ἄλλη ἄρνηση).

88. *Du kannst, weil du sollst*. κυριολ.: «Μπορεῖς, γιατί ὀφείλεις».

θέλω, *υπάρχει και δεν μπορώ*.⁸⁹ Γιατί στο δέον ενέχεται άλλο τόσο το πέρασ ως πέρασ· με το πέρασ, αυτή ή τυποκρατία της δυνατότητας έχει απέναντί της μια πραγματικότητα, μια ποιοτική ετερότητα, και ή σχέση τῶν δύο μεταξύ τους είναι ή αντίφαση, ἄρα είναι το αδυνατῶ ή μάλλον το αδύνατον.

Στο δέον ξεκινᾷ ή υπέρβαση της περατότητας, ή απειρία. Το δέον εἶναι ἐκεῖνο πού στην περαιτέρω ανάπτυξη ἐκτίθεται, σύμφωνα μ' αυτήν ἐδῶ την αδυνατότητα, ως ή ἐπ' ἄπειρον πρόοδος.

Ὅσον ἀφορᾷ την μορφή τοῦ *πέρατος* και τοῦ *δέοντος*, μπορούμε να ἐπικρίνουμε ἀκριβέστερα δύο προκαταλήψεις. Εἴθισται, κατὰ πρῶτον, να ἔχουμε περὶ *πολλοῦ* τὰ πέρατα της νόησης, τοῦ λόγου, κ.λπ., ισχυριζόμενοι ὅτι *δεν μπορούμε* να υπερβούμε το πέρασ. Ὁ ισχυρισμὸς ἐνέχει την ἀσυνειδησία τοῦ ὅτι το να ὀρίζεις κάτι ως πέρασ εἶναι το ἴδιο ἤδη το να το ἔχεις υπερβεῖ. Γιατι ἕνας καθορισμὸς, ἕνα ὄριο, ὀρίζεται ως πέρασ μόνο σὲ ἀντίθεση με το ἄλλο του γενικά, ἄρα σὲ ἀντίθεση με το *ἀπέρατό* του· το ἕτερο ἐνὸς πέρατος εἶναι ἀκριβῶς το *πέρα* ἀπὸ το πέρασ. Το ὀρυκτό, το μέταλλο δὲν εἶναι πέρα ἀπὸ το πέρασ τους, γιὰ τὸν λόγο ὅτι το πέρασ δὲν εἶναι πέρασ *κατὰ τὰ ἴδια*. Ἄν ὡστόσο ή νόηση δὲν θέλει να ἐφαρμοσθεῖ σχετικά με τέτοιες γενικὲς ἀρχὲς της διανοητικῆς νόησης, ὅπως ὅτι δὲν μπορούμε να υπερβούμε το πέρασ, ὥστε να ιδεῖ τί ἐνέχεται στην ἔννοια, μπορούμε να παραπέμψουμε στην ἐνεργὸ πραγματικότητα, ὅπου τέτοιες ἀρχὲς τῶ ὄντι ἀναδεικνύονται ως ὅ,τι πιὸ ἐξωπραγματικό. Ἀκριβῶς ἐκ τοῦ ὅτι *οφείλει* ή νόηση να εἶναι κάτι ἀνώτερο ἀπὸ την ἐνεργὸ πραγματικότητα, να διαμένει μακριὰ της σὲ ὑψηλότερες περιοχὲς, ἄρα ἐκ τοῦ ὅτι ή ἴδια ὀρίζεται ως ἕνα *δέον*, ἀφ' ἐνός, δὲν προχωρᾷ ὡς την ἔννοια και, ἀφ' ἐτέρου, ἐκεῖνο πού της συμβαίνει εἶναι ὅτι ἀναφέρεται ἐξ ἴσου ἀναληθῶς στην ἐνεργὸ πραγματικότητα ὅσο και στην ἔννοια. – Ἐπειδὴ το ὀρυκτό δὲν σκέφτεται, δὲν αἰσθάνεται κἂν, το ὅτι ἔχει πέρασ δὲν ἀποτελεῖ πέρασ *κατ' αὐτό*, πού σημαίνει ὅτι δὲν ἀποτελεῖ μέσα του ἄρνηση κατὰ την αἴσθηση, την παράσταση, την νόηση πού δὲν ἔχει. Ἀλλ' ἀκόμη και το ἴδιο το ὀρυκτό, [146] ως ἕνα κάτι, διακρίνεται στὸν προσδιορισμὸ του, δηλαδή το τί εἶναι στὸν ἑαυτό του, και στὸ ὄν του, στὸ πῶς ὑπάρχει, και κατὰ τοῦτο υπερβαίνει και αὐτὸ το πέρασ του· ή ἔννοια πού το ὀρυκτό εἶναι στὸν ἑαυτό του περιέχει [122] την ταυτότητα με το ἄλλο του.⁹⁰ Ἄν εἶναι μιὰ ὀξυποϊήσιμη βάση, εἶναι ὀξειδώσιμο, οὐδετεροποιήσιμο, κ.λπ. Με την ὀξειδωση, οὐδετεροποίηση, κ.λπ., αἴρεται το πέρασ του, πού συνίσταται στὸ ὅτι εἶναι ὄν μόνον ως βάση· το υπερβαίνει· ὅπως το ὀξὺ αἶρει το πέρασ του, πού συνίσταται στὸ ὅτι ὑπάρχει ως ὀξὺ, και στὸ ὀξὺ ὅπως στην καυστική βάση εἶναι τόσο πολὺ παρὸν το *δέον* να υπερβοῦν το πέρασ τους, πού μόνο διὰ της βίας μπορούν να διατηρηθοῦν ως –ἄνυδρο, τουτέστιν καθαρὰ μη οὐδέτερο– ὀξὺ και καυστική βάση.

Ἄν μιὰ ὑπαρξη περιέχει δὲ την ἔννοια ὄχι μόνον ως ἀφηρημένο αὐτὸ τοῦτο, ἀλλὰ ως ὀλότητα πού ὑπάρχει καθ' ἑαυτή, ως ὄρμη, ως ζωή, αἴσθηση, φαντασία, κ.λπ., τότε το να εἶναι πέρα ἀπὸ το πέρασ και να το υπερβαίνει εἶναι κάτι πού ἐπιτελεῖ ή ἴδια ἀφ' ἑαυτῆς. Το φυτὸ υπερβαίνει το πέρασ πού συνίσταται στὸ να ὑπάρχει ως σπόρος, ὅπως και αὐτὸ πού συνίσταται στὸ να ὑπάρχει ως λουλούδι, ως καρπός, ως φύλλο· ὁ σπόρος γίνεται ἐκπτυγμένο φυτὸ, το ἄνθος μαραίνεται, κ.λπ. Το ἱκανὸ να αἰσθάνεται, ὅταν εἶναι ἐντὸς τοῦ πέρατος της πείνας, της δίψας, κ.λπ., εἶναι ή ὄρμη να υπερβεῖ το πέρασ και ἐπιτελεῖ αὐτὴ την υπέρβαση. Αἰσθάνεται *πόνος*, και το προνόμιο της ἱκανῆς να αἰσθάνεται φύσης εἶναι να αἰσθάνεται *πόνος*· ὑπάρχει μιὰ ἄρνηση μέσα στὸν ἑαυτό τοῦ ἱκανοῦ να αἰσθάνεται, και ὀρίζεται ως *ἕνα πέρασ* μέσα στὸ συναίσθημά του, γιὰ

89. *Du kannst nicht, eben weil du sollst*: κυριολ.: «Δὲν μπορείς, ἀκριβῶς γιὰτι ὀφείλεις». Δὲν ἀρκεῖ να θέλω γιὰ να μπορῶ. Το ὅτι ὀφείλω να κάμω κάτι σημαίνει ὅτι θὰ ἔπρεπε να το κάμω ἀλλὰ και ὅτι δὲν εἶναι αὐτονόητο ὅτι θὰ το κάμω. Το δέον συναντᾷ την πραγματικότητα ως διαίρεση τῶν γεγονότων σὲ ὅσα γίνονται ἂν τὰ θελήσω και ὅσα δὲν γίνονται ἀκόμη κι ἂν τὰ θελήσω, σὲ δυνατὰ και ἀδύνατα.

90. Ἡ «της».

ἀκριβῶς τὸ ἱκανὸν νὰ αἰσθάνεται ἔχει τὸ συναίσθημα τοῦ *ἑαυτοῦ* του, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ὀλότητα πού εἶναι πέρα ἀπὸ ἐκεῖνο τὸν καθορισμό. Ἄν ὁ ἑαυτὸς δὲν ἦταν πέρα ἀπὸ τὸν καθορισμό, δὲν θὰ τὸν αἰσθανόταν ὡς ἄρνησὴ του καὶ δὲν θὰ πονοῦσε. – Ὁ λόγος ὅμως, ἡ νόηση, ὑποτίθεται ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ὑπερβεῖ τὸ πέρασ – αὐτός, τὸ *καθόλου*, πού καθ' αὐτὸ εἶναι ὑπεράνω *τῆς*, τουτέστιν *κάθε* μερικότητας [καὶ] εἶναι ἡ ὑπέρβαση τοῦ πέρατος καὶ μόνον αὐτό. – Βέβαια *κάθε* ὑπέρβαση τοῦ πέρατος καὶ *κάθε* [τρόπος] νὰ εἶσαι πέραν αὐτοῦ δὲν εἶναι ἀληθινὴ ἀπελευθέρωση ἀπὸ [147] τὸ πέρασ, ἀληθινὴ κατάφαση· ἤδη τὸ δέον τὸ ἴδιο εἶναι μιὰ τέτοια ἡμιτελὴς ὑπέρβαση, καὶ ἡ ἀφαίρεση ἐν γένει. Ἀλλὰ ἡ παραπομπὴ στὸ ἐντελῶς ἀφηρημένο καθόλου ἀρκεῖ ἐνάντια στὴν ἐξ ἴσου ἀφηρημένη διαβεβαίωση, ὅτι δὲν μπορούμε νὰ ὑπερβοῦμε τὸ πέρασ, ἢ ἤδη ἡ παραπομπὴ στὸ ἄπειρο ἐν γένει ἐνάντια στὴν διαβεβαίωση, ὅτι δὲν μπορούμε νὰ ὑπερβοῦμε τὸ πεπερασμένο.

Μπορεῖ νὰ μνημονευθεῖ σχετικὰ μιὰ φαινομενικὰ ἐξυπνὴ ἔμπνευση τοῦ *Λάιμπνιτς* – ἂν ὁ μαγνήτης εἶχε συνείδηση, θὰ θεωροῦσε τὴν κατεύθυνσή του πρὸς τὸν Βορρᾶ προσδιορισμὸ τῆς βούλησός του, νόμο τῆς ἐλευθερίας του.⁹¹ Ἄν εἶχε συνείδηση, ἀπὸ κοντὰ βούληση καὶ ἐλευθερία, θὰ ἦταν μᾶλλον νοήμων, ὅποτε καθ' αὐτὸν ὁ χῶρος θὰ περιεῖχε, ὡς *καθολικός*, ὅλες τὶς κατευθύνσεις, καὶ ἔτσι ἡ *μία* κατεύθυνση πρὸς Βορρᾶν θὰ ὑπῆρχε μᾶλλον ὡς πέρασ, ὡς φραγμὸς γιὰ τὴν ἐλευθερία του, ἔτσι ὅπως ἀποτελεῖ φραγμὸ γιὰ τὸν ἄνθρωπο τὸ νὰ τὸν κρατοῦν σ' ἓνα μέρος, ὄχι ὅμως γιὰ τὸ φυτό.

[123] Τὸ δέον, ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μεριά, εἶναι ἡ ὑπέρβαση τοῦ πέρατος, ἀλλὰ μιὰ μόνο *πεπερασμένη* ἢ ἴδια *υπέρβαση*. Ἄρα ἔχει τὴν θέση του καὶ τὴν ἰσχὺ του στὸ πεδίο τῆς περατότητας, ὅπου τηρεῖ τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐνάντια σὲ ὅ,τι ἔχει πέρασ καὶ τὸ καταφάσκει ὡς τὸν κανόνα καὶ τὸ οὐσιῶδες ἐνάντια στὸ μηδαμινό. Τὸ καθῆκον εἶναι ἓνα δέον στραμμένο ἐνάντια στὴν ἰδιαίτερη βούληση, ἐνάντια στὴν ἰδιοτελὴ ἐπιθυμία καὶ τὸ αὐθαίρετο συμφέρον· τὸ ἀληθὲς προτάσσεται ὡς δέον στὴν βούληση, ἐφ' ὅσον αὐτὴ, μέσα στὴν κινητικότητά της, μπορεῖ ν' ἀποκοπεῖ ἀπὸ αὐτό. Ἐκεῖνοι πού τοποθετοῦν πολὺ ψηλὰ τὸ δέον τῆς ἠθικῆς καὶ νομίζουν ὅτι, ἅπαξ καὶ τὸ δέον δὲν ἀναγνωρίζεται ὡς ἔσχατο καὶ ἀληθές, ἡ ἠθικὴ μέλλει νὰ καταστραφεῖ, ὅπως καὶ οἱ ἀρεσκόμενοι στὸν λογισμὸ βάσει λόγων καὶ ἀντιλόγων, πού ἡ διάνοιά τους δίνει στὸν ἑαυτὸ της τὴν ἀκατάπαυστη ἱκανοποίηση νὰ μπορεῖ ν' ἀντιτείνει ἓνα δέον καὶ μαζί μιὰ δῆθεν ἀνώτερη ἀντίληψη ἐνάντια σὲ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν, πού γι' αὐτὸ τὸν λόγο εἶναι ἀκόμη λιγότερο διατεθειμένοι ν' ἀφήσουν νὰ τοὺς ἀφαιρέσουν τὸ δέον, δὲν βλέπουν ὅτι, γιὰ τὴν περατότητα [148] τῶν σφαιρῶν τους, τὸ δέον ἀναγνωρίζεται πλήρως. – Στὴν ἴδια τὴν ἐνεργὸ πραγματικότητα, ὡστόσο, ἡ κατάστασις δὲν εἶναι τόσο τραγικὴ γιὰ τὴν ὀρθολογικότητα καὶ τὸν νόμο, ὥστε τάχα νὰ *ὀφείλουν* μόνον νὰ ὑπάρχουν – μόνον ἡ ἀφαίρεση τοῦ αὐτοῦ τούτου μένει σ' αὐτό–, οὔτε ὥστε τὸ δέον νὰ εἶναι τάχα στὸν ἑαυτὸ του διηνεκὲς καί, τὸ ἴδιο εἶναι, ἡ περατότητα ἀπόλυτη. Ἡ φιλοσοφία τοῦ Κάντ καὶ τοῦ Φίχτε λέει ὅτι τὸ δέον εἶναι τὸ ὑψιστὸ σημεῖο ἐπίλυσης τῶν ἀντιφάσεων, κάτι πού εἶναι πολλῶ μᾶλλον μόνον ἢ σκοπιὰ τῆς ἐμμονῆς στὴν περατότητα καὶ ἄρα στὴν ἀντίφαση.

c. Μετάβαση τοῦ πεπερασμένου στὸ ἄπειρο

Τὸ δέον καθ' αὐτὸ περιέχει τὸ πέρασ, καὶ τὸ πέρασ τὸ δέον. Ἡ ἀλληλοσχέσις τους

91. Leibniz, *Essais de théodicée*, 1710, § 50, ἐπ. J. Brunschwig, Flammarion, Παρίσι 1969, σ. 131-132: «Δὲν μπορούμε νὰ αἰσθανθοῦμε κυριολεκτικὰ τὴν ἀνεξαρτησία μας, καὶ δὲν ἔχουμε πάντα ἐπίγνωση τῶν, συχνὰ μὴ ἀντιληπτῶν, αἰτιῶν, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἐξαρτᾶται ἡ ἀπόφασίς μας. Εἶναι σὰν νὰ ἄρесе στὴν μαγνητικὴ βελόνα νὰ στρέφεται πρὸς τὸν Βορρᾶ· γιὰ τὴν θὰ πίστευε ὅτι στρέφεται ἀνεξάρτητα ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἄλλη αἰτία, μὴ ἔχοντας ἐπίγνωση τῶν ἀνεπαίσθητων κινήσεων τῆς μαγνητικῆς ὕλης».

είναι τὸ ἴδιο τὸ περατό, πὸν περιέχει ἀμφοτέρωστε στὸ πῶς ὑπάρχει ἐντὸς ἑαυτοῦ. Αὐτὲς οἱ στιγμὲς τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ περατοῦ εἶναι μεταξύ τους ποιοτικὰ ἀντίθετες· τὸ πέρας ὀρίζεται ὡς τὸ ἀρνητικὸ τοῦ δέοντος, καὶ τὸ δέον ἐξ ἴσου ὡς τὸ ἀρνητικὸ τοῦ περατος. Τὸ περατὸ ἀντιφάσκει ἔτσι μέσα του μὲ τὸν ἑαυτό του· αἴρεται, παρέρχεται. Ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμά του αὐτό, τὸ ἐν γένει ἀρνητικὸ, εἶναι α) ὁ *προσδιορισμὸς* τοῦ ὁ ἴδιος· γιατί τὸ πεπερασμένο εἶναι τὸ ἀρνητικὸ τοῦ ἀρνητικοῦ. Ἔτσι τὸ πεπερασμένο παρερχόμενο δὲν παρήλθε, δὲν ὑπέστη φθορὰ κατὰ τὴν φθορὰ· κατ' ἀρχὰς ἔγινε μόνο ἓνα ἄλλο περατό, τὸ ὁποῖο εἶναι ὅμως ἐξ ἴσου ἢ παρέλευση ὡς μετάβαση σὲ ἓνα ἄλλο περατό, καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς, ἄς ποῦμε ἐπ' ἄπειρον. Ὅμως, β) ἂν ἐξετάσουμε τὸ ἀποτέλεσμα ἀπὸ πιὸ κοντὰ, βλέπουμε ὅτι τὸ πεπερασμένο, στὴν παρέλευσή του, αὐτὴ τὴν ἄρνηση τοῦ ἴδιου, κατακτᾷ ὅ,τι εἶναι τὸ ἴδιο αὐτὸ τοῦτο,⁹² τὸ πεπερασμένο ἐν προκειμένῳ *συμβάδισε μὲ τὸν ἑαυτό του*. Ἡ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς στιγμὲς του περιέχει αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ἀποτέλεσμα· τὸ δέον ὑπερβαίνει τὸ πέρας, τουτέστιν τὸν ἑαυτό του· αὐτὸ δὲ πὸν ὑπάρχει πέρα ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἤτοι τὸ ἄλλο του, εἶναι μόνο τὸ ἴδιο τὸ πέρας. Τὸ δὲ πέρας παραπέμπει ἄμεσα πέρα ἀπὸ τὸν ἑαυτό του στὸ ἄλλο του, ποῦναι τὸ δέον· τὸ δὲ δέον εἶναι ὁ διχασμὸς [124] τοῦ *τί ὑπάρχει αὐτὸ τοῦτο καὶ πῶς ὑπάρχει*, ὅπως τὸ πέρας, εἶναι τὸ ἴδιο μ' αὐτό· ἄρα τὸ πέρας, πέραν τοῦ ἑαυτοῦ του, συμβαδίζει ἐξ ἴσου μόνο μὲ τὸν ἑαυτό του. Ἡ ἐν λόγῳ *ταυτότητα τινὸς* [149] *μὲ τὸν ἑαυτό του*, ἢ ἄρνηση τῆς ἄρνησης, ἀποτελεῖ καταφατικὸ εἶναι, ἔτσι εἶναι τὸ ἕτερο τοῦ περατοῦ, ὡς αὐτοῦ πὸν ὑποτίθεται ὅτι ἔχει τὴν πρώτη ἄρνηση γιὰ καθορισμὸ του – αὐτὸ τὸ ἕτερο εἶναι τὸ ἄπειρο.

Γ. Η ΑΠΕΙΡΙΑ

Τὸ ἄπειρο ὑπὸ τὴν ἀπλή ἔννοιά του μπορεῖ κατ' ἀρχὰς νὰ θεωρηθεῖ ὡς ἓνας νέος ὀρισμὸς τοῦ ἀπολύτου· τὸ ἀπόλυτο ἐτέθη ὡς ἡ ἀπροσδιόριστη αὐτοσχεσία ὅταν ἐτέθη ὡς *εἶναι καὶ γίνεσθαι*. Ἀπὸ τὴν σειρά προσδιορισμῶν πὸν μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ὀρισμοὶ τοῦ ἀπολύτου ἐκκίπτουν οἱ μορφὲς τοῦ ὄντος, δεδομένου ὅτι οἱ μορφὲς τῆς ἐν λόγῳ σφαίρας εἶναι καθ' αὐτὲς ἄμεσα τεθειμένες μόνον ὡς καθορισμοί, ὡς ἐν γένει πεπερασμένες. Τὸ ἄπειρο, ὅμως, λογίζεται δίχως ἄλλο ὡς ἀπόλυτο, δεδομένου ὅτι ὀρίζεται ρητὰ ὡς ἄρνηση τοῦ πεπερασμένου, ὅποτε ἡ ὑπαρξὴ πέρατος – τῆς ὁποίας τὸ εἶναι καὶ τὸ γίνεσθαι, ἂν καὶ δὲν ἔχουν ἢ δὲν ἐμφανίζονται ἐπάνω τους καμμία, θὰ μπορούσαν ἐν τούτοις νὰ εἶναι οὕτως εἰπεῖν ἱκανὰ – ἀναφέρεται ρητὰ σὲ σχέση μὲ τὸ ἄπειρο καὶ κάτι τέτοιο ὑπάγεται ἐπ' αὐτοῦ σὲ ἄρνηση.

Ἀλλὰ καὶ ἔτσι τὸ ἄπειρο δὲν ἔχει ἀκόμη τῷ ὄντι ἐξαιρεθεῖ ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ πέρατος καὶ τὴν περατότητα· τὸ κύριο θέμα εἶναι νὰ διακριθεῖ ἡ ἀληθινὴ ἔννοια τῆς ἀπειρίας ἀπὸ τὴν φαύλη ἀπειρία, τὸ ἄπειρο τοῦ λόγου ἀπὸ τὸ ἄπειρο τῆς διανοίας· τὸ δεύτερο εἶναι δὲ τὸ *περατοποιημένο* ἄπειρο, καὶ θὰ προκύψει ὅτι, ἐφ' ὅσον ἀκριβῶς τὸ ἄπειρο ὑποτίθεται ὅτι διατηρεῖται καθαρὸ ἀπὸ τὸ περατὸ καὶ μακριὰ του, μόνο καθίσταται περατό.

Τὸ ἄπειρο εἶναι

- α. ὑπὸ *ἀπλὸ* *προσδιορισμὸ* τὸ καταφατικὸ ὡς ἄρνηση τοῦ περατοῦ·
- β. τελεῖ ἔτσι σὲ *ἀλληλοπροσδιορισμὸ* μὲ τὸ περατὸ καὶ εἶναι τὸ ἀφηρημένο, *μονομερὲς ἄπειρο*·
- γ. ἡ αὐτοαναίρεση αὐτοῦ τοῦ ἀπείρου, καθὼς καὶ τοῦ περατοῦ, ὡς *μία* διαδικασία – εἶναι τὸ *ἀληθινὸ ἄπειρο*.

92. Αὐτὸ τοῦτο τὸ πεπερασμένο ἔχει τέλος, εἶναι κάτι πὸν προορίζεται νὰ πάψει νὰ ὑπάρχει.

α. Τὸ ἄπειρο ἐν γένει

[125/150] Τὸ ἄπειρο εἶναι ἢ ἄρνηση τῆς ἄρνησης, τὸ καταφατικό, τὸ εἶναι, τὸ ὁποῖο ἀποκαταστάθηκε πάλι ἐξαγόμενο ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ πέρατος. Τὸ ἄπειρο εἶναι, καὶ μὲ βαθύτερο⁹³ νόημα ἀπὸ τὸ πρῶτο ἄμεσο εἶναι· εἶναι τὸ ἀληθινὸ εἶναι, ἢ ἄνοδος πέρα ἀπὸ τὸ πέρας. Ὅταν ἀκούγεται τὸ ὄνομα τοῦ ἀπείρου, γιὰ τὴν ψυχὴ (Gemüt), τὸν νοῦ, ἀνατέλλει τὸ φῶς του, γιὰ τὸ ἄπειρο ὁ νοῦς δὲν ὑπάρχει μόνον ἀφηρημένα κοντὰ στὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ ἀνέρχεται πρὸς τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του, πρὸς τὸ φῶς τῆς νόησής του, τῆς καθολικότητάς του, τῆς ἐλευθερίας του.

Σχετικὰ μὲ τὴν ἔννοια τοῦ ἀπείρου, πρῶτα προέκυψε ὅτι τὸ ὄν, ὡς πρὸς τὸ τί εἶναι αὐτὸ τοῦτο, ὀρίζεται ὡς πεπερασμένο κι ὑπερβαίνει τὸ πέρας. Εἶναι ἢ φύση τοῦ ἴδιου τοῦ περατοῦ νὰ ὑπερβαίνει τὸν ἑαυτό του, ν' ἀρνεῖται τὴν ἄρνησή του καὶ νὰ γίνεται ἄπειρο. Ἄρα τὸ ἄπειρο δὲν κείτεται ὡς κάτι καθ' αὐτὸ ἔτοιμο ὑπεράνω τοῦ περατοῦ, ἔτσι ὥστε τὸ πεπερασμένο νὰ ἔχει καὶ νὰ διατηρεῖ τὴν παραμονὴ του ἔξω ἢ κάτω ἀπὸ τὸ ἄπειρο. Οὔτε ὑπερβαίνουμε ἐμεῖς μόνον, ὡς ἓνας ὑποκειμενικὸς λόγος, τὸ περατὸ πρὸς τὸ ἄπειρο. Ὅπως ὅταν λέει κανεὶς ὅτι τὸ ἄπειρο εἶναι ἢ ἔννοια τοῦ λόγου καὶ ὑψωνόμαστε ἐμεῖς διὰ τοῦ λόγου πέραν τοῦ ἐγγρόνου, ὁπότε ὁ ἴδιος θεωρεῖ ὅτι αὐτὸ συμβαίνει χωρὶς βλάβη τοῦ περατοῦ, τὸ ὁποῖο δὲν ἀφορᾷ σὲ τίποτα ἐκείνη τὴν⁹⁴ ἀνύψωση πού τοῦ παραμένει ἐξωτερικὴ. Ἐν ὄσφ ὑπάρχει δὲ ἀναγωγὴ τοῦ ἴδιου τοῦ πεπερασμένου στὴν ἀπειρία, οὔτε αὐτὴ τοῦ ἐπιβάλλεται ἀπὸ μιὰ ξένη βία, φύση του εἶναι, ἀντιθέτως, νὰ σχετίζεται μὲ τὸν ἑαυτό του ὡς πέρας, τόσο ὡς πέρας ὡς τέτοιο ὅσο κι ὡς δέον, καὶ αὐτὸ νὰ τὸ ὑπερβαίνει ἢ μᾶλλον, ὄντας αὐτοσχεςία, νὰ τὸ ἔχει ἀρνηθεῖ καὶ νὰ εἶναι πέραν αὐτοῦ. Δὲν εἶναι ὅτι μὲ τὴν ἄρση τῆς περατότητας ἐν γένει γίνεται ἢ ἀπειρία ἐν γένει, ἀλλ' ὅτι τὸ περατὸ συνίσταται μόνο στὸ ὅτι τὸ ἴδιο ἀπὸ τὴν φύση του γίνεται ἀπειρία. Ἡ ἀπειρία εἶναι ὁ καταφατικός του ὀρισμός, ὅτι εἶναι στ' ἀλήθεια αὐτὸ τοῦτο.

Ἔτσι τὸ περατὸ ἔχει ἐξαφανισθεῖ μέσα στὸ ἄπειρο, καὶ ὅτι ὑπάρχει, εἶναι μόνο τὸ ἄπειρο.

β. Ἀλληλοπροσδιορισμὸς τοῦ πεπερασμένου καὶ τοῦ ἀπείρου

[126/151] Τὸ ἄπειρο εἶναι· ὑπ' αὐτὴ τὴν ἀμεσότητα εἶναι συνάμα ἄρνηση κάτι ἄλλου, τοῦ πεπερασμένου. Ἔτσι ὡς ὑπάρχον καὶ συνάμα ὡς ἀνυπαρξία κάτι ἄλλου, τὸ ἄπειρο ἔχει πέσει πίσω στὴν κατηγορία τοῦ κάτι ὡς γενικὰ ὀρισμένου, ἀκριβέστερα –ἐπειδὴ εἶναι τὸ ἀνακλασμένο στὸν ἑαυτό του ὄν στὸ ὁποῖο ἀπολήγουμε μὲ τὴν μεσολάβηση τῆς ἄρσης τοῦ καθορισμοῦ ἐν γένει, ἄρα ἔχει τεθεῖ ὡς τὸ διακριτὸ ἀπὸ τὸν καθορισμὸ του ὄν– τὸ ἄπειρο ἔχει πάει πίσω στὴν κατηγορία τοῦ κάτι μὲ ὄριο. Ἀπέναντι στὸ ἄπειρο, τὸ πεπερασμένο ὑπάρχει, σύμφωνα μ' αὐτὸ τὸν καθορισμὸ, ὡς πραγματικὸ ὄν· ἔτσι αὐτὰ τελοῦν σὲ ποιοτικὴ σχέση ὡς παραμένοντα τὸ ἓνα ἔξω ἀπὸ τὸ ἄλλο· τὸ ἄμεσο εἶναι τοῦ ἀπείρου ἀνασταίνει τὸ εἶναι τῆς ἄρνησής του, τοῦ πεπερασμένου, πού ἀρχικὰ φαινόταν νὰ ἔχει ἐξαφανισθεῖ μέσα στὸ ἄπειρο.

Ἀλλὰ τὸ ἄπειρο καὶ τὸ περατὸ δὲν τελοῦν μόνον ὑπ' αὐτὲς τὶς κατηγορίες τῆς σχέσης· οἱ δύο πλευρὲς προορίζονται περαιτέρω νὰ εἶναι μόνο καὶ μόνον ἄλλες ἢ μία ἔναντι τῆς ἄλλης. Ἡ περατὴ εἶναι ἀκριβῶς τὸ πέρας τεθειμένο ὡς πέρας, εἶναι τὸ ὄν τεθειμένο μὲ τὸν προορισμὸ νὰ μεταβαίνει στὸ τί εἶναι τὸ ὄν αὐτὸ τοῦτο, νὰ γίνεται

93. Intensiver: βαθύτερο μὲ τὴν ἔννοια τοῦ ἐννοιολογικοῦ «βάθους», δηλ. τοῦ πόσο προσδιορισμένη εἶναι μιὰ ἔννοια.

94. Ἄλλη (καὶ ἀντίστροφη!) ἀνάγνωση: «ή».

ἄπειρο. Ἡ ἀπειρία εἶναι τὸ μηδὲν τοῦ περατοῦ, τὸ τί τὸ περατὸ εἶναι *αὐτὸ τοῦτο* καὶ τί *ὀφείλει* νᾶναι, τὸ δέον του, ἀλλ' αὐτὸ συνάμα ὡς ἀνακλασμένο ἐντὸς ἑαυτοῦ, τὸ δέον ποῦ ἐξετελέσθη, ἓνα εἶναι σχετιζόμενο μόνο μὲ τὸν ἑαυτό του, ἐντελῶς καταφατικό. Στὴν ἀπειρία ὑπάρχει ἡ ἱκανοποίηση, ὅτι ἔχει ἐξαφανισθεῖ, ἔχει τεθεῖ ὡς ἀνηρημένος κάθε καθορισμός, ἀλλαγὴ, κάθε πέρας, καὶ μαζί του τὸ ἴδιο τὸ δέον, ὅτι ἔχει τεθεῖ τὸ μηδὲν τοῦ περατοῦ. Ὡς αὐτὴ ἡ ἄρνηση τοῦ περατοῦ ὀρίζεται τὸ τί ὑπάρχει αὐτὸ τοῦτο, τὸ ὁποῖο ἔτσι, ὡς ἄρνηση τῆς ἄρνησης, εἶναι καταφατικό μέσα του. Αὐτὴ ἡ κατάφαση ἐν τούτοις ὑπάρχει ὡς ποιοτικὰ ἄμεση σχέση πρὸς ἑαυτόν· ὡς εἶναι· ὡς ἐκ τούτου τὸ ἄπειρο ἐπαναφέρεται στὴν κατηγορία τοῦ νὰ [152] ἔχει τὸ περατὸ ὡς ἄλλο ἀπέναντί του· ἡ ἀρνητικὴ του φύση τίθεται ὡς ἡ *ὑπάρχουσα* ἄρνηση, ἄρα ὡς ἡ πρώτη καὶ ἄμεση ἄρνηση. Τὸ ἄπειρο μ' αὐτὸ τὸν τρόπο δὲν εἶναι ἀμιγῆς τῆς ἀντίθεσης πρὸς τὸ περατό, τὸ ὁποῖο, ὡς ἕτερο, παραμένει συνάμα τὸ ὀρισμένο, πραγματικό ὄν, κι ἄς τίθεται συνάμα ὡς ἀνηρημένο μέσα σ' αὐτὸ ποῦ τὸ ἴδιο εἶναι αὐτὸ τοῦτο: στὸ ἄπειρο· αὐτὸ τὸ ἄπειρο εἶναι τὸ μὴ πεπερασμένο – ἓνα εἶναι ὑπὸ τὸν καθορισμὸ τῆς ἄρνησης. Τὸ ἄπειρο, ἐναντι τοῦ πεπερασμένου, τοῦ κύκλου τῶν ὑπαρχόντων καθορισμῶν, τῶν πραγματικοτήτων, εἶναι τὸ ἀόριστο κενό, τὸ ἐπέκεινα τοῦ περατοῦ, καθὼς τὸ τί εἶναι τὸ περατὸ αὐτὸ τοῦτο, τὸ ἴδιο τὸ περατὸ δὲν τὸ ἔχει ἐπὶ τοῦ ὄντος του, ποῦ εἶναι κάτι ὀρισμένο.⁹⁵

[127] Τὸ ἄπειρο, τεθειμένο ἔτσι ἀπέναντι στοῦ πεπερασμένου μὲ ποιοτικὴ σχέση *ἐτέρων* τὸ ἓνα πρὸς τὸ ἄλλο, πρέπει νὰ ὀνομασθεῖ τὸ *φαύλως ἄπειρο*, τὸ ἄπειρο τῆς *διάνοιας*, γιὰ τὴν ὁποία αὐτὸ ἰσχύει ὡς ἡ ἀνώτατη, ἡ ἀπόλυτη ἀλήθεια· ν' ἀποκτήσει ἡ διάνοια συνείδηση τοῦ ὅτι, ἐν ὅσῳ νομίζει ὅτι ἔχει ἱκανοποιηθεῖ μετέχοντας τῆς συμφιλίωσης τῆς ἀλήθειας, βρίσκεται στὴν ἀσυμφιλίωτη, ἄλυτη, ἀπόλυτη ἀντίφαση, αὐτὴ θάπρεπε νὰ εἶναι ἡ ἐπίδραση τῶν ἀντιφάσεων, στίς ὁποῖες ἡ ἴδια ὑποκύπτει ἀπὸ κάθε ἀποψη μὴ μόνον προβεῖ σὲ ἐφαρμογὴ καὶ ἀποσαφήνιση αὐτῶν τῶν κατηγοριῶν τῆς.

Αὐτὴ ἡ ἀντίφαση εἶναι ἄμεσα παρούσα στὸ ὅτι ἀπέναντι στοῦ ἄπειρο παραμένει τὸ πεπερασμένο ὡς ὄν· ἔτσι ὑπάρχουν *δύο* καθορισμοί· δύο κόσμοι εἶναι *δεδομένοι*, ἓνας ἄπειρος κι ἓνας περατός, καί, μέσα στὴν σχέση τους, τὸ ἄπειρο εἶναι μόνον *ὄριο* τοῦ περατοῦ καὶ συνεπῶς μόνον ἓνα ὀρισμένο, *πεπερασμένο τὸ ἴδιο, ἄπειρο*.

Αὐτὴ ἡ ἀντίφαση ἐκπτώσσει τὸ περιεχόμενό της σὲ πρὸς ῥητὲς μορφές. – Τὸ περατὸ εἶναι τὸ πραγματικό ὄν, τὸ ὁποῖο λοιπὸν παραμένει, κι ἄς ἔχουμε μεταβεῖ στὸ μὴ εἶναι του, τὸ ἄπειρο – τὸ ἄπειρο, ὅπως δεῖξαμε, ἔχει γιὰ καθορισμὸ του ἐναντι τοῦ περατοῦ μόνο τὴν πρώτη, ἄμεση ἄρνηση, ὅπως καὶ αὐτὸ ἐναντι τῆς ἐν λόγῳ ἄρνησης, ὄντας κάτι ποῦ ὑπάγεται σὲ ἄρνηση, ἔχει μόνο τὸ νόημα ἐνὸς *ἐτέρου*, ἄρα [153] εἶναι ἀκόμη ἓνα κάτι. Ἔτσι ὅταν ἡ ὑψούμενη ὑπεράνω τοῦ πεπερασμένου κόσμου τούτου διάνοια ἀνέρχεται στὸ ὑψιστό της, στὸ ἄπειρο, αὐτὸς ὁ πεπερασμένος κόσμος μένει γι' αὐτὴν σταθερὸς ὡς ἓνα ἐνθάδε, ὅποτε τὸ ἄπειρο τίθεται μόνον *ὑπεράνω* τοῦ περατοῦ, *χώρια* ἀπ' αὐτό, καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τίθεται καὶ τὸ περατὸ *χώρια* ἀπὸ τὸ ἄπειρο – τὰ δύο *τοποθετοῦνται* σὲ *διαφορετικὴ θέση*: Τὸ περατὸ τοποθετεῖται ὡς τὸ ἐντεῦθεν ὄν, τὸ δὲ ἄπειρο, παρ' ὅλο ποῦ εἶναι ὅτι εἶναι τὸ περατὸ *αὐτὸ τοῦτο*, τοποθετεῖται ἐν τούτοις ὡς ἓνα ἐπέκεινα σὲ μιὰ σκοτεινὴ, ἀπρόσιτη ἀπόσταση, *ἐκτὸς* τῆς ὁποίας ἀνευρίσκεται καὶ παραμένει τὸ πεπερασμένο.

Ἔτσι *χώρια*, ἐξ ἴσου οὐσιαστικὰ *σχετίζονται* τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο ἀκριβῶς μέσῳ τῆς ἄρνησης ποῦ τὰ διαχωρίζει. Ἡ ἐν λόγῳ ἄρνηση ποῦ σχετίζει αὐτά, τὰ ἀνακλασμένα στὸν ἑαυτό τους κάτι, εἶναι τὸ ἀμοιβαῖο ὄριο τοῦ ἐνὸς ἐναντι τοῦ ἄλλου, καὶ μάλιστα ἔτσι ὥστε τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἔχει τὸ ὄριο *ἐπ' αὐτοῦ* μόνο καὶ μόνον ἐναντι τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ ἡ ἄρνηση εἶναι *ὅ,τι εἶναι* τὰ ἴδια *αὐτὰ τοῦτα*, τὸ καθένα ἔχει ἔτσι καθ' ἑαυτόν, *χώρια* ἀπὸ τὸ ἄλλο, τὸ ὄριο ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ του. Τὸ ὄριο ὁμῶς ὑπάρχει ὡς ἡ

95. Ἄλλη ἀνάγνωση: «ἓνα ὀρισμένο ὄν».

πρώτη ἄρνηση, ὁπότε καὶ τὰ δύο εἶναι στὸν ἑαυτὸ τους ὀριοθετημένα, πεπερασμένα. Ὡστόσο τὸ καθένα, ὡς σχετιζόμενο καταφατικὰ μὲ τὸν ἑαυτὸ του, εἶναι καὶ ἡ ἄρνηση τοῦ ὀρίου του· ἄρα ἀπεμπολεῖ ἄμεσα ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του τὸ ὄριο ὡς τὸ μὴ εἶναι του καί, ποιοτικὰ [128] χωρισμένο ἀπὸ αὐτό, τὸ θέτει ὡς ἓνα *ἄλλο εἶναι* ἔξω του, τὸ περατὸ θέτει ὅ,τι δὲν εἶναι τὸ ἴδιο ὡς τοῦτο τὸ ἄπειρο, αὐτὸ θέτει ἐξ ἴσου τὸ περατό. Ὅτι μεταβαίνουμε ἀπὸ τὸ περατὸ στὸ ἄπειρο κατ' ἀνάγκην, πάει νὰ πεῖ ὡς ἐκ τοῦ ὀρισμοῦ τοῦ περατοῦ, καὶ ὅτι τὸ περατὸ ἀνυψώνεται ἔτσι στὸ τί ὑπάρχει αὐτὸ τοῦτο, εὐκόλα τὸ παραδέχεται κανεὶς, ἐφ' ὅσον τὸ περατὸ ὀρίζεται μὲν ὡς ὑφιστάμενο ὄν, ἀλλὰ συνάμα *ἐπίσης* ὡς τὸ *αὐτὸ τοῦτο* μηδαμινό, ἄρα τὸ ἐξ ὀρισμοῦ αὐτοδιαλυόμενο, τὸ δὲ ἄπειρο ὀρίζεται μὲν ὡς μὴ ἀμιγῆς ἄρνησης καὶ ὀρίου, ἀλλὰ συνάμα *ἐπίσης* ὡς τὸ ὑπάρχον *αὐτὸ τοῦτο*, ὁπότε ὀρισμὸς του θὰ ἀποτελεῖ τούτη ἡ ἀφαίρεση πού συνιστᾷ ἡ αὐτοσχετιζόμενη κατάφαση, ὅπου καὶ ἐξ ὀρισμοῦ δὲν θὰ ἐνέχεται τὸ πεπερασμένο ὄν.⁹⁶ Ἀλλὰ ἔχει δειχθεῖ ὅτι τὸ ἄπειρο τὸ ἴδιο μόνο *μεσολαβούσης* τῆς ἄρνησης, ὡς ἄρνηση ἀρνήσεως, καταλήγει στὸ καταφατικὸ [154] εἶναι, καὶ ὅτι αὐτὴ ἡ κατάφαση τοῦ ἀπείρου ἰδωμένου ὡς μόνον ἀπλοῦ, ποιοτικοῦ εἶναι⁹⁷ ὑποβιβάζει τὴν ἄρνηση πού περιέχεται μέσα του στὸ νὰ εἶναι ἀπλή ἄμεση ἄρνηση, ἄρα καθορισμὸς καὶ ὄριο, ἐνῶ αὐτό, καθὼς ἀντιφάσκει πρὸς τὸ τί εἶναι τὸ ἄπειρο αὐτὸ τοῦτο καὶ ἀποκλείεται ἀπὸ τὸ τελευταῖο, τίθεται τότε ἐξ ἴσου ὡς ὄχι τὸ δικό του [εἶναι], ὡς τὸ ἀντίθετο μᾶλλον τοῦ τελευταίου, ὡς τὸ πεπερασμένο. Ἀφοῦ ἔτσι τὸ καθένα στὸν ἑαυτὸ του κι ἐκ τοῦ ὀρισμοῦ του συνίσταται στὸ νὰ θέτει τὸ ἕτερό του, αὐτὰ εἶναι *ἀχώριστα*. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ἐνότητά τους εἶναι *κρυμμένη* στὴν μεταξύ τους ποιοτικὴ ἑτερότητα, εἶναι ἡ *ἔσωτερικὴ, μόνον ὑποκείμενη* ἐνότητα.

Ἔτσι ὀρίσθηκε ὁ τρόπος ἐμφάνισης αὐτῆς τῆς ἐνότητος· τεθειμένη στὸ ὄν ὑπάρχει ὡς μιὰ μετάπτωση ἢ μετάβαση τοῦ πεπερασμένου στὸ ἄπειρο, καὶ ἀντιστρόφως· ἔτσι ὥστε *ἀνακύπτει* μόνον τὸ ἄπειρο ἐπὶ τοῦ πεπερασμένου καὶ τὸ πεπερασμένο ἐπὶ τοῦ ἀπείρου, τὸ ἄλλο στὸ ἄλλο, πού θὰ πεῖ ὅτι τὸ καθένα συνίσταται στὸ ὅτι ἀνακύπτει τὸ ἴδιο *ἄμεσα* ἐπὶ τοῦ ἄλλου καὶ ἡ σχέση τους εἶναι μόνον ἐξωτερικὴ.

Ἡ διαδικασία τῆς μεταξύ τους μετάβασης ἔχει τὸ ἀκόλουθο διεξοδικὸ σχῆμα. Τὸ πεπερασμένο ὑπερβαίνεται στὸ ἄπειρο. Ἡ ὑπέρβαση αὐτὴ ἐμφανίζεται ὡς ἐξωτερικὸ ἐνέργημα. Τί ἀνακύπτει μέσα σὲ αὐτὸ τὸ ἐπέκεινα τοῦ πεπερασμένου κενό; Τί εἶναι τὸ θετικὸ ἐδῶ; Ἐνεκα τῆς ἀχωριστότητας τοῦ ἀπείρου καὶ τοῦ περατοῦ (δηλαδὴ ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ ἄπειρο πού στέκεται ἀπὸ τὴν μεριά του εἶναι περιορισμένο κι αὐτό), ἀνακύπτει τὸ ὄριο· τὸ ἄπειρο ἐξαφανίσθηκε, εἰσήλθε τὸ ἕτερό του, τὸ περατό. Αὐτὴ ἡ εἴσοδος τοῦ περατοῦ ἐμφανίζεται ὁμως ὡς κάτι πού συμβαίνει ἐκτὸς ἀπείρου, [129] τὸ νέο δὲ ὄριο ἐμφανίζεται ὡς κάτι πού δὲν προκύπτει ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ ἄπειρο, ἀλλὰ τὸ βρίσκουμε κι αὐτὸ μπροστά μας. Ἐχουμε λοιπὸν ὑπαναχώρηση στὸν προηγούμενο, μάταια ἠρθέντα προσδιορισμό. Αὐτὸ τὸ νέο ὄριο εἶναι ὁμως τὸ ἴδιο μόνο κάτι πρὸς ἄρση ἢ ὑπέρβαση. Ὅποτε ἀνέκυψε πάλι τὸ κενό, τὸ μηδέν, ὅπου ἀπαντᾶται ἐξ ἴσου ἐκεῖνος ὁ καθορισμὸς, ἓνα νέο ὄριο –*καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς ἐπ' ἄπειρον*.

[155] Εἶναι παρῶν ὁ *ἀλληλοπροσδιορισμὸς τοῦ πεπερασμένου καὶ τοῦ ἀπείρου*· τὸ περατὸ εἶναι περατὸ μόνον στὴν σχέση μὲ τὸ δέον, ἤτοι μὲ τὸ ἄπειρο, καὶ τὸ ἄπειρο εἶναι μόνον ἄπειρο σὲ σχέση μὲ τὸ περατό. Εἶναι *ἀχώριστα* καὶ συνάμα ἕτερα ἀπλῶς τὸ ἓνα ἀπέναντι στὸ ἄλλο· τὸ καθένα ἔχει τὸ ἄλλο τοῦ ἴδιου στὸν ἑαυτὸ του· ἔτσι τὸ καθένα εἶναι ἡ ἐνότητα τοῦ ἴδιου καὶ τοῦ ἄλλου του καὶ κατὰ τὸν καθορισμὸ του εἶναι ὄν *μὴ* ὄντας ὅ,τι εἶναι αὐτὸ τὸ ἴδιο κι ὅ,τι εἶναι τὸ ἄλλο του.

Αὐτὸς ὁ ἀρνούμενος τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὴν ἄρνηση αὐτοῦ *ἀλληλοπροσδιορισμὸς* εἶναι πού ἐμφανίζεται ὡς ἡ *ἐπ' ἄπειρον πρόοδος*, ἡ ὁποία σὲ τόσα καὶ τόσα σχήματα

96. Ἄλλη ἀνάγνωση: «σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο δὲν ἐνέχεται λοιπὸν μέσα του τὸ πεπερασμένο ὄν».

97. Ἄλλη ἀνάγνωση: «κατάφασή του, ἰδωμένη ὡς μόνον ἀπλό, ποιοτικὸ εἶναι,...».

καὶ ἐφαρμογὲς λογίζεται ὡς κάτι τὸ ἔσχατο, πὺ δὲν ὑπερβαίνεται πιά, ἴσα ἴσα κατὰ τὰ εἰωθότα, φθάνοντας στὸ *καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς ἐπ' ἄπειρον*, ἢ σκέψη ἔχει τελειώσει. – Αὐτὴ ἢ πρόοδος παρεμβαίνει ὅπουδῆποτε *σχετικοὶ* προσδιορισμοὶ ὠθοῦνται μέχρι τὴν ἀντιπαράθεσή τους, ὁπότε, ἐνῶ τελοῦν σὲ ἀχώριστη ἐνότητα, ἀποδίδεται στὸν καθένα αὐτοτελεῖς ὄν ἐναντι τοῦ ἄλλου. Αὐτὴ ἢ πρόοδος εἶναι ἄρα ἢ *ἀντίφαση* πὺ δὲν ἔχει λυθεῖ ἀλλὰ ἐκφέρεται πάντοτε μόνον ὡς *παρούσα*.

Εἶναι παρούσα μιὰ ἀφηρημένη ὑπέρβαση, πὺ παραμένει ἡμιτελής ἐφ' ὅσον *αὐτὴ ἢ ὑπέρβαση* δὲν *υπερβαίνεται* ἢ ἴδια. Εἶναι παρὸν τὸ ἄπειρο· ἀσφαλῶς ὑπερβαίνεται, βγαίνουμε ἀπὸ τὸ ἄπειρο, ἀφοῦ τίθεται ἓνα νέο ὄριο, ἀλλὰ ἔτσι ἴσα ἴσα ἐπιστρέφουμε μᾶλλον μόνον στὸ πεπερασμένο. Αὐτὴ ἢ φαύλη ἀπειρία εἶναι αὐτὴ τούτη ὅ,τι καὶ τὸ διαιωνιζόμενο *δέον*· εἶναι μὲν ἢ ἄρνηση τοῦ περατοῦ, ὅμως δὲν δύναται στ' ἀλήθεια ν' ἀπελευθερωθεῖ ἀπὸ αὐτό· τὸ περατὸ ἀναδύεται πάλι *ἐπὶ τῆς ἴδιας τῆς ἀπειρίας*, ὡς τὸ ἄλλο τῆς, ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ ἄπειρο ὑπάρχει μόνον ὡς *ἐν σχέσει* πρὸς τὸ ἕτερό του περατό. Ἡ *ἐπ' ἄπειρον* πρόοδος εἶναι λοιπὸν μόνον ἢ μονοτονία πὺ ἐπαναλαμβάνει τὸν ἑαυτὸ τῆς, μιὰ καὶ ἢ αὐτὴ ἀνιαρὴ *ἐναλλαγή* αὐτοῦ τοῦ περατοῦ καὶ ἀπείρου.

[130] Ἡ ἀπειρία τῆς ἄπειρης προόδου δὲν εἶναι ποτὲ [156] ἀμιγῆς τοῦ περατοῦ ὡς τέτοιου, εἶναι ὀριοθετημένη ἀπὸ αὐτό, καὶ *πεπερασμένη* ἢ ἴδια. Ἐτσι ὅμως ἢ ἄπειρη πρόοδος θὰ εἶχε στὴν πράξη τεθεῖ ὡς ἢ ἐνότητα τοῦ περατοῦ καὶ τοῦ ἀπείρου. Ἀλλὰ δὲν ἀναλογίζεται κανεὶς αὐτὴ τὴν ἐνότητα. Ἡ ἐνότητα αὐτὴ εἶναι ὅμως τὸ μόνον πὺ κάμνει τὸ ἄπειρο νὰ ἐμφανίζεται μέσα στὸ περατό, καὶ τὸ περατὸ μέσα στὸ ἄπειρο, εἶναι οὕτως εἰπεῖν τὸ ἐλατήριον τῆς ἄπειρης προόδου. Ἡ ἄπειρη πρόοδος εἶναι τὸ *ἐξωτερικὸ* αὐτῆς τῆς ἐνότητας, καὶ σ' αὐτὸ στέκεται ἢ παράσταση, στὴν ὡς ἄνω διαιωνιζόμενη ἐπανάληψη μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐναλλαγῆς, στὴν κενὴ ἀνησυχία τοῦ νὰ προχωρᾷ κανεὶς πέραν τοῦ ὀρίου στὴν ἀπειρία, ν' *ἀνευρίσκει* μέσα στὸ ἄπειρο αὐτὸ ἓνα νέο ὄριο, ἀλλὰ νὰ μὴ μπορεῖ νὰ ἐμμεῖνει στὸ νέο ὄριο, ὅπως δὲν μπορούσε νὰ ἐμμεῖνει στὸ ἄπειρο. Αὐτὸ τὸ ἄπειρο ἔχει τὸν σταθερὸ προσδιορισμὸ (Determination) ἐνὸς *ἐπέκεινα* πὺ δὲν εἶναι προσιτὸ γιατί *ὀφείλει* νὰ μὴν εἶναι, γιατί ὁ καθορισμὸς τοῦ ἐπέκεινα, τῆς *ὑπάρχουσας* ἄρνησης, θεωρεῖται ἀπαραίτητος. Μὲ τὸ νὰ ὀρίζεται ἔτσι, τὸ ἄπειρο ἔχει ἀπέναντί του τὸ περατὸ ὡς ἓνα *ἐνθάδε*, τὸ ὁποῖο ἀδυνατεῖ ἐξ ἴσου νὰ ἀνέλθει στὸ ἄπειρο, γιὰ τὸν λόγο ὅτι ἔχει αὐτὸ τὸν προσδιορισμὸ (Determination) ἐνὸς *ἐτέρου*, ἄρα ἐνὸς διαιωνιζόμενου *ὄντος*, πὺ μὲς στὸ ἐπέκεινά του παράγει πάλι τὸν ἑαυτὸ του⁹⁸ καὶ δὴ ὡς διαφορετικὸν ἀπὸ τὸ ἐπέκεινα αὐτό.

γ. Ἡ καταφατικὴ ἀπειρία

Στὸν πέρα-δῶθε πορευόμενο ἀλληλοορισμὸ τοῦ πεπερασμένου καὶ τοῦ ἀπείρου, πὺ καταδείξαμε, ἢ ἀλήθεια τους εἶναι αὐτὴ τούτη ἢ *παρούσα*, ὁπότε χρειάζεται μόνον ἢ πρόσληψη τοῦ τί εἶναι παρὸν. Αὐτὴ ἢ πέρα-δῶθε πορεία ἀποτελεῖ τὴν ἐξωτερικὴν πραγματοποίησιν τῆς ἐννοίας· σ' αὐτὴν ὅσα περιέχει ἢ ἐννοία εἶναι *τεθειμένα*, ἀλλὰ *ἐξωτερικά*, ἀποσυνδεόμενα τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο· χρειάζεται μόνον ἢ [157] σύγκριση [131] τῶν διαφόρων αὐτῶν στιγμῶν, ὅπου προκύπτει ἢ *ἐνότητα*, ἢ ὁποία μᾶς δίνει τὴν

98. Ἐδῶ τὸ πρωτότυπο ἔχει μιὰ ἀσυνταξία: ein perennierendes, sich in seinem Jenseits wieder [...] erzeugenden *Daseins*. Ἡ διόρθωση τοῦ Georg Lasson εἶναι: [eines] sich in seinem Jenseits wieder ein Perennierendes [...] erzeugenden *Daseins*: «ἐνὸς ὄντος, πὺ παράγει πάλι γιὰ λόγου του στὸ ἐπέκεινά του κάτι τὸ διαιωνιζόμενο». Ἡ διόρθωση τῶν Eva Moldenhauer καὶ Karl Markus Michel εἶναι: [eines] ein Perennierendes, sich in seinem Jenseits wieder, [...] erzeugenden *Daseins*: «ἐνὸς ὄντος, πὺ παράγει κάτι τὸ διαιωνιζόμενο, τὸν ἑαυτὸ του πάλι μέσα στὸ ἐπέκεινά του»· τῶρα τὸ διαιωνιζόμενο εἶναι τὸ ἴδιο τὸ ὄν. Ἀκολουθῶ τὴν διόρθωση τῶν Friedrich Hogeman καὶ Walter Jaeschke, πὺ εἶναι: eines perennierenden, sich in seinem Jenseits wieder [...] erzeugenden *Daseins*.

ἴδια τὴν ἔννοια – ἢ ἐνότητα τοῦ ἀπείρου καὶ τοῦ περατοῦ, ὅπως ἔχουμε παρατηρήσει ἤδη συχνά, ἀλλὰ προέχει νὰ υπενθυμίσουμε ἐδῶ, εἶναι μιὰ σφαιερὴ ἔκφραση⁹⁹ γιὰ τὸ πῶς ὑπάρχει στ' ἀλήθεια ἡ ἴδια· ἀλλὰ στὴν ἐκδήλωση τῆς ἔννοιας ποὺ ἔχουμε ἐμπρὸς μας πρέπει καὶ ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ σφαιεροῦ αὐτοῦ ὀρισμοῦ νὰ παροῦσα.

Ἰδωμένα κατὰ τὸν προσεχῆ, μόνον ἄμεσο ὀρισμὸ τους,¹⁰⁰ τὸ ἄπειρο ὑπάρχει μόνον ὡς τὸ ὅτι τὸ περατὸ ὑπερβαίνεται· εἶναι ἐξ ὀρισμοῦ ἢ ἄρνηση τοῦ πεπερασμένου· ἔτσι τὸ περατό, ὄντας μόνον ὡς ὅ,τι ἀναγκαστικὰ ὑπερβαίνεται, εἶναι ἡ ἄρνηση τοῦ ἴδιου στὸν ἑαυτό του, ἢ ὅποια εἶναι ἡ ἀπειρία. Στὸ καθένα ἐνυπάρχει συνεπῶς ὁ καθορισμὸς τοῦ ἄλλου, ἐνῶ ἡ ἀπειρη πρόοδος εἶναι τῆς γνώμης ὅτι οἱ καθορισμοὶ τους ὀφείλουν ν' ἀλληλοαποκλείονται καὶ νὰ διαδέχονται ὁ ἕνας τὸν ἄλλον μόνον ἐναλλάξ· κανένα ἀπὸ τὰ δύο δὲν μπορεῖ νὰ τεθεῖ καὶ νὰ συλληφθεῖ δίχως τὸ ἄλλο, τὸ ἄπειρο ὄχι χωρὶς τὸ περατό, τὸ περατὸ ὄχι χωρὶς τὸ ἄπειρο. Ὅταν λέγεται τί εἶναι τὸ ἄπειρο, ἀκριβῶς ἢ ἄρνηση τοῦ περατοῦ, τὸ ἴδιο τὸ περατὸ ἐκφέρεται μαζί· εἶναι ἀπαραίτητο στὸν ὀρισμὸ τοῦ ἀπείρου. Χρειαζέται κανεὶς μόνον νὰ ἔχει ἐπίγνωση τοῦ τί λέει, γιὰ νὰ ἀνεύρει τὸν προσδιορισμὸ τοῦ πεπερασμένου μέσα στὸ ἄπειρο. Γιὰ τὸ περατὸ ἀπὸ μέρους του παραδέχεται κανεὶς ἀμέσως ὅτι εἶναι τὸ μηδαμινό, ἀλλ' ἀκριβῶς ἢ μηδαμινότητά του εἶναι ἡ ἀπειρία, ἀπὸ τὴν ὅποια εἶναι ἐξ ἴσου ἀχώριστο. – Σὲ αὐτὴ τὴν θεώρηση ἴσως φαίνεται αὐτὰ νὰ ἐκλαμβάνονται κατὰ τὴν σχέση τους μὲ τὸ ἄλλο τους. Ἐστὼ λοιπὸν ὅτι ἐκλαμβάνονται ἀνευ σχέσεως, συνδεόμενα μόνον διὰ τοῦ: καί, ὁπότε ἴστανται ὡς ἀυθυπόστατα, τὸ καθένα ὑπάρχοντας μόνον στὸν ἑαυτό του, τὸ ἕνα ἀπέναντι στὸ ἄλλο. Ἄς δοῦμε πῶς ἔχουν κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο. Ἐτσι τοποθετημένο τὸ ἄπειρο εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ δύο· ἀλλὰ ὄντας μόνον ἕνα ἀπὸ τὰ δύο εἶναι περατὸ τὸ ἴδιο, δὲν εἶναι τὸ σύνολο ἀλλὰ μόνον ἢ μιὰ πλευρά· ἔχει τὸ ὄριό του σὲ αὐτὸ ποὺ ἴσταται ἀπέναντί του· εἶναι ἔτσι τὸ περατὸ [158] ἄπειρο. Παρόντα εἶναι μόνον δύο περατά. Στὸ ὅτι τὸ ἄπειρο τοποθετεῖται ἔτσι χῶρια ἀπὸ τὸ περατό, ἄρα ὡς μονομερές, ἔγκειται ἀκριβῶς ἢ περατότητά του, συνεπῶς ἢ ἐνότητά του μὲ τὸ περατό. – Τὸ περατὸ ἀπὸ μέρους του, τοποθετημένο ὡς καθ' αὐτὸ ἀπομακρυσμένο ἀπὸ τὸ ἄπειρο, εἶναι ἢ αὐτοσχесία ἐκείνη μέσα στὴν ὅποια ἢ σχετικότητα, ἐξάρτησή του, ἢ φθαρτότητά του ἔχει ἀπομακρυνθεῖ· εἶναι ἢ ἴδια αὐθυποστασία καὶ κατάφαση ἑαυτοῦ ποὺ ὑποτίθεται ὅτι εἶναι τὸ ἄπειρο.

Οἱ δύο τρόποι θεώρησης ποὺ ἀρχικὰ φαίνονται νὰ ἔχουν ὡς σημεῖο ἐκκίνησής τους ἕναν διαφορετικὸ καθορισμὸ, ἐφ' ὅσον ὁ πρῶτος θεωρεῖται μόνον ὡς σχέση τοῦ ἀπείρου καὶ τοῦ περατοῦ τοῦ ἐνὸς μὲ τὸ ἄλλο, τοῦ καθενὸς μὲ τὸ ἄλλο του, καὶ ὁ δεῦτερος θεωρεῖται ὅτι τὰ κρατᾶ ἐντελῶς χῶρια τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, μᾶς δίνουν ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ πόρισμα· [132] σύμφωνα μὲ τὴν σχέση τοῦ ἀπείρου καὶ τοῦ περατοῦ ἀμφότερα τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο, ποὺ ὑποτίθεται ὅτι τοὺς εἶναι ἐξωτερικὴ ἀλλὰ τοὺς εἶναι οὐσιαστικὴ – χωρὶς τὴν ὅποια κανένα δὲν εἶναι ὅ,τι εἶναι–, ἀμφότερα περιέχουν λοιπὸν τὸ ἄλλο τους στὸν δικό τους ὀρισμὸ, ὅπως ἐξ ἴσου τὸ καθένα ἰδωμένο καθ' αὐτό, θεωρούμενο στὸν ἑαυτό του, ἔχει τὸ ἄλλο του νὰ κεῖται μέσα του ὡς στιγμή του.

Τοῦτο μᾶς δίνει τότε τὴν –διαβόητη– ἐνότητα τοῦ περατοῦ καὶ τοῦ ἀπείρου, τὴν ἐνότητα ποὺ ἢ ἴδια εἶναι τὸ ἄπειρο, τὸ ὅποιο καταλαμβάνει μέσα του τὸν ἑαυτό του καὶ τὴν περατότητα – ἄρα τὸ ἄπειρο μὲ ἄλλο νόημα ἀπὸ ἐκεῖνο σύμφωνα μὲ τὸ ὅποιο τὸ πεπερασμένο ἀποχωρίζεται ἀπὸ αὐτὸ καὶ τοποθετεῖται ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά. Ἐνῶ πρέπει τότε καὶ νὰ διακρίνονται, τὸ καθένα, ὅπως δείξαμε πρὶν, εἶναι τὸ ἴδιο στὸν ἑαυτό του ἢ ἐνότητα τῶν δύο· ὁπότε προκύπτουν δύο τέτοιες ἐνότητες. Τὸ κοινό, ἢ ἐνότητα τῶν δύο καθορισμῶν, θέτει ἀρχικὰ, καθὸ ἐνότητα, τὸ περατὸ καὶ τὸ ἄπειρο ὡς ὑπαγόμενα σὲ ἄρνηση,¹⁰¹ δεδομένου ὅτι τὸ καθένα ὑποτίθεται ὅτι εἶναι ὅ,τι εἶναι

99. Βλ. παραπάνω σ. [94/78].

100. Ἄλλες ἀναγνώσεις: «Ἄν ἐκληφθεῖ αὐτὴ ἢ ἐκδήλωση κατὰ [...] ὀρισμὸ της, τότε»· «Ἄν ἐκληφθεῖ αὐτὴ ἢ ἐνότητα κατὰ [...] ὀρισμὸ της, τότε».

101. Ἄλλη ἀνάγνωση: «θέτει ἀρχικὰ [...] τοὺς καθορισμοὺς ὡς ὑπαγόμενους σὲ ἄρνηση».

βάσει τῆς διακριτότητας τῶν δύο· στήν ἐνότητά τους χάνουν συνεπῶς τὴν ποιοτικὴ φύση τους –ένας σημαντικὸς ἀναλογισμὸς ἐνάντια στήν παράσταση ποὺ δὲν ἐννοεῖ, μέσα στήν ἐνότητα τοῦ ἀπείρου καὶ τοῦ πεπερασμένου, ν' ἀπαγκιστρωθεῖ ἀπὸ τὴν θεματοποίησή τους μετὰ βάση [159] τὴν ποιότητα ποὺ ὑποτίθεται ὅτι ἔχουν ὡς ἰδωμένα τὸ ἓνα ἔξω ἀπὸ τὸ ἄλλο, καὶ ἄρα δὲν βλέπει σ' αὐτὴ τὴν ἐνότητα παρὰ τὴν ἀντίφαση, ὄχι καὶ τὴν λύση τῆς ἀντίφασης διὰ τῆς ἄρνησης τοῦ ποιοτικοῦ καθορισμοῦ τῶν δύο· ἔτσι παραποιεῖται ἡ ἀρχικὰ ἀπλή, καθολικὴ ἐνότητα τοῦ ἀπείρου καὶ τοῦ περατοῦ.

Ἐπιπλέον δέ, καθὼς πρέπει τότε καὶ νὰ ἐκλαμβάνονται ὡς διακριτά, ἡ ἐνότητα τοῦ ἀπείρου, ποὺ κάθε μιὰ ἀπὸ αὐτὲς τὶς στιγμὲς εἶναι ἡ ἴδια,¹⁰² ὀρίζεται μετὰ διαφορετικὸ τρόπο στήν καθεμιά. Τὸ ἐξ ὀρισμοῦ ἀπειρο ἔχει ἐπάνω του τὴν διακριτὴ ἀπὸ αὐτὸ περατότητα, τὸ ἀπειρο εἶναι τὸ αὐτὸ τοῦτο σὲ αὐτὴ τὴν ἐνότητα, καὶ ἡ περατότητα¹⁰³ εἶναι μόνον καθορισμὸς, ὄριο ἐπὶ τοῦ ἀπείρου· μόνον ποὺ εἶναι ἓνα ὄριο τὸ ὁποῖο εἶναι τὸ ἕτερό του ἀπλῶς, τὸ ἐναντίο τοῦ ἀπείρου· ὁ ὀρισμὸς τοῦ ἀπείρου, ποὺ εἶναι ἡ αὐθυπαρξία ὡς τέτοια, ἀλλοιώνεται ἀπὸ τὴν προσθήκη μιᾶς ποιότητας τέτοιου εἶδους· αὐτὸ εἶναι ἔτσι ἓνα περατοποιημένο ἀπειρο. Μετὰ τὸν ἴδιον τρόπο, ἐφ' ὅσον τὸ πεπερασμένο ὡς τέτοιο εἶναι μόνον ἢ μὴ αὐθυπαρξία, ἀλλὰ σύμφωνα μ' αὐτὴ τὴν ἐνότητα ἔχει ὁμοίως τὸ ἐναντίο του στὸν ἑαυτὸ του, ὑψώνεται πέραν τῆς ἀξίας του, καὶ μάλιστα, οὕτως εἰπεῖν, ἀπείρωσ· τίθεται ὡς τὸ ἀπειροποιημένο πεπερασμένο.

Μετὰ τὸν ἴδιον τρόπο ποὺ παραποιοῦντο προηγουμένως ἀπὸ τὴν διάνοια ἡ ἀπλή ἐνότητα τοῦ ἀπείρου καὶ τοῦ περατοῦ, παραποιεῖται καὶ ἡ διπλὴ ἐνότητά τους. Τοῦτο συμβαίνει ἐδῶ ἐξ ἴσου ἐκ τοῦ ὅτι στήν μία ἀπὸ τὶς δύο ἐνότητες ὑποθέτουμε ὅτι τὸ ἀπειρο δὲν ὑπάγεται σὲ ἄρνηση, ὅτι πολλῶ μᾶλλον εἶναι ἡ αὐθυπαρξία, ἐπὶ τῆς ὁποίας πρέπει λοιπὸν νὰ μὴν τεθεῖ ὁ καθορισμὸς καὶ τὸ πέρασ· καθὼς αὐτὸ θὰ τὴν ὑποβάθμιζε καὶ θὰ τὴν ἀλλοίωνε. Ἀντίστροφα, τὸ περατὸ θεματίζεται ὁμοίως ὡς κάτι ποὺ δὲν ὑπάγεται σὲ ἄρνηση, κι ἄς εἶναι [133] αὐτὸ τοῦτο μηδαμινὸ, ἔτσι ὥστε, συνδεόμενο μετὰ τὸ ἀπειρο, ὑψώνεται σὲ ὅ,τι τὸ ἴδιο δὲν εἶναι, καὶ ὡς ἐκ τούτου, ἐνάντια στὸν μὴ ἐξαφανισμένο καὶ πολλῶ μᾶλλον διαιωνιζόμενο προσδιορισμὸ του, ἀπειροποιεῖται.

[160] Τὸ ἐγχείρημα παραποιοῦντο τοῦ περατοῦ καὶ τοῦ ἀπείρου ἀπὸ μέρους τῆς διάνοιας, ὅταν θεματίζει τὸ πῶς αὐτὰ σχετίζονται τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο ὡς ποιοτικὴ διαφορετικότητα καὶ τὰ θεωρεῖ χωριστὰ στὸ πῶς ὀρίζονται, καὶ μάλιστα ἀπολύτως χωριστὰ, βασιζέται στήν λήθη τοῦ ποιά εἶναι ἡ ἐννοια αὐτῶν τῶν στιγμῶν κατὰ τὴν ἴδια. Σύμφωνα μετὰ τὴν ἐννοια αὐτὴ, ἡ ἐνότητα τοῦ περατοῦ καὶ τοῦ ἀπείρου δὲν εἶναι μιὰ ἐξωτερικὴ σύνναξή τους, οὔτε μιὰ ἀκατάλληλη σύνδεση ἀντιβαίνουσα στὸ πῶς ὀρίζονται –ὅπου [αὐτὰ ποὺ] θὰ συνδέονταν [θὰ ἦσαν] αὐτὰ τοῦτα χωρισμένα κι ἀντιτιθέμενα, τὸ ἓνα ἀπέναντι στὸ ἄλλο αὐτοτελεῖ, ὑπάρχοντα, ἄρα ἀσύμβατα–, ἀλλὰ τὸ καθένα εἶναι τὸ ἴδιο στὸν ἑαυτὸ του αὐτὴ ἡ ἐνότητα, καὶ τοῦτο μόνον ὡς ἄρση τοῦ ἑαυτοῦ του, χωρὶς κανένα νὰ προέχει τυχὸν σὲ αὐθυπαρξία καὶ καταφατικὸ ὄν ἐναντι τοῦ ἄλλου. Ὅπως δεῖξαμε προηγουμένως, ἡ περατότητα ὑπάρχει μόνον ὡς ὑπέρβαση ἑαυτῆς· περιέχεται μέσα της λοιπὸν ἡ ἀπειρία, τὸ ἕτερο τοῦ ἑαυτοῦ της. Ἡ ἀπειρία ὑπάρχει ἐξ ἴσου μόνον ὡς ὑπέρβαση τοῦ περατοῦ· περιέχει λοιπὸν οὐσιαστικὰ τὸ ἄλλο της κι ἄρα εἶναι στὸν ἑαυτὸ της τὸ ἕτερο τοῦ ἑαυτοῦ της. Τὸ περατὸ δὲν αἶρεται ἀπὸ τὸ ἀπειρο ὡς μιὰ δύναμη παρούσα ἔξω του, ἀλλὰ ἡ ἀπειρία του εἶναι ὅτι αἶρει τὸ ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του.

Αὐτὴ ἡ ἄρση δὲν εἶναι συνεπῶς ἡ ἀλλαγὴ ἢ ἡ ἑτερότητα ἐν γένει, δὲν εἶναι ἡ ἄρση ἐνὸς κάτι. Ἐκεῖνο μέσα στὸ ὁποῖο τὸ πεπερασμένο αἶρεται εἶναι τὸ ἀπειρο ὡς τὸ ὅτι ἢ

102. Ἡ ἐνότητα τοῦ ἀπείρου εἶναι τὸ πόρισμα καὶ τῆς θεώρησης τοῦ ἀπείρου καὶ τοῦ πεπερασμένου σὲ σχέση τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο (πρώτη στιγμή) καὶ χωρὶς σχέση τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο (δεύτερη στιγμή), ἄρα καὶ οἱ δύο στιγμὲς εἶναι ἡ ἴδια αὐτὴ ἐνότητα, τὸ ἀληθινὸ ἀπειρο.

103. Ἀκολουθῶ τὴν διόρθωση Moldenhauer-Michel: diese ἀντὶ dieses.

περατότητα υπάγεται σὲ ἄρνηση· ἀλλὰ ἡ περατότητα εἶναι ἀπὸ πολὺ πιὸ πρὶν ἢ ἴδια μόνον τὸ ὄν ὀριζόμενο ὡς *ἀνυπαρξία*. Ἄρα τὸ πεπερασμένο εἶναι μόνον ἡ *ἄρνηση*, πού *αἶρει* ἑαυτὴν ὄντας ἐντὸς *ἄρνησης*. Ἡ ἀπειρία ἀπὸ μέρους τῆς ὀρίζεται ἔτσι ὡς τὸ ἀρνητικὸ τῆς περατότητας καὶ ἄρα τοῦ καθορισμοῦ ἐν γένει, ὡς τὸ κενὸ ἐπέκεινα· ἡ αὐτοαναίρεση τοῦ ἐπέκεινα¹⁰⁴ ἐντὸς τοῦ πεπερασμένου συνιστᾷ ἐπιστροφή ἀπὸ τὴν κενὴ ἀπόδραση, *ἄρνηση* τοῦ ἐπέκεινα τὸ ὁποῖο εἶναι στὸν ἑαυτό του κάτι *ἀρνητικό*.

Ἐκεῖνο πού εἶναι λοιπὸν παρὸν εἶναι στὰ δύο ἡ ἴδια ἄρνηση τῆς ἄρνησης. Ὅμως ἡ ἄρνηση τῆς ἄρνησης εἶναι *στὸν ἑαυτό της* αὐτοσχεσία, εἶναι ἡ κατάφαση, ἀλλὰ ὡς ἐπιστροφή πρὸς ἑαυτόν, τουτέστιν διὰ [161] τῆς *μεσολάβησης* πού εἶναι ἡ ἄρνηση τῆς ἄρνησης. Αὐτὸ [134] πού εἶναι οὐσιῶδες νὰ ἐξεταστῆ εἶναι αὐτοὶ οἱ προσδιορισμοί· τὸ δεύτερο εἶναι δὲ τὸ ὅτι αὐτοὶ ἔχουν ἐπίσης *τεθεῖ* στὴν ἄπειρη πρόοδο καὶ τὸ πῶς ἔχουν *τεθεῖ σ'* αὐτὴν –ἐννοεῖται ὄχι ἀκόμη σύμφωνα μὲ τὴν ἔσχατη ἀλήθεια τους.

Ἐκεῖ, *πρῶτον*, τὰ δύο υπάγονται σὲ ἄρνηση, τὸ ἄπειρο ὅσο καὶ τὸ πεπερασμένο – τὰ δύο ὑπερβαίνονται μὲ ὁμοιο τρόπο· *δευτερον*, τίθενται ἐπίσης ὡς διακριτά, καθένα μετὰ τὸ ἄλλο, ὡς καθ' ἑαυτὰ θετικά. Ἐτσι ξεχωρίζουμε συγκριτικὰ αὐτοὺς τοὺς δύο προσδιορισμούς, ὅπως χωρίσαμε τοὺς δύο τρόπους θεώρησης –τοῦ περατοῦ καὶ τοῦ ἀπείρου ὡς πρὸς τὴν σχέση τους καὶ τῶν ἴδιων ιδωμένων τὸ καθένα καθ' αὐτὸ– μέσα ἀπὸ τὴν σύγκριση, συγκρίνοντάς τους ἐξωτερικά. Ἀλλὰ ἡ ἄπειρη πρόοδος λέει πιὸ πολλά, μέσα τῆς τίθεται καὶ ἡ *συνάρτηση* τῶν ἐπίσης διακριτῶν, ἂν καὶ ἀρχικὰ ἀκόμη μόνον ὡς μετάβαση καὶ ἐναλλαγή· ἐμεῖς ἔχουμε μόνον νὰ δοῦμε, προβαίνοντας σὲ ἕναν ἀπλὸ ἀναλογισμό, τί εἶναι στὴν πραγματικότητα παρὸν ἐδῶ.

Ἀρχικὰ ἡ ἄρνηση τοῦ περατοῦ καὶ ἡ ἄρνηση τοῦ ἀπείρου πού τίθενται στὴν ἄπειρη πρόοδο μποροῦν νὰ ἐκληφθοῦν ὡς ἀπλές, ἄρα ὡς ἐξωτερικὲς ἢ μία στὴν ἄλλη, μόνον διαδεχόμενες ἢ μία τὴν ἄλλη ἀρνήσεις. Ἄν ἀφετηρία εἶναι τὸ περατὸ, τότε τὸ ὄριο ὑπερβαίνεται, τὸ περατὸ υπάγεται σὲ ἄρνηση. Τώρα εἶναι λοιπὸν παρὸν τὸ ἐπέκεινα τοῦ περατοῦ, τὸ ἄπειρο, ἀλλὰ μέσα στὸ ἄπειρο *ἀνακύπτει* πάλι τὸ ὄριο· ἔτσι εἶναι παρούσα ἡ ὑπέρβαση τοῦ ἀπείρου. Ἡ διπλὴ αὐτὴ ἄρση τίθεται ἐν τούτοις, ἀφ' ἐνός, γενικὰ μόνον ὡς ἕνα ἐξωτερικὸ συμβαίνειν καὶ ἐναλλάσσεσθαι τῶν στιγμῶν, ἀφ' ἑτέρου, ὄχι ἀκόμη ὡς *μία ἐνότητα*· κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς ὑπερβάσεις εἶναι ἕνα οἰκεῖο ξεκίνημα, μιὰ νέα πράξη,¹⁰⁵ ὅποτε ἔτσι οἱ δύο ἀλληλεκπίπτουν. – Στὴν ἄπειρη πρόοδο εἶναι ὡστόσο περαιτέρω παρούσα καὶ ἡ *σχέση* τους. Ὑπάρχει *πρῶτα* τὸ περατὸ· *ἔπειτα* ὑπερβαίνεται, αὐτὸ τὸ ἀρνητικὸ ἢ ἐπέκεινα τοῦ περατοῦ εἶναι τὸ ἄπειρο· *τρίτον*, ὑπερβαίνεται πάλι αὐτὴ ἡ ἄρνηση, ἀνακύπτει ἕνα νέο ὄριο, πάλι ἕνα *περατό*. – Αὐτὴ εἶναι ἡ πλήρης, αὐτοσυμπερασματικὴ κίνηση, πού ἔφθασε [162] σὲ ὅ,τι ἀποτελοῦσε ἀφετηρία· ἀνακύπτει *τὸ ἴδιο ἀπὸ τὸ ὁποῖο εἴχαμε ἐκκινήσει*, τουτέστιν τὸ πεπερασμένο ἀποκαταστάθηκε· ἄρα τὸ ἴδιο *συμβάδισε μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του, στὸ ἐπέκεινά του ἐπανηῦρε* μόνον *τὸν ἑαυτό του*.

Τὴν ἴδια περίπτωσιν ἔχουμε ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἄπειρο. Στὸ ἄπειρο, στὸ ἐπέκεινα τοῦ ὀρίου, ἀνακύπτει μόνον ἕνα νέο ὄριο, πού ἔχει τὴν ἴδια μοῖρα τοῦ νὰ υπάγεται, καθὸ περατό, ἀναγκαστικὰ σὲ ἄρνηση. Ἐκεῖνο πού εἶναι ἔτσι πάλι παρὸν, εἶναι τὸ *ἴδιο* ἄπειρο πού ἐξαφανίσθηκε πρὶν μέσα στὸ νέο ὄριο· τὸ ἄπειρο, διὰ τῆς ἄρσης του, περνώντας μὲς ἀπὸ τὸ νέο ὄριο, δὲν ἀνέβηκε λοιπὸν πιὸ πέρα, δὲν ἀπομακρύνθηκε οὔτε ἀπὸ τὸ περατὸ [135] –γιατὶ τὸ περατὸ συνίσταται μόνον στὸ νὰ μεταβαίνει στὸ ἄπειρο–, οὔτε ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, μᾶς καὶ ἔχει *φθάσει κοντὰ στὸν ἑαυτό του*.

Ἐτσι καὶ τὰ δύο, τὸ περατὸ καὶ τὸ ἄπειρο, συνίστανται σὲ αὐτὴ τὴν *κίνηση* τοῦ νὰ ἐπιστρέφουν στὸν ἑαυτό τους διὰ τῆς ἄρνησής του· μόνον ὡς *μεσολάβηση* ὑπάρχουν ἐντὸς ἑαυτῶν, καὶ τὸ καταφατικὸ ἀμφοτέρων περιέχει τὴν ἄρνηση τῶν δύο, κι εἶναι ἡ

104. Ἦ: «τοῦ ἀρνητικοῦ».

105. Akt, «πράξη» καὶ μὲ τὴν θεατρικὴ ἔννοια τοῦ ὄρου.

ἄρνηση τῆς ἄρνησης. – Αὐτὰ εἶναι ἔτσι ἀποτέλεσμα, ἄρα δὲν εἶναι ὅ,τι εἶναι μὲ τὸν ὄρισμὸ πὸν ἔχουν στὴν ἀφετηρία τους – τὸ περατὸ δὲν εἶναι ἓνα ὄν ἀπὸ τὴν μεριά του οὔτε τὸ ἄπειρο ἓνα ὄν, ἢ ἓνα αὐτὸ τοῦτο ἐπέκεινα τοῦ ὄντος, τουτέστιν τοῦ ὀριζόμενου ὡς περατοῦ. Ἡ διάνοια ἀνθίσταται τόσο πολὺ στὴν ἐνότητα τοῦ περατοῦ καὶ τοῦ ἀπείρου μόνο γιὰ τὸν λόγο ὅτι προϋποθέτει πὸς τὸ πέρασ καὶ τὸ περατὸ ὅπως καὶ ὅ,τι ὑπάρχει αὐτὸ τοῦτο *διαιωνίζονται*: ἔτσι *παραβλέπει* τὴν ἄρνηση τῶν δύο, πὸν εἶναι ἐκ τῶν πραγμάτων παρούσα στὴν ἄπειρη πρόοδο, ὅπως ἐπίσης ὅτι ἐδῶ αὐτὰ προκύπτουν μόνον ὡς στιγμὲς ἐνὸς ὅλου κι ὅτι ἀνακύπτουν μόνον μὲ τὴν μεσολάβηση τοῦ ἐναντίου τους, πλὴν ἐξ ἴσου, ἐπὶ τῆς οὐσίας, μὲ τὴν μεσολάβηση τῆς ἄρσης του.

Ἄν καὶ ἀρχικὰ ἢ ἐπιστροφή εἰς ἑαυτὸν θεωρήθηκε ἐπιστροφή τοῦ περατοῦ στὸν ἑαυτὸ του τόσο ὅσο καὶ τοῦ ἀπείρου στὸν ἑαυτὸ του, σ' αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα τὸ ἴδιο ἐμφανίζεται μιὰ ἀνακρίβεια πὸν συναρτᾶται μὲ τὸ σφάλμα πὸν μόλις ἐπικρίθηκε: [163] ὡς *σημεῖο ἐκκίνησης* ἔχει ληφθεῖ μιὰ φορὰ τὸ περατὸ, τὴν ἄλλη τὸ ἄπειρο, καὶ μόνον ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἀνακύπτουν *δύο* ἀποτελέσματα. Εἶναι ὅμως τελείως ἀδιάφορο ποῖο θὰ ληφθεῖ ὡς ἀφετηρία: ὁπότε ἐκπίπτει καθ' αὐτὴν ἢ διαφορὰ πὸν παρήγε τὴν *δυσάδα* ἀποτελεσμάτων. Αὐτὸ εἶναι ὁμοίως τεθειμένο στὴν δίχως ὄριο ἀπὸ τίς δύο μεριὲς γραμμὴ τῆς ἄπειρης προόδου, στὴν ὁποία κάθε μιὰ ἀπὸ τίς στιγμὲς παρίσταται μὲ τὴν ἴδια ἐναλλασσόμενη ἐμφάνιση, καὶ εἶναι πλήρως ἐξωγενὲς ζήτημα σὲ ποία θέση θὰ εἰσχωρήσουμε καὶ θὰ πάρουμε γιὰ ἀφετηρία. – Τὸ περατὸ καὶ τὸ ἄπειρο διακρίνονται στὴν ἄπειρη πρόοδο, ἀλλὰ μὲ τὸν ἴδιον τρόπο τὸ ἓνα εἶναι μόνον ἢ στιγμὴ τοῦ ἄλλου. Ἐφ' ὅσον καὶ τὰ δύο,¹⁰⁶ τὸ περατὸ καὶ τὸ ἄπειρο, εἶναι αὐτὰ τὰ ἴδια στιγμὲς τῆς διαδικασίας,¹⁰⁷ εἶναι ἀπὸ κοινοῦ τὸ περατὸ, καὶ ἐφ' ὅσον ὑπάγονται ἐξ ἴσου ἀπὸ κοινοῦ σὲ ἄρνηση στὴν διαδικασία¹⁰⁸ καὶ στὸ ἀποτέλεσμα, στ' ἀλήθεια ἄπειρο πρέπει νὰ ἀποκαλεῖται αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα, καθὼς εἶναι ἢ ἄρνηση αὐτῆς τῆς περατότητας τοῦ περατοῦ καὶ τοῦ ἀπείρου. Ἡ διαφορὰ τοῦ περατοῦ καὶ τοῦ ἀπείρου εἶναι λοιπὸν ἢ ἀμφισημία πὸν ἔχουν καὶ τὰ δύο. Τὸ περατὸ ἔχει τὴν ἀμφισημία ὅτι εἶναι, πρῶτον, μόνον τὸ περατὸ σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ ἄπειρο, πὸν τοῦ ἀντιπαρτίθεται, καὶ εἶναι, δεύτερον, τὸ περατὸ καὶ *συνάμα* τὸ ἀντιπαρτίθέμενο σὲ αὐτὸ ἄπειρο. Ἐπίσης τὸ ἄπειρο ἔχει τὴν ἀμφισημία ὅτι εἶναι *μία* ἀπὸ τίς δύο αὐτὲς στιγμὲς – ἔτσι εἶναι τὸ φαύλως ἄπειρο – καὶ εἶναι τὸ ἄπειρο μὲς στὸ ὁποῖο αὐτὰ τὰ δύο, τὸ ἴδιο τὸ ἄπειρο καὶ τὸ ἄλλο του, εἶναι μόνον στιγμὲς. Ὅπως εἶναι λοιπὸν παρὸν στὴν πράξη, τὸ ἄπειρο συνίσταται στὴν διαδικασία κατὰ τὴν ὁποία ὑποβιβάζεται στὸ νὰ εἶναι μόνον ἓνας ἀπὸ τοὺς προσδιορισμούς του, ἐναντι τοῦ περατοῦ, καὶ ἄρα μόνον ἓνα ἀπὸ τὰ περατά, καὶ νὰ αἶρει αὐτὴ [136] τὴν διαφορὰ του ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του, μετατρέποντάς τὴν σὲ αὐτοκατάφαση, καὶ διὰ τῆς μεσολάβησης αὐτῆς νὰ ὑπάρχει ὡς *ἀληθινὰ ἄπειρο*.¹⁰⁹

Αὐτὸς ὁ ὀρισμὸς τοῦ ἀληθινὰ ἄπείρου δὲν μπορεῖ ν' ἀποτυπωθεῖ ἀπὸ τὸν *τύπο*, πὸν ἔχουμε ἤδη κατακρίνει, μιᾶς ἐνότητας τοῦ περατοῦ καὶ τοῦ ἀπείρου: ἢ ἐνότητα συνιστᾶ ἀφηρημένη [164] ἀδρανὴ ὁμοιότητα πρὸς ἑαυτὸν¹¹⁰ καὶ οἱ στιγμὲς ὑπάρχουν ἐξ ἴσου ὡς ἀκίνητα ὄντα (Seiende). Ἀλλὰ τὸ ἄπειρο ὑπάρχει, ὅπως καὶ οἱ δυὸ στιγμὲς του, πολλῶ μᾶλλον οὐσιαστικὰ μόνον ὡς *γίνεσθαι*, ἀλλὰ τώρα ὡς τὸ *περαιτέρω* προσδιορισμένο ὡς πρὸς τίς στιγμὲς του γίνεσθαι. Τὸ γίνεσθαι ἔχει ἀρχικὰ γιὰ προσδιορισμούς του τὸ ἀφηρημένο εἶναι καὶ τὸ μηδέν.¹¹¹ τὸ ἴδιο ὡς ἀλλαγὴ ἔχει γιὰ

106. Ἦ: «οἱ δύο στιγμὲς [...] ἢ μία [...] τῆς ἄλλης. Ἐφ' ὅσον καὶ οἱ δύο».

107. Prozesses: διόρθωση Moldenhauer-Michel: Progresses, «τῆς προόδου».

108. Ἦ: «στὴν πρόοδο».

109. Μετάβαση ἀπὸ τὸ ζεῦγος πεπερασμένο / ἄπειρο στὸ ζεῦγος πεπερασμένη σχέση πεπερασμένου καὶ ἀπείρου / ἄπειρη σχέση πεπερασμένου καὶ ἀπείρου (γιὰ τὴν ἴδια δομὴ πρβλ. τίς στιγμὲς τοῦ γίνεσθαι).

110. Βλ. σ. [94/78] σημ.

111. Ἦ: «τὸ ἀφηρημένο μηδέν».

προσδιορισμούς του υπάρχοντα ὄντα (Daseiende), ἓνα κάτι καὶ κάτι ἄλλο· τώρα, ὡς ἄπειρο, ἔχει γιὰ προσδιορισμούς του τὸ περατὸ καὶ τὸ ἄπειρο, τὰ ἴδια ὡς γιγνόμενα.

Αὐτὸ τὸ ἄπειρο, ὄντας τὸ ὅτι κάτι ἔχει ἐπιστρέψει ἐντὸς ἑαυτοῦ, σχέση τινὸς πρὸς τὸν ἑαυτό του, εἶναι εἶναι, ἀλλ' ὄχι ἀπροσδιόριστο, ἀφηρημένο εἶναι, διότι ἔχει τεθεῖ ὡς κάτι ποῦ ὑπάγει τὴν ἄρνηση σὲ ἄρνηση· ὁπότε εἶναι ἐπίσης ὄν, διότι περιέχει τὴν ἐν γένει ἄρνηση, ἄρα τὸν καθορισμό. Τὸ ἄπειρο εἶναι καὶ εἶναι ὄν, παρόν, παροντικό. Μόνο τὸ φαύλως ἄπειρο εἶναι τὸ ἐπέκεινα, γιὰ εἶναι μόνον ἢ ἄρνηση τοῦ τεθειμένου ὡς πραγματικοῦ περατοῦ –ἔτσι εἶναι ἢ ἀφηρημένη, πρώτη ἄρνηση· καθὼς ὀρίζεται μόνον ὡς ἀρνητικό, δὲν ἔχει μέσα του τὴν κατάφαση ποῦ ἀνήκει στὸ ὄν· ἐν ὅσῳ θεματίζεται ὡς μόνον ἀρνητικό ὀφείλει μάλιστα νὰ μὴν εἶναι ὄν, νὰ μὴν εἶναι παρόν, νὰ εἶναι ἀπρόσιτο. Τούτη ἢ ἀπροσιτότητά του δὲν εἶναι ὅμως τὸ μεγαλεῖο του, ἀλλὰ τὸ ἐλάττωμά του, ἔσχατο αἴτιο τοῦ ὁποίου εἶναι ὅτι τὸ περατὸ ὡς τέτοιο θεματίζεται ὡς ὑπάρχον. Τὸ ἀναληθές εἶναι τὸ ἀπρόσιτο· καὶ πρέπει νὰ διαγνωσθεῖ ὅτι ἓνα τέτοιο ἄπειρο εἶναι τὸ ἀναληθές. – Ἡ εἰκόνα τῆς ἐπ' ἄπειρον προόδου εἶναι ἢ εὐθεία γραμμὴ, στῆς ὁποίας τὰ δύο ὄρια μόνο ὑπάρχει τὸ ἄπειρο καὶ ὑπάρχει πάντα μόνον ὅπου ἢ γραμμὴ –καὶ αὐτὴ εἶναι ὄν– δὲν ὑπάρχει, καὶ ἢ ὁποία χωρεῖ ἔξω πρὸς τοῦτο τὸ μὴ ὄν της, τουτέστιν ἐπ' ἀόριστον· ὄντας ἢ ἀπειρία ἀληθινή, ἐπανακάμπουσα μέσα της, εἰκόνα της γίνεται ὁ κύκλος, ἢ γραμμὴ ποῦ ἔχει φθάσει τὸν ἑαυτό της, ἢ ὁποία εἶναι κλειστὴ καὶ παρούσα στὸ ἀκέραιο, χωρὶς ἀφετηριακὸ σημεῖο μήτε τέλος.

Ἡ ἀληθινὴ ἀπειρία ἔτσι γενικὰ ὡς ὄν, τὸ ὁποῖο τίθεται ὡς καταφατικό σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ἀφηρημένη ἄρνηση, εἶναι ἢ πραγματικότητα ὑπὸ ἀνώτερη ἔννοια –ἀπ' ὅ,τι ἢ ὡς ἄνω ἀπλὰ ὀριζόμενη· ἔχει ἀποκτήσει ἐδῶ ἓνα συγκεκριμένο περιεχόμενο. Δὲν εἶναι τὸ πεπερασμένο τὸ πραγματικό, ἀλλὰ τὸ ἄπειρο.¹¹² Ἔτσι [165] ἐν συνεχείᾳ ἢ πραγματικότητα ὀρίζεται ὡς ἢ οὐσία, ἢ ἔννοια, ἢ ἰδέα, κ.λπ. Εἶναι ὡστόσο περιττὸ τέτοιες προγενέστερες, πιὸ ἀφηρημένες κατηγορίες, ὅπως εἶναι ἢ πραγματικότητα, νὰ ἐπαναλαμβάνονται σχετικὰ μὲ τὰ πιὸ συγκεκριμένα καὶ νὰ χρησιμοποιοῦνται γιὰ προσδιορισμούς ποῦ εἶναι πιὸ συγκεκριμένοι ἀπ' ὅ,τι αὐτὲς οἱ ἴδιες στὸν ἑαυτό τους. Ἀφορμὴ τέτοιων ἐπαναλήψεων, ὅπως τὸ νὰ λέγεται ὅτι ἢ οὐσία ἢ ἢ ἰδέα εἶναι τὸ πραγματικό, εἶναι ὅτι οἱ πιὸ ἀφηρημένες κατηγορίες, ὅπως εἶναι, ὄν, πραγματικότητα, περατότητα, εἶναι οἱ πιὸ τρέχουσες γιὰ τὴν ἀπαίδευτη νόηση.

[137] Ἀκριβέστερη ἀφορμὴ γιὰ νὰ ἐπαναφέρουμε ἐν προκειμένῳ τὴν κατηγορία τῆς πραγματικότητας στάθηκε τὸ ὅτι ἢ ἄρνηση, ἔναντι τῆς ὁποίας ἢ πραγματικότητα εἶναι τὸ καταφατικό, εἶναι ἐδῶ ἢ ἄρνηση τῆς ἄρνησης, ὁπότε ἢ πραγματικότητα¹¹³ τίθεται ἢ ἴδια ἀπέναντι στὴν πραγματικότητα ἐκείνη ποῦ εἶναι τὸ πεπερασμένο ὄν.¹¹⁴ – Ἔτσι ἢ ἄρνηση ὀρίζεται ὡς ἰδεατότητα· τὸ ἰδεατό¹¹⁵ εἶναι τὸ περατὸ ὅπως ὑπάρχει μὲς στὸ ἀληθινὸ ἄπειρο –ὡς ἓνας προσδιορισμός, ὡς περιεχόμενο ποῦ εἶναι διακριτὸ ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀυθιπόστατα ὄν (seiend), παρὰ ὑπάρχει ὡς στιγμὴ. Ἡ ἰδεατότητα

112. Ἄλλη ἀνάγνωση: «Τὸ πεπερασμένο δὲν εἶναι τὸ πραγματικό, ἀλλὰ τὸ ἄπειρο».

113. Ἄλλη ἀνάγνωση: «ἢ ἄρνηση».

114. Πιὸ πρὶν ἢ πραγματικότητα ὀρίστηκε σὲ ἀντιδιαστολὴ πρὸς τὴν ἄρνηση, τώρα σὲ ἀντιδιαστολὴ πρὸς τὴν ἄρνηση τῆς ἄρνησης. — Τὸ φαῦλο ἄπειρο καὶ τὸ περατὸ εἶναι ἢ ἄρνηση τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου· τὸ ἀληθινὸ ἄπειρο εἶναι τὸ γεγονός ὅτι τὸ καθένα ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ ἀντίθετα καταλήγει νὰ ἀρνεῖται τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ μεταβαίνει στὸ ἄλλο. Τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ λογίζεται ἀρχικὰ ὡς «πραγματικό» ἔναντι τοῦ ἄλλου ποῦ τὸ «ἀρνεῖται»· στὴν πράξιν κανένα ἀπὸ τὰ δύο δὲν εἶναι «πραγματικό», γιὰ καθένα ἀρνεῖται τὸν ἑαυτό του· τὰ δύο εἶναι ἀρνήσεις τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου. Μόνο «πραγματικό» εἶναι τὸ ἀληθινὸ ἄπειρο ποῦ ἔχει ἀπέναντι του δύο ὄρους ποῦ ὁ καθένας ὀρίζεται ὡς ἢ ἄρνηση τῆς ἄρνησός του.

115. [Σημείωση τοῦ Ἑγγελοῦ] Τὸ *Ideales*, τὸ *ideädes* ἢ *ιδανικό*, ἔχει μιὰ πιὸ πολλὴ προσδιορισμένη σημασία (τὸ κάλλος καὶ ὅ,τι τείνει σ' αὐτὸ) ἀπὸ τὸ *Ideelles*, τὸ *ιδεατό*· ἢ πρώτη δὲν ἀνήκει ἀκόμη ἐδῶ· γι' αὐτὸ χρησιμοποιεῖται ἢ ἔκφραση *ιδεατό*. Αὐτὴ ἢ διάκριση δὲν προκύπτει ὅμως στὴν χρῆση τῆς γλώσσας ὅσον ἀφορᾷ τὴν πραγματικότητα· τὸ *Reelles* καὶ τὸ *Reales* λέγονται περίπου μὲ τὴν ἴδια σημασία, τοῦ πραγματικοῦ· δὲν ἐνδιαφέρει ἢ ὅποια ἀπόχρωση τῆς μίας ἔκφρασης σὲ διαστολὴ πρὸς τὴν ἄλλη.

διαθέτει αὐτὴ τὴν πρὸ συγκεκριμένη σημασία, ἢ ὁποία δὲν ἐκφράζεται πλήρως ἀπὸ τὴν ἄρνηση τοῦ περατοῦ ὄντος (Dasein). – Ὅσον ἀφορᾷ τὴν πραγματικότητα καὶ τὴν ἰδεατότητα, ἢ ἀντίθεση πεπερασμένου καὶ ἀπείρου ἐκλαμβάνεται ὁμως ἔτσι, ὥστε τὸ πεπερασμένο ἰσχύει ὡς τὸ πραγματικό, τὸ δὲ ἄπειρο ὡς τὸ ἰδεατό, ὅπως καὶ ἡ ἔννοια θεωρεῖται κίολας ὡς κάτι ἰδεατό, καὶ μάλιστα *μόνον* ἰδεατό, ἐνῶ ἀντίθετα τὸ ὄν γενικὰ ὡς τὸ πραγματικό. [Ἄν σκεφτόμαστε μὲ] τέτοιον τρόπο, δὲν ὠφελεῖ βέβαια σὲ τίποτα νὰ διαθέτουμε τὴν ἔκφραση «ἰδεατό» πρὸς ἀποδίδει ἐπακριβῶς τὸν ἐν λόγῳ συγκεκριμένο προσδιορισμὸ τῆς ἄρνησης· μὲ αὐτὴ τὴν [166] ἀντίθεση ἐπιστρέψαμε πάλι στὴν μονομέρεια τοῦ ἀφηρημένου ἀρνητικοῦ, πρὸς ἀνήκει στὸ φαύλως ἄπειρο καὶ ἐμμένει στὸ καταφατικὸ ὄν τοῦ περατοῦ.

Ἡ μετάβαση

Ἡ ἰδεατότητα μπορεῖ νὰ ὀνομασθεῖ ἢ *ποιότητα* τῆς ἀπειρίας· ἀλλ' εἶναι κατ' οὐσίαν ἡ διαδικασία τοῦ *γίνεσθαι* καὶ συνεπῶς μιὰ μετάβαση, ὅπως ἡ μετάβαση τοῦ γίνεσθαι στὸ ὄν, πρὸς πρὸς τὴν νῦν νὰ διατυπωθεῖ. Ὡς ἄρση τῆς περατότητας, τουτέστιν τῆς περατότητας ὡς τέτοιας καὶ ἐξ ἴσου τῆς ἀπειρίας πρὸς μόνον ἀντιπαρατίθεται στὴν περατότητα –τῆς μόνον ἀρνητικῆς ἀπειρίας–, τούτη ἢ ἐπιστροφή εἰς ἑαυτὸν εἶναι *σχέση πρὸς ἑαυτὸν, εἶναι*. Αὐτὸ τὸ εἶναι, δεδομένου ὅτι μέσα του ὑπάρχει ἄρνηση, εἶναι ὄν, ἀλλὰ δεδομένου ὅτι αὐτὴ ἢ σχέση πρὸς ἑαυτὸν εἶναι κίολας κατ' οὐσίαν ἄρνηση τῆς ἄρνησης, ἢ σχετιζόμενη μὲ τὸν ἑαυτὸ τῆς ἄρνησης, ἢ ἴδια εἶναι τὸ ὄν πρὸς λέγεται *καθ' αὐτὸ ὑπάρχον*.¹¹⁶

Παρατήρηση 1

Τὸ ἄπειρο –μὲ τὸ συνηθισμένο νόημα τῆς φαύλης ἀπειρίας– κι ἢ *ἐπ' ἄπειρον πρόοδος* εἶναι, ὅπως τὸ δέον, ἢ ἔκφραση μιᾶς [138] *ἀντίφρασης* πρὸς ἢ ἴδια παρουσιάζεται ὡς ἢ *λύση* τῆς ἀντίφρασης καὶ ὡς τὸ ἔσχατο. Αὐτὸ τὸ ἄπειρο εἶναι μιὰ πρώτη ἀνύψωση τῆς αἰσθητήριας παράστασης πέρα ἀπὸ τὸ περατὸ καὶ μέσα στὴν σκέψη, μὲ τὴν σκέψη νὰ ἔχει ὁμως μόνον τὸ περιεχόμενο τοῦ μηδενός, τοῦ τεθειμένου *ρητὰ* ὡς μὴ ὄντος –εἶναι μιὰ φυγὴ πέρα ἀπὸ τὸ περιορισμένο πρὸς δὲν περισυλλέγεται ἐντὸς τῆς καὶ δὲν ξέρει νὰ ἐπαναφέρει τὸ ἀρνητικὸ στὸ θετικὸ. Αὐτὸς ὁ *ἡμιτελής ἀναλογισμὸς* ἔχει ἐκτενῶς μπροστά του ἀμφοτέρους τοὺς προσδιορισμοὺς τοῦ ἀληθινὰ ἄπείρου –τὴν *ἀντίθεση* περατοῦ καὶ ἀπείρου καὶ τὴν *ἐνότητα* περατοῦ καὶ ἀπείρου–, ἀλλὰ δὲν *βάζει μαζὶ* αὐτὲς *τις δύο σκέψεις*· ἢ μία φέρνει ἀχώριστα τὴν ἄλλη, ὁ ἴδιος ὁμως *τις ἐναλλάσσει* μόνον. Ἡ ἔκθεση τῆς ἐναλλαγῆς αὐτῆς, ἢ ἀπειρη πρόοδος, ἀνακύπτει ὅπουδήποτε ἐμμένουμε στὴν ἀντίφραση τῆς [167] *ἐνότητας* δύο προσδιορισμῶν καὶ τῆς *ἀντίθεσής* τους. Τὸ πεπερασμένο εἶναι ἢ ἄρση τοῦ ἑαυτοῦ του, ἐμπερικλείει τὴν ἄρνησὶ του, τὴν ἀπειρία – τὴν *ἐνότητα* τῶν δύο· προχωροῦμε *πέραν* τοῦ πεπερασμένου στὸ ἄπειρο ὡς τὸ ἐπέκεινά του –*χωρισμὸς* τῶν δύο· ὁμως *πέραν* τοῦ ἀπείρου ὑπάρχει ἕνα ἄλλο περατό: τὸ «*πέραν* τοῦ», τὸ ἄπειρο, περιέχει τὴν περατότητα –*ἐνότητα* τῶν δύο· ἀλλὰ τὸ περατὸ αὐτὸ εἶναι ἐπίσης ἕνα ἀρνητικὸ τοῦ ἀπείρου –*χωρισμὸς* τῶν δύο, κ.ο.κ. – Ἔτσι στὴν αἰτιακὴ σχέση αἰτία καὶ αἰτιατὸ εἶναι ἀχώριστα· μιὰ αἰτία πρὸς ὑποτίθεται ὅτι δὲν ἔχει κανένα ἀποτέλεσμα δὲν εἶναι αἰτία, ὅπως τὸ ἀποτέλεσμα πρὸς θὰ ἦταν χωρὶς αἰτία παύει νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα. Ἡ ἀναφορὰ αὐτὴ μᾶς δίνει λοιπὸν τὴν ἀπειρη

116. Ἄλλη ἀνάγνωση (συντακτικὰ πρὸς εὐλογία, νοηματικὰ λιγότερο εὐλογία): «δεδομένου ὅτι αὐτὴ ἢ ἄρνηση εἶναι κίολας κατ' οὐσίαν ἄρνηση τῆς ἄρνησης, ἢ σχετιζόμενη μὲ τὸν ἑαυτὸ τῆς ἄρνησης, ἢ ἄρνηση εἶναι τὸ ὄν πρὸς λέγεται *καθ' αὐτὸ ὑπάρχον*».

πρόοδο *αίτιων* και *αίτιατων*: ένα κάτι ορίζεται ως αίτια, αυτή, όντας κάτι περατό (περατή είναι ίσα ίσα έπειδή ακριβώς χωρίζεται από τó αίτιατό), έχει όμως ή ίδια μια αίτια, πού θα πεί ότι είναι και αίτιατό· τó *ίδιο* πού ορίστηκε ως αίτια ορίζεται λοιπόν και ως αίτιατό –*ένότητα* τής αίτίας και τού αίτιατού· αυτό πού ορίζεται τώρα ως αίτιατό έχει εκ νέου μίαν αίτια, τουτέστιν πρέπει ή αίτια να *χωριστεί* από τó αίτιατό της και να τεθεί ως ένα διαφορετικό κάτι· ή νέα αυτή αίτια είναι όμως ή ίδια μόνον ένα αίτιατό –*ένότητα* αίτίας και αίτιατού· έχει κάτι άλλο για αίτια της –χωρισμός τών δύο προσδιορισμών, κ.ο.κ. στο *άπειρο*.

Μπορεί λοιπόν να δοθεί ή έξης πιό ιδιαίτερη μορφή στην πρόοδο· ισχυριζόμαστε ότι περατό και άπειρο είναι *μία* ένότητα· πρέπει να διορθώσουμε τόν ψευδή αυτό ισχυρισμό διά τού αντίθετου: περατό και άπειρο είναι όπωσδήποτε διαφορετικά και αντίθετα τó ένα πρòς τó άλλο· πρέπει πάλι να διορθώσουμε αυτό τόν ισχυρισμό ως πρòς τó ότι περατό και άπειρο είναι *αχώριστα*, ότι στόν έναν προσδιορισμό ένυάρχει ó άλλος, με τόν ισχυρισμό περι ένότητάς τους, και ούτω καθ' έξης επ' άπειρον. – Για να διαγνώσουμε ποιά είναι ή φύση [139] τού άπειρου *απαιτείται* κάτι πού δέν είναι δύσκολο, να έχουμε συνείδηση ότι ως έχει ή άπειρη πρόοδος, τó ανεπτυγμένο άπειρο τής [168] διάνοιας, συνίσταται στην *έναλλαγή* τών δύο προσδιορισμών, τής *ένότητας* τών δύο στιγμών και τού *χωρισμού* τους, και έπειτα να έχουμε *έπιπλέον* συνείδηση τού ότι αυτή ή ένότητα και αυτός ó χωρισμός είναι οι ίδιοι *αχώριστοι*.

Η λύση αυτής τής αντίφασης δέν είναι ν' αναγνωριστούν οι δύο ισχυρισμοί ως *έξ ίσου όρθοί*, και έξ ίσου έσφαλμένοι –αυτό είναι μόνον ένα έτερο σχήμα τής διαιωνιζόμενης αντίφασης–, αλλά ή *ιδεατότητα* άμφοτέρων, ως αυτό σύμφωνα με τó όποιο οι δυό ισχυρισμοί, έν όσφ διαφέρουν, όντας άμοιβαίες άρνήσεις, είναι μόνο *στιγμές*· ή μονότονη εκείνη *έναλλαγή* είναι εκ τών πραγμάτων τόσο ή άρνηση τής *ένότητας* τών ίδιων όσο και τού *χωρισμού* τους. Μέσα της είναι εκ τών πραγμάτων έξ ίσου παρόν αυτό πού δείξαμε παραπάνω, ότι τó περατό *έμπιπτει* στο άπειρο *πέραν* τού έαυτού του, αλλά έξ ίσου βρίσκει τόν έαυτό του να έχει δημιουργηθεί πάλι *πέραν* τού άπειρου, όποτε τó περατό συμβαίνει *έδω* μόνο με τόν έαυτό του, όπως όμοίως τó άπειρο· έτσι ώστε ή ίδια άρνηση τής άρνησης έχει τήν *κατάφαση* ως πόρισμά της, ένα *άποτέλεσμα* πού *άποδεικνύεται* έτσι ως ή *αλήθεια* κι ή *καταγωγικότητα* τού περατού και τού άπειρου.¹¹⁷ Μέσα σέ τούτο τó είναι ως *ιδεατότητα*, λοιπόν, τών διαφερόντων, ή αντίφαση δέν *έξαφανίστηκε* *άφαιρετικά*, αλλά *λύθηκε* και *έπηλθε* *συμφιλίωση*, οι δέ σκέψεις δέν είναι μόνο *πλήρεις*, αλλά *τις έχουμε βάλει* *κιόλας μαζί*. Έδω ή φύση τού θεωρητικού σκέπτεσθαι γίνεται *έμφανής* ως πρòς τόν ακριβή τρόπο της σ' ένα *έμπεριστατωμένο* παραδείγμα: Συνίσταται *μονάχα* στο να *έκλαμβάνονται* *αντίθετες* *στιγμές* ως πρòς τήν ένότητά τους. Έφ' όσον σ' αυτό τó σκέπτεσθαι¹¹⁸ κάθε στιγμή *έμφανίζεται*, και *μάλιστα* εκ τών πραγμάτων, να έχει επ' αυτής τó *έναντιό* της και μέσα στο *ίδιο* να *συμβαδίζει* με τόν έαυτό της, ή *καταφατική αλήθεια* είναι αυτή ή *κινούμενη* *έντός* *έαυτής* *ένότητα*, ή *συμπερίληψη* τών δύο σκέψεων, ή *άπειρία* τους – ή *σχέση* πρòς *έαυτόν*, *όχι* ή *άμεση*, αλλά ή *άπειρη*.

Κάποιοι ήδη *έξοικειωμένοι* με τó σκέπτεσθαι θεωρούν συχνά ότι τó ζητούμενο στο όποιο συνίσταται ή ουσία τής φιλοσοφίας είναι να *άπαντηθεί* ή *έρώτηση* *πώς βγαίνει τó άπειρο έξω του* [169] *και φθάνει στην περατότητα*; – Αυτό, νομίζουν, δέν μπορεί να καταστεί *κατανοητό μέσω έννοιών*. Τó άπειρο, στην έννοια τού όποιου φθάσαμε, θα *προσδιοριστεί* *πραιτέρω* κατά τήν πρόοδο τής παρούσας *έκθεσης*, *έπι* τής όποιας και τó *αιτούμενο*, *πώς* τó άπειρο *φθάνει* –*άν θέλει* *κάνεις* να τó πεί *έτσι*– *στην περατότητα*, θα *τεκμηριωθεί* *παντοειδώς*. Έδω *έξετάζουμε* αυτό τó *έρώτημα* μόνον ως πρòς [140]

117. Άλλη *ανάγνωση*: «τής άρνησης τής άρνησης».

118. Άλλη *ανάγνωση*: «σ' αυτό τó παράδειγμα».

τὴν ἀμεσότητά του καὶ ἐν ὄψει τοῦ νοήματος πού εἴθισται νὰ ἔχει τὸ ἄπειρο, τὸ ὁποῖο καὶ ἐξετάσαμε προηγουμένως.

Ἀπὸ τὸ ἂν θὰ ἀπαντηθεῖ αὐτὴ ἡ ἐρώτηση ἐξαρτᾶται ἐν γένει, *λένε, ἂν θὰ ὑπάρχει φιλοσοφία*, κι ἐνῶ ἐμφανίζονται πρόθυμοι νὰ ἀφήσουν τὸ ζήτημα νὰ φθάσει ὡς ἐκεῖ, συνάμα πιστεύουν ὅτι ἡ ἴδια ἡ ἐρώτηση εἶναι ἓνα εἶδος γρίφου, ἓνα ἀήττητο φυλαχτὸ πὺν προφυλάσσει καὶ ἐξασφαλίζει τὸν κάτοχό του ἀπὸ τὴν ἀπάντηση καὶ ἄρα ἀπὸ τὸ νὰ ὑπάρξει φιλοσοφία καὶ νὰ φθάσει κανεὶς σ' αὐτήν. Τὸ νὰ ξέρομε πῶς νὰ *ρωτᾶμε* προϋποθέτει κάποια παιδεῖα ὅσον ἀφορᾷ καὶ ἄλλα ἀντικείμενα, ἀκόμη περισσότερο ὁμως γιὰ τὰ φιλοσοφικά, ἂν εἶναι ἡ ἀπάντηση πὺν θὰ πάρουμε νὰ μὴν εἶναι ὅτι ἡ ἐρώτηση δὲν ἀξίζει τίποτα. – Σχετικὰ μὲ τέτοια ἐρωτήματα εἴθισται νὰ ἐπικαλοῦνται μιὰν ἐπιεικὴ ἀντιμετώπιση, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία τὸ ζήτημα δὲν εἶναι οἱ λέξεις καὶ εἶναι κατανοητὸ ποῖο εἶναι τὸ ζήτημα εἴτε ἐκφράζεται μὲ τὸν *α* εἴτε μὲ τὸν *β* τρόπο. Ἐκφράσεις τῆς αἰσθητῆς παράστασης ὅπως *βγαίνω ἔξω* καὶ ἄλλες παρόμοιες, πὺν χρησιμοποιοῦνται στὴν ἐρώτηση, γεννοῦν τὴν ὑποψία ὅτι ἡ ἴδια ἐδράζεται στὴν συνήθη παράσταση, καὶ ὅτι ὡς πρὸς τὴν ἀπάντηση ἀναμένονται πάλι τρέχουσες στὴν καθημερινὴ ζωὴ παραστάσεις, καὶ τὸ σχῆμα μιᾶς αἰσθητῆς παρομοίωσης.

Ἄν ἀντὶ γιὰ τὸ ἄπειρο πάρουμε τὸ εἶναι ἐν γένει, θὰ φανεῖ πιὸ εὐνόητο ὅτι τὸ *εἶναι ὀρίζεται*, ὅτι ἐπὶ τοῦ εἶναι ὑπάρχει μιὰ ἄρνηση ἢ περατότητα. Τὸ εἶναι τὸ ἴδιο εἶναι μὲν τὸ ἀόριστο, ἀλλὰ [170] δὲν ἐκφράζεται ἄμεσα ἐπάνω του ὅτι εἶναι τὸ ἐνάντιο τοῦ ὀρισμένου. Ἀντιθέτως τὸ ἄπειρο τὸ περιέχει αὐτὸ ρητὰ· εἶναι τὸ *μὴ* περατό. Ἄρα φαίνεται ν' ἀποκλείεται ἄμεσα ἡ ἐνότητα περατοῦ καὶ ἀπείρου· γι' αὐτὸ ὁ ἡμιτελὴς ἀναλογισμὸς εἶναι τόσο ἀνυποχώρητα ἀντίθετος μὲ αὐτὴ τὴν ἐνότητα.

Ὅμως ἔχομε δείξει, καὶ εἶναι ἄμεσα προφανὲς δίχως νὰ ἐπεκταθοῦμε περαιτέρω στὸν προσδιορισμὸ τοῦ πεπερασμένου καὶ τοῦ ἀπείρου, ὅτι τὸ ἄπειρο ὑπὸ τὸ νόημα μὲ τὸ ὁποῖο τὸ ἐκλαμβάνει ὁ ἐν λόγῳ ἀναλογισμὸς –ἀκριβῶς ὡς ἀντιπαρατιθέμενο στὸ περατό–, ἐπειδὴ ἀκριβῶς τοῦ ἀντιπαρατίθεται, ἔχει ἐπάνω του τὸ ἕτερό του, ἄρα εἶναι ἤδη ὀριοθετημένο, καὶ εἶναι πεπερασμένο κι αὐτό, εἶναι τὸ φαύλως ἄπειρο. Ἡ ἀπάντηση στὴν ἐρώτηση *πῶς τὸ ἄπειρο γίνεται περατό* εἶναι συνεπῶς ὅτι δὲν *ὑπάρχει* κανένα ἄπειρο [141] τὸ ὁποῖο εἶναι *πρῶτα* ἄπειρο, καὶ μόνο μετὰ χρειάζεται νὰ γίνῃ περατό, νὰ βγεῖ στὴν περατότητα, ἀλλὰ τὸ ἄπειρο εἶναι ἤδη κατὰ τὸν ἑαυτό του ἐξ ἴσου περατό καὶ ἄπειρο.¹¹⁹ Ἐφ' ὅσον ἡ ἐρώτηση ὑποθέτει ὅτι τὸ ἄπειρο ὑπάρχει καθ' ἑαυτὸ ἀπὸ τὴν μιὰ πλευρά, ἐνῶ τὸ πεπερασμένο, ἔχοντας βγεῖ ἀπὸ τὸ ἄπειρο –ἢ ἀπ' ὅπου κι ἂν προῆλθε– καὶ περάσει στὸν χωρισμὸ, χωρία ἀπὸ τὸ ἄπειρο, εἶναι ἀληθινὰ πραγματικὸ –θᾶπρεπε μᾶλλον νὰ ποῦμε ὅτι ὁ χωρισμὸς αὐτὸς εἶναι *μὴ κατανοητὸς μέσῳ ἐννοιῶν*. Οὔτε ἓνα τέτοιο πεπερασμένο οὔτε ἓνα τέτοιο ἄπειρο ἀληθεύουν· τὸ δὲ ἀναληθὲς εἶναι ἀκατανόητο μέσῳ ἐννοιῶν. Πρέπει ὁμως ἐξ ἴσου νὰ πεῖ κανεὶς ὅτι αὐτὰ εἶναι κατανοητὰ μέσῳ ἐννοιῶν· τὸ ὅτι τὰ θεωροῦμε, ἔστω ἔτσι ὅπως ὑπάρχουν στὴν παράσταση, καὶ βλέπουμε ὅτι ἐνυπάρχει ὁ προσδιορισμὸς τοῦ ἐνὸς στὸ ἄλλο, ἢ ἀπλὴ διάγνωση τῆς ἀχωριστότητάς τους αὐτῆς σημαίνει ὅτι τὰ κατανοοῦμε μέσῳ ἐννοιῶν· *αὐτὴ ἡ ἀχωριστότητά τους εἶναι ἡ ἐννοιά τους*. – Ἐνῶ αὐτὴ ἡ ἐρώτηση, μὲ τὸ νὰ θεωρεῖ τοῦτο τὸ ἄπειρο καὶ τοῦτο τὸ περατό *ἀθύπόστατα*, πλάθει ἓνα ἀναληθὲς περιεχόμενο, καὶ περιέχει ἤδη μέσα τῆς μιᾶς περιεχομενικῆς σχέσης πὺν εἶναι ἀναληθές. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν πρέπει ν' ἀπαντήσουμε στὴν ἐρώτηση ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον ν' ἀρνηθοῦμε τίς ψευδεῖς προϋποθέσεις πὺν περιέχει, τουτέστιν ν' ἀρνηθοῦμε τὴν ἴδια τὴν ἐρώτηση. Τὸ ἐρώτημα γιὰ τὸ ἂν τοῦτο τὸ ἄπειρο καὶ τοῦτο τὸ περατό ἀληθεύουν ἀλλάζει τὴν σκοπιά, καὶ ἡ ἀλλαγὴ σκοπιᾶς θὰ ἐπαναστρέψει τὴν ἀμηχανία, πὺν [171] θὰ γεννοῦσε ἢ πρώτη ἐρώτηση, πρὸς τὴν ἴδια τὴν ἐρώτηση.¹²⁰ αὐτὸ τὸ *ἐρώτημά* μας

119. Πρβλ. *Φαινομενολογία*, *GW* 9, 100· *W* 3, 132· *ΦΝ*, 171.

120. Ἡ διαλεκτικὴ λύνει τὴν ἀμηχανία (στ' ἀρχαῖα: *ἀπορία*) ἐλέγχοντας τίς προϋποθέσεις τῶν ἐρωτημάτων πὺν γεννοῦν ἀμηχανία, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὴν σχέση τῶν ὄρων πὺν περιέχει τὸ ἐρώτημα,

εἶναι *πρωτάκουστο* για τὸν ἀναλογισμὸ ἀπὸ τὸν ὁποῖο κατάγεται ἡ πρώτη ἐρώτηση, μιᾶς καὶ ἓνα τέτοιο ἀναλογίζομαι δὲν περιέχει τὸ θεωρητικὸ ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖο, καθ' αὐτὸ καὶ προτοῦ νὰ σχετίσει προσδιορισμούς,¹²¹ ζητᾶ νὰ μάθει ἂν αὐτοί, ἔτσι ὅπως προϋποτίθενται, εἶναι κάτι ἀληθές.¹²² Ἄπαξ ὅμως καὶ ἡ ἀναλήθεια αὐτοῦ τοῦ ἀφηρημένου ἀπείρου καὶ τοῦ περατοῦ πὸν τάχα παραμένει ἐξ ἴσου ἀπὸ τὴν πλευρὰ του ἔχει γίνεи γνωστή, θὰ ποῦμε, ὅσον ἀφορᾶ τὴν ἐξοδο τοῦ περατοῦ ἀπὸ τὸ ἄπειρο, ὅτι τὸ ἄπειρο βγαίνει ἔξω στὴν περατότητα για τὸν λόγο ὅτι, ὅπως γίνεται ἀντιληπτὸ ὡς ἀφηρημένη ἐνότητα, δὲν ἔχει ἐπάνω του καμμία ἀλήθεια, καμμία ὑπόσταση· ἐνῶ τὸ περατὸ για τὸν ἴδιο λόγο τῆς μηδαμινότητάς του μπαίνει, ἀντίστροφα, μέσα στὸ ἄπειρο. Ἡ μᾶλλον πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι ἀνέκαθεν τὸ ἄπειρο βγήκε στὴν περατότητα, ὅτι, ὅπως τὸ καθαρὸ εἶναι, ἔτσι καὶ τὸ ἄπειρο ὁποσδήποτε δὲν *ὑπάρχει* μονάχα καθ' ἑαυτὸ, δίχως νὰ ἔχει τὸ ἄλλο του *στὸν ἑαυτὸ του*.

[142] Ἡ ἐρώτηση ἐκείνη, πῶς τὸ ἄπειρο βγαίνει στὴν περατότητα, ἐνδέχεται νὰ περιέχει ἀκόμη τὴν περαιτέρω προϋπόθεση, ὅτι τὸ ἄπειρο *αὐτὸ τοῦτο* περικλείει μέσα του τὸ περατό, ἄρα ὅτι τὸ ἄπειρο αὐτὸ τοῦτο εἶναι ἡ ἐνότητα τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τοῦ ἄλλου του,¹²³ ὅποτε ἡ δυσκολία σχετίζεται οὐσιαστικά μὲ τὸν *χωρισμὸ*, ὡς κάτι πὸν ἀντίκειται στὴν προϋποτιθέμενη ἐνότητα τῶν δύο. Ὑπὸ αὐτὴ τὴν προϋπόθεση, ἡ ἀντίθεση στὴν ὁποία μένει κανεὶς προσηλωμένος ἔχει μόνον ἄλλο σχῆμα· ἡ *ἐνότητα* καὶ τὸ *διακρίνειν* χωρίζονται τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο καὶ ἀπομονώνονται.¹²⁴ Ἄν ὅμως δὲν ἐκλαμβάνεται ἡ ἐνότητα ὡς ἡ ἀφηρημένη ἀόριστη ἐνότητα, ἀλλὰ ἤδη, ὅπως στὴν προϋπόθεση αὐτή, ὡς ἡ ὀρισμένη ἐνότητα τοῦ *περατοῦ* καὶ τοῦ *ἀπείρου*, τότε στὴν ἐνότητα ὑπάρχει ἐπίσης ἤδη ἡ διάκριση τῶν δύο –μια διάκριση πὸν ἔτσι συνάμα δὲν τὰ ἀφήνει νὰ ἀποκτήσουν χωριστὴ αὐτοτέλεια, ἀλλὰ τὰ ἀφήνει μέσα στὴν ἐνότητα ὡς *ἰδεατά*. Αὐτὴ ἡ *ἐνότητα* τοῦ ἀπείρου καὶ τοῦ περατοῦ καὶ αὐτὴ ἡ *διάκριση* τῶν ἰδίων ἀποτελοῦν κάτι ἀχώριστο, τὸ ἴδιο μὲ τὸ ἀχώριστο πὸν ἀποτελοῦν ἡ περατότητα καὶ ἡ ἀπειρία.

Παρατήρηση 2

[172] Ἡ πρόταση ὅτι τὸ *περατὸ εἶναι ἰδεατὸ* συνιστᾶ τὴν *ἰδεοκρατία*. Ἡ ἰδεοκρατία τῆς φιλοσοφίας δὲν συνίσταται παρὰ στὸ νὰ μὴν ἀναγνωρίζεται τὸ περατὸ ὡς κάτι ἀληθινὰ ὑπάρχον. Κάθε φιλοσοφία εἶναι κατ' οὐσίαν ἰδεοκρατία ἢ τοῦλάχιστον ἔχει τὴν ἰδεοκρατία για ἀρχή της, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα τὸ ζήτημα εἶναι μόνον κατὰ πόσον αὐτὴ ἡ ἀρχὴ ἔχει πράγματι διεκπεραιωθεῖ. Ἡ φιλοσοφία εἶναι ἰδεοκρατία ὅσο καὶ ἡ θρησκεία· διότι οὔτε ἡ θρησκεία ἀναγνωρίζει τὴν περατότητα ὡς ἓνα ἀληθινὸ εἶναι,

καὶ τοῦτο εἶναι μιὰ ἀλλαγὴ σκοπιᾶς σὲ σχέση μὲ ἐκείνους πὸν ἐξετάζουν τοὺς ὅρους αὐτοὺς καὶ ὅχι τὸ πλαίσιο μέσα στὸ ὁποῖο σχετίζονται. Μὲ ἀνάλογους ὅρους περιγράφει τὴν «μέθοδο» ἢ «ἀπόλυτη ἰδέα» τὸ τέλος τῆς *Λογικῆς* (GW 12, 242· W 6, 558).

121. Ἄλλη ἀπόδοση: «προτοῦ προμηθευτεῖ προσδιορισμούς».

122. Αὐτὴ εἶναι ἡ σκοπιὰ τῆς λογικῆς.

123. Ἡ ἀληθινὴ ἐνότητα εἶναι ἡ μία πλευρὰ τῆς ἀντίθεσης πὸν νοεῖται (μὲ ἄλλο νόημα) καὶ ὡς τὸ ὅλον τῆς ἀντίθεσης (εἶναι τὸ ὅλον καὶ ἡ στιγμὴ τοῦ ὅλου): Τὸ («ἀληθινὸ», δευτέρου ἐπιπέδου) ἄπειρο εἶναι ἐνότητα τοῦ («φάουλο», ἀντίθετου μὲ τὸ περατὸ) ἀπείρου καὶ τοῦ (ἀντίθετου μὲ τὸ ἄπειρο) περατοῦ.

124. Ἄλλη ἀνάγνωση: «χωρίζονται καὶ ἀπομονώνονται τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο». – Ὅταν τὸ ἄπειρο ἐρμηνεύεται (σὲ δεῦτερο ἐπίπεδο) ὡς *ἐνότητα* (ἄπειρη *σχέση*) τοῦ ἀπείρου καὶ τοῦ περατοῦ, τότε τὸ περατὸ νοεῖται, ἐπίσης σὲ δεῦτερο ἐπίπεδο, ὡς *χωρισμὸς* (περατὴ *σχέση*) τοῦ ἀπείρου καὶ τοῦ περατοῦ. Ὅποτε τὸ πρόβλημα εἶναι ὅτι χωρίζονται ὅχι τὸ ἄπειρο καὶ τὸ πεπερασμένο ἀλλὰ ἡ ἄπειρη *σχέση* καὶ ἡ πεπερασμένη *σχέση* ἀπείρου καὶ πεπερασμένου, δηλαδὴ ὅτι (σὲ τρίτο πιά ἐπίπεδο) *χωρίζονται ἡ ἐνότητα καὶ ὁ χωρισμὸς* τοῦ ἀπείρου καὶ τοῦ πεπερασμένου. Ὁ σκοπὸς θᾶναι δὲ νὰ νοηθεῖ ἡ *ἐνότητα τῆς ἐνότητας καὶ τοῦ χωρισμοῦ τοῦ ἀπείρου καὶ τοῦ πεπερασμένου* ὡς πραγματικὴ ἔννοια τοῦ «ἀπείρου» (ἡ ὁποία εἶναι τὸ «καθ' αὐτό»).

ὡς κάτι ἔσχατο, ἀπόλυτο, ἤτοι ὡς κάτι μὴ τεθειμένο, ἄκτιστο, αἰώνιο. Ἐπομένως ἡ ἀντίθεση ἰδεοκρατικῆς καὶ πραγματοκρατικῆς φιλοσοφίας δὲν ἔχει νόημα.¹²⁵ Μιὰ φιλοσοφία ποῦ θὰ ἀπέδιδε ἀληθινό, ἔσχατο, ἀπόλυτο εἶναι στὸ περατὸ ὄν ὡς τέτοιο, δὲν θὰ ἄξιζε νὰ ὀνομάζεται φιλοσοφία· ἀρχῆς παλαιότερων ἢ νεώτερων φιλοσοφιῶν, τὸ νερὸ ἢ ἡ ὕλη ἢ τὰ ἄτομα, εἶναι *σκέψεις*, καθολικά, ἰδεατά, ὄχι πράγματα, ὅπως αὐτὰ παρευρίσκονται ἄμεσα, τουτέστιν μὲ αἰσθητὴ καθεκαστότητα· πράγμα δὲν εἶναι οὔτε ἐκεῖνο τὸ ὕδωρ τοῦ Θαλῆ· διότι μ' ὄλο ποῦ εἶναι καὶ τὸ ἐμπειρικὸ νερό, εἶναι πέραν τούτου συνάμα τὸ *αὐτὸ τοῦτο* ἢ ἡ οὐσία ὅλων τῶν ἄλλων πραγμάτων· αὐτὰ δὲ δὲν εἶναι αὐθυπόστατα, ἐνδοθεμελιωμένα, ἀλλὰ *τεθειμένα* ξεκινώντας ἀπὸ κάτι ἄλλο, ἀπὸ τὸ ὕδωρ, τουτέστιν ἰδεατά. Ἐφ' ὅσον πρὶν ἢ ἀρχῆ, τὸ καθολικόν, ὀνομάσθηκε τὸ *ἰδεατό*, ὅπως ἀκόμη περισσότερο ἢ ἔννοια, ἢ ἰδέα, ὁ νοῦς πρέπει νὰ ὀνομάζονται κάτι *ἰδεατό*, ἐνῶ ἔπειτα πάλι [εἴπαμε ὅτι], τὰ καθέκαστα αἰσθητὰ πράγματα, ὄντας *ἰδεατά*, ὑπάρχουν ὡς ἀνηρημένα μέσα στὴν ἀρχή, τὴν ἔννοια, ἀκόμη περισσότερο τὸν νοῦ, θὰ πρέπει νὰ ἐπιστήσουμε πρὸς ὥρας [143] τὴν προσοχὴ στὴν διττὴ ὄψη ποῦ ἐνεφανίσθη στὸ ἄπειρο, ἀκριβῶς ὅτι πότε τὸ ἰδεατό εἶναι τὸ συγκεκριμένο, τὸ ἀληθινὰ ὑπάρχον, πότε ὅμως οἱ στιγμῆς τοῦ ἀπείρου εἶναι ἐξ ἴσου τὸ ἰδεατό, τὸ ἀνηρημένο μέσα στὸ ἄπειρο, στὴν πράξιν ὑπάρχει ὅμως μόνο τὸ ἓνα καὶ συγκεκριμένο ὄλο, ἀπὸ τὸ ὅποιο οἱ στιγμῆς εἶναι ἀχώριστες.

Μὲ τὸ ἰδεατὸ ἐννοεῖται προπάντων ἡ μορφή *τῆς παράστασης*, [173] καὶ ὀνομάζεται *ἰδεατό* ὅ,τι ὑπάρχει μέσα στὴν παράστασή μου ἐν γένει, ἤτοι μέσα στὴν ἔννοια, μέσα στὴν ἰδέα, μέσα στὴν φαντασία, κ.ο.κ., ὁπότε ὡς κάτι ἐν γένει ἰδεατὸ χαρακτηρίζονται καὶ οἱ φαντασίες –παραστάσεις ποῦ ὄχι μόνο διακρίνονται ἀπὸ τὸ πραγματικόν, ἀλλὰ λογίζονται ὡς οὐσιωδῶς μὴ πραγματικές. Στὴν πραγματικότητα ὁ νοῦς εἶναι ὁ κατὰ κατακυριολεξίαν *ἰδεοκράτης*· μέσα σ' αὐτόν, ἤδη ἔτσι ὅπως ὑπάρχει αἰσθανόμενος, φανταζόμενος, πῶς πολὺ ἀκόμη ὅπως ὑπάρχει νοῶν καὶ συλλαμβάνων ἐννοιολογικῶς, τὸ περιεχόμενο δὲν ὑπάρχει ὡς τὸ ἀποκαλούμενο *πραγματικὸ ὄν*· μέσα στὴν ἀπλότητα τοῦ ἐγὼ ἓνα τέτοιο εἶναι, ἐξωτερικόν, μόνον ἀναιρεῖται, ὑπάρχει *κατ' ἐμέ*, ὑπάρχει *ἰδεατὰ* μέσα μου. Αὐτὴ ἡ ὑποκειμενικὴ ἰδεοκρατία, εἴτε ὑπάρχει ὡς ἡ ἀσύνειδη ἰδεοκρατία τῆς συνείδησης ἐν γένει εἴτε ἐκφράζεται καὶ εἰσάγεται συνειδητὰ ὡς ἀρχή, ἀφορᾷ μόνο τὴν *μορφή* τῆς παράστασης, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἓνα περιεχόμενο εἶναι δικό μου· ἡ συστηματικὴ ἰδεοκρατία τῆς ὑποκειμενικότητος ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ ἐν λόγῳ μορφή εἶναι ἡ μοναδικὴ ἀληθινὴ καὶ ὅτι ἀποκλείει τὴν μορφή τῆς ἀντικειμενικότητος ἢ τῆς πραγματικότητος, τοῦ *ὅτι ὑπάρχει ἐξωτερικὰ* ἐκεῖνο τὸ περιεχόμενο. Μιὰ τέτοια ἰδεοκρατία εἶναι τυπικὴ, ἐφ' ὅσον δὲν ἐξετάζει ποιό *περιεχόμενο* φανταζόμαστε ἢ σκεφτόμαστε, τὸ ὅποιο μπορεῖ μέσα στὴν παράσταση ἢ τὴν νόησιν νὰ μὴν ἀπεκδυθεῖ ἔτσι τὴν περατότητά του. Μὲ μιὰ τέτοια ἰδεοκρατία, δὲν χάνουμε τίποτα, τόσο γιὰ διατηρεῖται ἡ πραγματικότης ἐνὸς τέτοιου περιεχομένου –τὸ πλήρες περατότητας ὄν–, ὅσο καὶ γιὰ τὸ, ἐφ' ὅσον κάμνουμε ἀφαίρεση αὐτοῦ,¹²⁶ ἓνα τέτοιο περιεχόμενο δὲν θεωρεῖται *αὐτὸ τοῦτο* ἄξιο λόγου.¹²⁷ οὔτε κερδίζουμε

125. Ὁ Φίχτε εἶχε ὑποστηρίξει ὅτι ἐπιλέγει κανεὶς τί θὰ ὀρίσει ὡς ἀπόλυτο ἀνάμεσα στὸ πράγμα ἢ τὸ ἐγὼ, ὁπότε ἀκολουθεῖ τὸν Σπινόζα ἢ τὸν Κάντ, καὶ προκρίνει, ἀντίστοιχα, τὴν δουλείαν ἢ τὴν ἐλευθερίαν (J.G. Fichte, *Erste Einleitung in die Wissenschaftslehre*, εἰς *Werke*, de Guyter, Βερολίνο 1971, τ. 1, σ. 425 κ.έ.). Ὁ Ἐγγελοσ ἀρνεῖται ἀπὸ νωρὶς αὐτὴ τὴν διχοτόμησιν, θεωρώντας πῶς ὅταν ὁ ἓνας ἀπὸ δύο ἀντίθετους ὅρους (ἐγὼ / πράγμα) τίθεται καὶ ὡς τὸ σύνολο τῶν δύο (ὅπως ἐδῶ τὸ ἀληθὲς ἄπειρο ὡς σχέση τοῦ φαύλου ἀπείρου καὶ τοῦ περατοῦ), τότε ἀλλάζει νόημα (βλ. *Differenz des Fichteschen und Schellingschen Systems der Philosophie*, ὁ.π., *GW* 4, 13, 22· *W* 2, 21-22, 33-34· *ΔΣΦ*, 36-37, 53-54) ὅπως ἀκριβῶς ἐδῶ μᾶς εἶπε ὅτι φθάνουμε στὸ «ἄπειρο μὲ ἄλλο νόημα ἀπὸ ἐκεῖνο σύμφωνα μὲ τὸ ὅποιο τὸ πεπερασμένο ἀποχωρίζεται ἀπὸ αὐτὸ καὶ τοποθετεῖται ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ» (σ. [132/158]).

126. Ἦ: «αὐτῆς».

127. Κυριολεκτικά: «ὡς πρὸς τὸ τί ἰσχύει *αὐτὸ τοῦτο*, δὲν ὑποθέτουμε ὅτι πρέπει νὰ ἀποδώσουμε τίποτε σὲ ἓνα τέτοιο περιεχόμενο».

τίποτα μαζί της, ἀκριβῶς γιατί δὲν χάνουμε τίποτα, γιατί τὸ ἐγώ, ἡ παράσταση, ὁ νοῦς συνεχίζει νὰ πληροῦται μὲ τὸ ἴδιο περιεχόμενο πὸν μετέχει τῆς περατότητας. Ἡ ἀντίθεση τῆς μορφῆς τῆς ὑποκειμενικότητας καὶ τῆς ἀντικειμενικότητας εἶναι βέβαια μία ἀπὸ τὶς περατότητες· τὸ δὲ *περιεχόμενο*, ὅπως εἰσπράττεται στὴν αἴσθησι, τὴν ἐποπτεία ἢ καὶ μέσα στὸ πὸν ἀφηρημένο μέσον τῆς παράστασης, τῆς νόησης, περιέχει τὶς περατότητες ἐν πλήρει ἀπαρτία, καθὼς ὅταν ἔχουμε ἀποκλείσει τὸν ἐξῆς ἕναν τρόπο τῆς περατότητας, τὴν μορφή τοῦ ὑποκειμενικοῦ καὶ τοῦ ἀντικειμενικοῦ, οἱ περατότητες δὲν ἔχουν ἀκόμη διόλου ἀπομακρυνθεῖ, καὶ ἀκόμη λιγότερο ἔχουν ἐκπέσει ἀπὸ μόνες τους.